ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

GOSPEL STORIES

JOSEPHINE BALDWIN

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՐՏՍԵՐԱԳՈՅՆ ԿԱՐԳ

Դ ՏԱՐԻ—ՄԱՍՆ Գ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
1925

ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

GOSPEL STORIES

JOSEPHINE BALDWIN

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿՐՏՍԵՐԱԳՈՅՆ ԿԱՐԳ

Գ ՏԱՐԻ—ՄԱՍՆ Գ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ
ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
1925

Offsite
BS
558
.A76
B353
1925g
v.3

Printed in Constantinople
Turkey

Acopian Armenian
Collection

ՕՐՆ Է ՄՕՏ ՎԱԽՃԱՆԻՆ

Օրն է մօտ վախճանին,
Տես, գիշեր կու գայ.
Ստուերներ կ'երկարին
Կամարին վրայ:

Յիսուս, տուր յոգնածին
Անդորր, հանգիստ քուն,
Գորովով ջերմագին
Փակուին մեր աչկունք:

Շընորհէ տըղայոց,
Տէր, անոյշ երազ,
Եւ պահէ ծովածուփ
Ամէն մէկ նաւազ:

Ըսփոփէ ամէն անձ
Տառապող, արթուն.
Չարերուն դուն դիր սանձ,
Չը վնասեն մէկուն:

Գիշերուան պահերուն,
Բարի հրեշտակներ
Թեւերով տարածուն
Հըսկեն վերեւ մեր:

Առաւօտ երբ ծագի,
Ելլենք կազդուրուած,
Թարմ եւ սուրբ, անթերի
Մեր Տէրոջ առաջ:

(Անգղ.է)

Offsite
BS
558
.A76
B353
1925g
v.3

ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊ ՅԱՌԱՋ

Դասերուն Կարգը

Նկատելով որ մեր դպրոցներէն շատեր գրեթէ կը կազմալուծուին կամ կը փակուին ամրան եղանակին մէջ, իմաստութիւն սեպուեցաւ գարնային ամիսներուն մէջ դնել միսիոնարական պատմութիւններն ու Աստուածաշունչի վերաբերեալ դասերը։ Գործք Առաքելոցի դասերուն մէջ, որ յետոյ կու գան, տղայք աւելի ծանօթ գետնի վրայ կը գտնուին, և եթէ ամառը տեղ մը երթան, ուր Կիրակնօրեայ դպրոց չգտնուիր, կամ եթէ պահ մը փակուի Կիրակնօրեայ դպրոցն ուր իրենք կը յաճախեն, կրնան դիւրաւ սորվիլ դասերն ինքնաշխատութեամբ և բաւական օգուտ քաղել այդ կերպով։ Միւս կողմէ, միսիոնարական ամէն դաս միսիոնարական նոր պատմութիւն մը ներկայացնէ և Աստուածաշունչի դասերն ի հարկէ ստիպեալ քիչ մը մասնագիտական են։ Ուստի Գործի և Ուսման Գիրքին սահմաններուն մէջ անկարելի է բոլոր այն տեղեկութիւնը տալ, որու պէտք ունին տղայք, ամենամեծ օգուտը քաղելու համար իրենց ուսումէն։ Ահա այս միակ պատճառով կարեւոր է որ այս դասերն աւանդուին այնպիսի ժամանակ մը, երբ բանաւորապէս ստոյգ է թէ տղայք պատեհութիւն պիտի ունենան դպրոց երթալու և զանոնք լսելու։

Միսիոնարական Դասեր

Առաջին ութ դասերն արդի միսիոնարներու կեանքերէն առնուած են։ Նմանօրինակ շարք մը կայ Երկրորդ Տարւոյ դասերուն մէջ, և թէև ուսումնասիրուած դէպքերը բոլորովին տարբեր են երկու խումբերուն մէջ

միսիոնարական ամէն ջանադրութեան հիմնական մեծ սկզբունքները կը լուսաբանուին ամէնուն ալ մէջ։ Այդ սկզբունքներն են. Աշխարհ Աւետարանին կարօտ է։ Աւետարանը կարող է լեցնել աշխարհի կարօտութիւնը։ Աւետարանը տալու միջոցներն են քարոզութիւն, ուսուցում, տպեալ խօսքը, և պատգամը տանողներուն կեանքերը։ Աւետարանն աշխարհի տալու ծախքն է անձնուրացութիւն և զոհողութիւն։ Աւետարանին տրուելուն ու ընդունուելուն արդիւնքը սա է որ կը լեցուի պէտքը, և այս կ'ապացուցուի կեանքի փոփոխմամբ։

Արտայայտում Ծառայութեամբ

Այս դասերուն հետ մէկտեղ պէտք է ծառայութեան դրութիւն մը հայթայթել, որպէս զի արծարծուած շահագրգռութիւնն ու զգացումը կարենան արտայայտուիլ։ Միսիոնարական կայաններու համար տղայոց կողմէ տրուած դրամին մէկ մասն անշուշտ գացած պիտի ըլլայ նոյն դասերով ներկայացուած միսիոնարական եթէ ոչ բոլոր կայանները, գէթ անոնցմէ շատերը։ Եթէ այդպէս եղած է, պէտք է յիշատակել այդ իրողութիւնը։ Բայց ատկէ զատ պէտք է ծրագրել գործի կամ աշխատանքի մասնաւոր ճիւղ մը, զոր տղայք կարենան վարել մասնաւորապէս կամ առաւելապէս։ Բան մը զոր գրեթէ բոլոր տղայք կրնան ընել՝ է թղթատարական նկարաւոր քարտեր հաւաքել իրենց բարեկամներէն և երկու քարտերուն հասցէի կողմերն իրար փակցնելով նոր մը պատրաստել մէկի տեղ երկու գրաւիչ նկարով։ Այս քարտերը շատ կը փնտռուին ամէն դաշտի միսիոնարական գործիչներէն և իբրև պարգև կը գործածուին յառաջադէմ ուսանողներու, Ծնունդի և Զատկի նուէրներու և շատ ուրիշ նպատակներու համար։ Այս գոր-

ծին մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Ամերիկայի մէջ։ Ոմանք սակայն կ'առարկեն, ըսելով թէ շիտակ չէ տղաքը վարժեցնել որ իրենց անպէտ բաները Տէրոջը նուիրեն։ Շատ բանաւոր առարկութիւն պիտի ըլլար այս, եթէ խնդիրը լոկ անօգուտ բաներ կարօտեալի մը տալու վրայ դառնար եւ եթէ ներկայացնէր բարեսիրութեան սկիզբն ու վախճանը։ Կրտսերագոյններու համար տալու այս դրութեան գեղեցկութիւնը սա է որ պարտին աշխատանք թափել անոր վրայ, որպէս զի իրենց նուէրներն օգտակար ըլլան։ Բաց աստի, ուրիշ կերպով մը եւս տալու պատեհութիւն կ'ունենան, վասն զի նուէրները ղրկելու համար դրամ պէտք է, զոր գոնէ իրենք հայթայթելու են։

Թէպէտ տղայք Երկրորդ Տարւոյ մէջ այսպիսի գործ ըրած ըլլան, տարակոյս չկայ որ պիտի ուզեն նոյն ընդհանուր ծրագիրը որդեգրել։ Կրնան, եթէ ուզեն, պատկերի հաւաքածոյ ղրկել հիւանդանոցներ, որբանոցներ, աղքատ դպրոցներ եւ տուներ, գաղթակայաններ եւ այլ նման վայրեր։ Կամ կրնան Պայպըլ Հաուս դիմել եւ Տր. Մաքալըմէ իմանալ թէ իրենց առաքումներուն ամէնէն աւելի կարօտ վայրն ո՛ւր է։ Սովորաբար, միսիոնարական կայաններու նպաստելու պահուն, աւագ կարեւորութիւն ունեցող հարցումը սա է. Ի՞նչպէս կրնանք լեցնել կայանին այսինչ պէտքը։ Հոս այդ հարցումը չանտեսուիր, բայց պահ մը կը նսեմանայ տեղային պէտքի մը պատճառով, որ է մեր տղայոց մէջ այլասիրութիւն մշակելու պէտքը։

Սուրբ Գրոց Վրայ Դասեր

Այս եռամսէին վերջին հինգ դասերը, Աստուածաշունչը, եւ Ի՞նչպէս Հասաւ Այն Մեր Ձեռքը, կարեւոր են

այն տեղեկութեան համար զոր կը հաղորդեն մեր աշակերտներուն։ Կը ծառայեն նաև կատարելապէս ամբողջացնել մեր դասընթացքը։ Գրեթէ չորս տարիէ ի վեր տղայք Սուրբ Գիրքը կր կարդան։ Սորվեցան սիրել զայն՝ անոր պատմութիւններուն չահագրգռուելով, և անշուշտ ուրախութեամբ պիտի հետեւին դասերուն որոնք կը պատասխանեն իրենց մտքին մէջ շատ անգամ ծագած սա հարցման. «Ի՞նչպէս ստացանք այս գիրքը։» Այս դասերուն հետ ալ ծառայութեան պատեհութիւն պէտք է տալ։ Ամէնէն ականյայտնի միջոցն է կա՛մ դրամ նուիրել Աստուածաշունչի Ընկերութեան, կա՛մ Հին ու Նոր Կտակարան տալ օտարներու իրենց երկրին մէջ և իրենց իսկ լեզուով։ Մեծ քաղաքներու մէջ, ինչպէս Պոլիս և Իզմիր, պանդոկներ կան հաւաքուած, և սովորաբար աւետարանական քարոզութիւն կ'ըլլայ անոնց մէջ։ Տղայք կրնան քանի մը Ս. Գիրք կամ մասեր գնել և այդպիսի կայաններու մէջ բաժնել աւետարանիչներու ձեռամբ։

Զաս Յուշատետր

Կը գիտուի թէ Գործի այս Գիրքին մէջ անգիր կամ պարապ էջեր չեն թողուած։ Անկարելի էր այդ, վասն զի շատ է տպելու նիւթը, որ անհրաժեշտ է տղայոց հասկցնելու համար դասերը։ Կարելի է այդ նպատակով քանի մը դահեկանի բարակ տետրակ մը գնել Գործի Գիրքին մեծութեամբ և զատ պահել։ Եօթը թերթնոց տետրակ մը պիտի բաւէ ամէն մէկ աշակերտի համար, և եթէ այդ թերթերը լմնալէ ետքը ծածկոցով մը պահպանուին պատկերազարդուած երգին պէս, մեծ ծախք մը չըլլար։ Դասերուն համար պատրաստուած պատկերներն այնչափ յարգի են որ պէտք է անպատճառ պահել

ու գործածել զանոնք։ Պատկերները գիրքի կամ տետրակի մէջ փակցնելու և դասերուն վրայ քանի մը նախադասութիւն գրելու գործն ինքնին մեծ կարեւորութիւն մը չունի։ Բայց արտայայտութեան միջոց մը կը հայթայթէ, խորհուրդի և գործի կարգ մը ունակութիւններ կը հաստատէ և իրողութիւններն յիշողութեան մէջ կը տպաւորէ։

Եթէ տղայք չկրնան գնել յուշատետրի համար պէտք եղած նիւթերը և դպրոցը չկրնայ ինք հայթայթել զանոնք, այս եռամսէին գրաւոր աշխատութիւնը պէտք չէ էական համարիլ։ Սակայն անվիճելի է թէ քի աշակերտներ կան որ չկրնան պէտք եղած նիւթերն հայթայթել, եթէ իսկապէս փափաքին։

Պատկերազարդուած Երգ

Կը յուսանք թէ ամէն տղայ պիտի պատկերազարդէ երգը, որու համար պատրաստուած են այս եռամսէին պատկերները։ Պատկերազարդելու համար Դասընթացքին մէջ տրուած բոլոր երգերն հիանալի են իբրև արտայայտութիւն կրօնական մեծ ճշմարտութիւններու։ Բայց ոչ մին ունի «Օրն է Մօտ Վախճանին» երգին հմայքն ու գեղեցկութիւնը։ Անկարելի է երեւակայել հակադրութիւն մը աւելի մեծ քան զայն որ կայ երեկոյեան այս խաղաղ երգին ու նոյն հեղինակին գործերէն Քրիստոնեայ զինուորութեան յատուկ միւս մեծ երգին միջև։

Մենք առիթ ունեցած ենք Կրտսերագոյններէ պատկերազարդուած բազմաթիւ երգեր տեսնելու։ Շատերն անյաջող էին երկու գլխաւոր պատճառով։ Զոր օրինակ, ոմանց մէջ չկար ուղիղ լուսանցք և այնչափ լայն որ պատկերն ու գրութիւնը շրջանակուի ակնահաճոյ եղանակով։ Ոմանց մէջ ալ մատիտով տողեր քաշուած չէին խօս-

քերն ուղիղ գծի վրայ գրելու համար։ Այդ պատճառով գրութիւնն անխուսափելիօրէն ծուռումուռ էր և չէր ներկայացներ տղուն յաւագոյն աշխատութիւնը։ Այս երկու կէտերը միտք պահեցէք խնամով, վասն զի ամէնէն գեղարուեստական ճաշակով գունաւորուած պատկերներն անգամ չեն կրնար հրապոյր ընծայել տետրակի մը, ուր գրութիւնը խեղճ է և ընդհանուր կարգաւորումն անխնամ։

ԴԱՍ ԻԷ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԷՅՐԻ ՃՈՆՍ ԵՒ ԻՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ

Սուրբ Գրոց Հատուածներ.— *Սաղ. ԺԹ.* 1-14, *ԻԳ.* 1-6, *ՃԺԹ.* 1-16, 101-106, *Ես. ԾԵ.* 10, 11, *Յովհ. Ը.* 21-32։

Ոսկեղէն Համարներ.— *Տէրոջը վախը սուրբ է, յաւիտեան կը մնայ. Տէրոջը դատաստանները ճշմարիտ ու բոլորովին արդար են։ Ցանկալի են անոնք ոսկիէն ու շատ փորձուած ոսկիէն. մեղրէն անոյշ են, ու խորիսխէ կաթած մեղրէն։ Սաղ. ԺԹ.* 9, 10։

Պատկերներ.— 1. *Մէյրի Ճոնսի ծննդավայրը.* 2. *Էջ մը անոր Աստուածաշունչէն.*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ Աստուծոյ խօսքին համար մարդոց կարօտութիւնը լեցնելու կարեւոր մէկ միջոցն է տպել Աստուածաշունչը տարածել. զգացնել թէ Աստուծոյ խօսքն ունեցողներուն պարտքն է նոյն խօսքը բոլոր մարդոց տրամադրելի ընել, եւ պարզել տղայոց թէ ի՛նչպէս կրնան մասնակցիլ այս մեծ գործին։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Մէյրի Ճոնս

Մէյրի Ճոնս ծնաւ Ուէյլսեան գիւղակի մը մէջ, որ մութ պարեխներով ու ժեռուտ գահաւանդներով վեհափառ լեռան մը (Քէտըր Իտրիս) հարաւարեւելեան կողին վրայ դարած է։ Անկէ քիչ մը հեռու դէպ արեւմուտք կը գտնուէին Քարտիկըն Ծոցին ընդարձակ ջուրերը։ Դիրքը նկարագեղ է դժնեայ լեռան, յուռթի հովտի և ժեռուտ ափի այն ընդարձակ հակադրութիւններով որոնք յաւերժական հմայք մը կը ներկայացնեն։ Այսպիսի շրջավայր մը չկրնար ազդեցութիւն չգործել դիւրընկալ մտքի ու վառ երեւակայութեան տէր աղջկան մը վրայ։ Ծնողքը, Ճէյքըպ և

Մէյրիի ծնողք, բարեպաշտ մարդիկ էին վաղեմի Մեթոտականներու մէջ տիրող ջերմեռանդ տիպարէն, պարզակեաց բայց խորախորհուրդ, վասն զի Աստուծոյ խորհուրդները կը խորհէին։ Ոչ միայն Սբ. Գիրք չունէին, այլ և յայտնի է թէ, եթէ ունենային իսկ, անկարող էին կարդալ, վասն զի եթէ կարող ըլլային, անշուշտ Մէյրիի պիտի սորվեցնէին ինչ որ այնչափ կը ցանկար գիտնալ։ Խօսքէն շատ բան պահած էին իրենց սրտին մէջ, և Մէյրիի տուին զայն հանդերձ այն խրատականներով ու կեանքի օրինակով, որոնք խօսքին համաձայն էին և շարժիչ զօրութիւնն եղան անոր կեանքին։ Աղջիկն իր մայրէն և հայրէն լսեց նաև Սբ. Գրոց մեծ պատմութիւններէն շատը, և ամրան երկայն լուսաւոր իրիկունները կը դիտէր լեռան ստուերները և երևակայութեամբ կը տեսնէր Աբրահամն ու Իսահակը որ լեռն ի վեր կ'ելլէին, որդին ողջակէզի փայտը շալկած։ Կամ կը տեսնէր Դաւիթը, որ լեռնէն վար կ'իջնէր և հեղեղատէն հինգ քար առնելով կ'երթար հսկայ Գողիաթի ճակատիլ։ Դարձեալ, կը նկատէր զայն իբրև այն լեռը, ուր Փրկիչն աղօթել կ'երթար։ Երբեմն աղջիկը գործով կը ղրկուէր մինչև ծովածոցին եզրերը, և ահա միտք կը բերէր «Գալիլեայի Ծովը և անոր ջուրերուն վրայ քալող Փրկիչը, որ մէկ բառով հանդարտեցուց անոնց գոռումը և երբեմն նոյն իսկ իրեն բեմ ըրաւ հասարակ նաւակ մը։»

Դիւրին է հասկնալ թէ ինչո՛ւ Սբ. Գիրքը այնքան ցանկալի եղաւ այս աղջկան։ Անոր պատմութիւնները կը գոհացնէին Մէյրիի հերոսային բաներու սէրը։ Անոր բանաստեղծութիւնը կը հրճուեցնէր աղջկան սիրտը, և Մէյրի, շնորհիւ իր վառ երևակայութեան, դիւրաւ կը բեմադրէր անոր պատմութիւնը՝ շրջակայ տեսարաններուն մէջ։ Բոլոր ուրախութիւնները զորս ճաշակած էր Սբ. Գիրքէն կը բխէին։ Ասոր համար, թէև մեզի տարօրինակ թուի որ տասը տարեկան աղջիկ մը կը ցանկայ Սբ. Գիրք մը ունենալ այնքան փափաքով որ կ'առաջադրէ անձամբ դրամ վաստկիլ և օրինակ մը գնել, ու այդ իր որոշման հաւատարիմ վեց տարի անընդհատ կը պայքարի ամէնէն աննպաստ պարագաներու դէմ, իրօք երբեք տարօրինակ չէր այս աղջկան համար։ Մէյրի ամուսնացաւ Թոմըս Լիւիս անուն ոստայնանկի մը հետ, հաւանօրէն իր ծնողաց մահէն ետքը, և փոխադրուեցաւ Պրինքրուկ, ուր մնաց մինչև իր մահը։ Ունեցաւ ութ զաւակ, որոնց մին դեռ կ'ապրէ

Կ'ըսուի, Ամերիկայի մէջ 1882ին։ Ստոյգ է թէ կրեց իր զաւակներէն ոմանց և ամուսնին մահուան կսկիծները։ Իր մեղուանոցի մեղրին վաճառման հասոյթը միշտ ընտանիքին և ընտանեկան ծախքերուն կը յատկացնէր, իսկ մեղրամոմին հասոյթը կը բաժնէր այն ընկերութիւններուն որոնց կը սիրէր օգնել։ Ատոնց մէջ ամէնէն նախամեծարն էր Բրիտանական և Արտաքին Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը, որու հիմնարկութեան այնչափ աջակից եղած էր, և երբեք այնչափ երջանիկ չէր ըլլար որչափ երբ կը յաջողէր իր տեսութեամբ պատկառելի գումար մը տալ Աստուծոյ խօսքը աշխարհի վրայ տարածելու նպատակով։ Կը պատմուի թէ անգամ մը, երբ Պրինքրուկի մէջ դրամ կը հաւաքուէր 1854ին, որպէս զի մէկ միլիոն Նոր Կտակարան ղրկուէր Չին, հանգանակութեան պնակին մէջ Անգղիական հնչուն կէս սակինոց մը գտնուեցաւ կէս փէննիներու մէջ խնամով փաթթուած ու ծածկուած, մինչև որ դրամը հաշուել սկսան։ Այդ սակեդրամը Մէյրիի նուէրն էր, Աստուծոյ սիրով ու ընկեր արարածներու հոգեւոր կարօտութիւններով թրթռացող սիրալիր ու ազնիւ սրտի մը նուէրը։ 1866 Դեկ. 28ին Մէյրի մեռաւ յառաջացած տարիքի մէջ և բոլոր զինք ճանչցողներէն սիրուած։ Անոր վերջին րոպէներուն վրայ շատ տեղեկութիւն չունինք։ Գիտենք միայն թէ իր մահուան անկողնին մէջ իր թանկագին Սբ. Գիրքը կտակեց Վեր. Ռոպըրթ Կրիֆիթսի, որ իր կարգին կտակեց զայն Մր. Ռիսի։ Այդ գիրքը, որ հիմա Բրիտանական և Արտաքին Աստուածաշունչի Ընկերութեան սեփականութիւնը դարձած է, 1799ին հրատարակուած է Ուէյլսեան լեզուով։ Ութածալ է, և ի մէջ այլոց կը պարունակէ Մէյրիի Անգլիերէն մէկ ձեռագիրը, որով կ'ըսէ թէ ինք գնեց զայն 1800ին, երբ դեռ 16 տարեկան էր։... Մէյրիի մարմինը թաղուեցաւ Պրինքրուկի փոքր եկեղեցւոյն բակին մէջ։ Ի յիշատակ անոր՝ քար մը կանգնեցին անոնք որ կը սիրէին յիշել անոր գեղեցիկ կեանքին ազդեցութիւնն ու կարեւոր՝ թէեւ խոնարհ՝ բաժինը, զոր ունեցաւ Բրիտանական և Արտաքին Աստուածաշունչի Ընկերութեան մեծ գործին հիմնարկութեան մէջ։ ԷՄԻԼԻ ՐՈՅԶ

Թոմըս Չարլս

Տասնըութ տարեկան հասակին մէջ ինքզինք Փրկչին նուիրեց և Տէրոջ համար իր առաջին գործը կատարուեցաւ իր տան մէջ, ուր միջոց եղաւ ընտանեկան աղօթք հաստատելու և բարի ազ-

դեցութիւն մը ի գործ դնելու ոչ նուազ զօրեղ քան մեղմ ու սիրազեղ: Իր կրթութիւնն սկսաւ Բարմարթընի մէջ և յառաջ տարուեցաւ Օքսֆըրտի մէջ: Անկլիքան Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ ձեռնադրուեցաւ, բայց իր քարոզութեան հաւատարիմ ու համարձակ ոճին համար վշտացուց իր յարանուանութեան պատկանող շատեր և անոնցմէ մերժուելով միացաւ Ուէյլսի Կալվինական Մեթոտականներուն: Յիսուն տարեկան հասակին մէջ, երբ Մէյրի Ճոնս գնաց իր Սբ. Գիրքը գնել Մր. Չարլսի ձեռքէն, ան արդէն քսան տարի շրջագայած էր Ուէյլսի ամէն կողմը, կենաց խօսքը քարոզելով, դպրոցներ կազմելով և մեծ ու բազմակողմանի իր տաղանդները Վարդապետին ի սպաս դնելով:

Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը

Բրիտանական և Արտաքին Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը, որ նմանօրինակ հաստատութիւններու ծնողն եղաւ, հիմնելու առաջին քայլերը 1802ին առնուեցան: Անոր հաստատումը պէտք է մեծ թուական մը համարիլ Քրիստոնէական բարեգործութեան այս ճիւղին պատմութեան մէջ: Ընկերութիւնը սակայն ամբողջովին չկազմուեցաւ ու չհաստատուեցաւ մինչև 1804 Մարտ 7: . . . Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութեան կազմութենէն առաջ տեղի ունեցաւ Սբ. Գրոց թարգմանութեան ու տարածման նախանձով վառուած շրջան մը, որ ի յայտ եկաւ զանազան կերպերով: Ամերիկայի մէջ տպուած Սբ. Գրոց առաջին մասն էր Ճան Էլիըթի ձեռամբ Հնդիկ լեզուի թարգմանուած և 1661ին Մէսէչուսէց նահանգի Քէմպրիճ քաղաքին մէջ տպագրուած Նոր Կտակարանը: 1663ին տեղի ունեցաւ ամբողջ Աստուածաշունչին թարգմանութիւնը: 1743ին Գերմաներէն Աստուածաշունչ մը տպագրուեցաւ Փէնսիլվանիոյ Ճըրմընթաուն քաղաքին մէջ: 1777ին Անգղ. Նոր Կտակարան և 1782ին ամբողջ Սբ. Գիրքը տպուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ մէջ: Այս եղաւ Անգղիերէն առաջին Աստուածաշունչն Ամերիկեան տպագրութեամբ: Յեղաշրջութեան պատերազմին ժամանակ Ազգային Քոնկրէսին խնդրագիր մը մատուցուած էր, որով կը խնդրուէր կառավարական ելեւմտացոյցէն վարկ յատկացնել Սբ. Գրոց տպագրութեան: Քոնկրէսն ի պատասխանի վճռեց 20,000 օրինակ ներածել պետական ծախքով: Ամերիկեան Աստուածաշունչի առաջին ընկերութիւնն 1808ին հաստատուեցաւ Ֆիլատելֆիոյ մէջ:

երկրորդը Հարթֆըրտի մէջ, երրորդը Պոսթընի մէջ, չորրորդը Նիւ-Եորքի մէջ, հինգերորդը Փրինսթընի մէջ 1809ին։ Քանի մը տարուան մէջ անոնց թիւն իբր 60ի հասաւ։ Անոնց երեսունըհինգին կողմէ պատուիրակներ գումարեցան Նիւ Եորքի մէջ 1816 Մայիսին և կազմեցին Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը, որու օժանդակ եղան տեղային ընկերութիւններն ընդհանրապէս։

Տ. ՔՈՑԹ ԿԻԼՄԸՆ

Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութեան 1915 տարուոյ արտադրութիւնն էր 7,761,377 հատոր։ Անոնց 383,824ը Աստուածաշունչ էր, 726,471ը Կտակարան և 6,651,082ը մասեր։ Արտասահմանի արտադրութիւնն էր համագումար 5,053,406, Չին միայնակ հրատարակեց 2,801,557, որ գրեթէ 100,000 հատոր աւելի է քան Պայպըլ Հաուսի (Նիւ Եորք) համագումար արտադրութիւնը։ Ընկերութիւնն իր առաջին հարիւրամեակին մէջ հրատարակած է 117,687,591 հատոր։

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Եթէ կորսնցնէք ձեր Աստուածաշունչը, ո՞ւր կ'երթաք գնել ուրիշ մը։ Ո՞րքան երկար ճամբորդութիւն ընել ստիպուեցաւ Մէյրի Ճոնս Աստուածաշունչ մը գնելու համար։ Կը կարծէ՞ք թէ հիմա այդ երկրին մէջ կը գտնուի մէկը որ ստիպուած ըլլայ այդչափ կամ աւելի ճամբորդել Սուրբ Գիրք մը գնելու համար։ Այո, շատ մեկուսացեալ վայրերու կամ լեռներու մէջ, ուր մարդիկ Աստուածաշունչ գնելու դրամ ունին, բայց չեն կրնար գնել, եթէ մէկը չտանի հոն։ Աստուածաշունչի Ընկերութիւնն ի՞նչ միջոց կը գործածէ, կը կարծէք, այդպիսիներու պէտքը լեցնելու համար։ Շրջիկ գրածախներ ունի, այսինքն մարդիկ որ կը շրջագային ու Սուրբ Գիրք կը ծախեն։ Անոնք ծրար մը Աստուածաշունչ և Նոր Կտակարան կ'առնեն և սակաւ բնակիչ ունեցող վայրեր եր-

թալով աժան գնով կը ծախեն փափաքողներուն։ Այդ գրածախները միսիոնարութիւն ալ կ'ընեն երբ ժողովրդին մէջ կը շրջին։ Նեղութիւններ կը կրեն Յիսուս Քրիստոսի բարի զինուորներու պէս և անձնապէս շատ բարիք կ'ընեն Սբ. Գիրք վաճառելու միջոցին։

Միացեալ Նահանգներու ամբողջ տարածութիւնը Աստուածաշունչի գործակալութիւններու բաժնուած է, և իւրաքանչիւր գործակալութիւն քանի մը Նահանգ կը պարունակէ։ Լուիզիանայի մէջ գործողներէն մին կը տեղեկագրէ թէ 1915ին 9,070 տուն այցելեց, ուր Աստուածաշունչ չկար։ Շրիվփորթի մէջ ընտանիք մը խոստովանեցաւ թէ բնաւ չէր լսած Աւետարանի պատմութիւնը և չէր գիտեր Աստուածաշունչի գոյութիւնը։ Այս մարդը կը պատկանի Հարաւարևմտեան գործակալութեան, որու սահմաններուն մէջ են Թեքզաս, Լուիզիանա, Արքանզաս և Օքլահոմա Նահանգները։ Ունէին միայն 15 գրածախ, բայց այս խմբակը 2,954 օր գործեց, 31,448 մղոն ճամբորդեց և 57,252 ընտանիք այցելեց, որոնց 16,522ը Սուրբ Գիրք չունէին։ 41 լեզուով 103,993 հատոր գիրք բաժնեց։ Գրածախները 17 լեզու կը խօսէին, ինչ որ շատ օգտակար եղաւ, վասն զի այն չորս Նահանգներուն մէջ մէկ միլիոնէ աւելի օտարախօս մարդիկ կան։ Գրածախներէն շատեր կայան ունէին և Սուրբ Գիրք կը ծախէին Նահանգային և գաւառային տօնավաճառներու մէջ։ Օր մը տղայ մը այդպիսի տօնավաճառէ մը տուն վերադառնալով ըսաւ իր մօր թէ բան մը չտեսաւ զոր ուզէր գնել բաց ի Սուրբ Գիրքէ մը, որու համար սակայն բաւական դրամ չունէր։ Յաջորդ օրն այդ մայրը տօնավաճառ տարաւ իր երկու մանչերը և մէյմէկ Սուրբ Գիրք առաւ երկուքին համար։ Այսպէս բա-

ուական գիրք ծախուած է այնպիսիներու, որոնց տուները երթալ կարելի չէր։

Աստուածաշունչի Ընկերութեան ջանքն է որ ամէն տեղ ամէն մարդու կարելի ըլլայ Աստուծոյ Խօսքը գնել, բայց ամէն տարի շատ հատորներ ձրի կը տրուին այնպիսիներու որ անկարող են գնել։ Արեւմտեան գործակալութեան մէջ ինը նահանգ կայ այնչափ ընդարձակ որ կրնան միասնաբար իրենց մէջ առնել ամբողջ Անգղիան, Սկովտիան, Ուէյլսը, Իրլանտան, Ֆրանսան, Սպանիան, Փորթուկալը, Իտալիան, Նորվեկիան, Հոլանտան, Պելճիան, Տանիմարքան, Զուիցերիան և Քանատայէ ալ մաս մը։ Այդ ահագին տարածութեան բնակչութիւնն այնչափ անօսր է որ, Միսուրի և Քանզաս բազմամարդ նահանգներն ի բաց թողլով, իւրաքանչիւր քառ. մղոնի միջին բնակչութիւնը 3.1 է միայն։ Ուստի և դիւրին է ըմբռնել թէ գրածախ մը պիտի պարտաւորի բազմաթիւ մղոններ ճամբորդել քանի մը անձ գտնելու համար։

(«Գեդէօններու» ընկերութիւն մը կայ, որու անդամներն են Քրիստոնեայ վաճառորդներ և իբրեւ իրենց յատուկ նշան կը կրեն գնդասեղ մը սափորի և ջահի ձեւով։ Ասոնց գործն է, ի մէջ այլոց, մեծ քաղաքի պանդոկներու մէն մի սենեակին մէջ Սուրբ Գիրք մը դնել։ Նիւ Եորքի Աստուածաշունչի ընկերութիւնն ալ զինուորներու 150,000 Նոր Կտակարան ցրուեց 1917ին, երբ Ամերիկա մասնակցեցաւ վերջին մեծ պատերազմին։ Այդ եղաւ հինգերորդ պատերազմը, որու միջոցին նոյն ընկերութիւնը Աստուծոյ Խօսքը տուաւ զինուորներու։ Առաջին պատերազմը երբ այս գործն սկսաւ՝ 1812ին էր։ Ներքին պատերազմին մէջ բաժնեց 273,194 հատոր, Սպանիական պատերազմին ժամանակ 11,000, և Մեքսիքօի հետ ընդհարման միջոցին 12,000։)

ԴԱՍԸ

(Ցոյց տուէք խնձորի սերմ մը։) Ի՞նչ է այս։ Ըսէք ինծի թէ ի՛նչ բաներ ծրարուած են այս սերմին մէջ։ Անկարելի կը թուի որ բիւրաւոր խնձորածաղիկ, տակառներով համեղ խնձոր, և տարածուն ոստերով ու միլիոնաւոր տերեւներով ծածկուած ամբողջ ծառ մը կարելիութիւններ գտնուին այդ փոքրիկ թուխ սերմին մէջ։ Ո՞վ է որ այդպիսի մեծ կարելիութիւններ դրած է այդ փոքրիկ սերմին մէջ։ Աստուած է որ կու տայ սերմը, բայց եթէ կ'ուզեմ լաւագոյն արդիւնքները քաղել այդ սերմէն, ի՞նչ ընելու եմ։ Աստուծոյ օրէնքներուն համաձայն գործելու եմ սերմին համար։ Պէտք է որ լաւ հողի մէջ դրուի։ Պէտք է որ խնամուի ու պաշտպանուի, մինչ կը մեծնայ։ Գիտէ՞ք թէ Աստուած ձեր վրայ նայելով սքանչելի կարելիութիւններ կը տեսնէ ամէն մէկուդ կեանքին մէջ, ինչպէս դուք կը տեսնէք խնձորի այս սերմին մէջ։ Երբ Աստուած նայեցաւ Ուէյլսցի Մէյրի Ճօնս անուն փոքրիկ աղջկան, որ իր խոնարհ պարտականութիւնները կը կատարէր սիրով ու արիաբար, տեսաւ ոչ միայն բարի կնոջ ու օգտակար ընկերոջ մը կեանքը, այլեւ արեւուն տակ գտնուող ամէն երկիր միլիոնաւոր Սուրբ Գիրք ղրկող Աստուածաշունչի մեծ Ընկերութիւն մը։ Ինչպէս եղաւ որ այս զարմանալի բանը կատարուեցաւ։ (Տղայք պատմութիւնն ընելու պահուն զգալու են թէ որովհետեւ Մէյրի կը սիրէր Տէրը ու կը հնազանդէր անոր, որովհետեւ Ինքը լոկ «լսող» չէր, այլ «կատարող,» Աստուած կրցաւ անոր կեանքին ազդեցութեամբ գոյութիւն տալ Քրիստոնեայ եկեղեցւոյ ամենամեծ և հանրօգուտ կազմակերպութիւններէն մէկուն։)

Բայց այս ամէնը պատահեցաւ Մեծ Բրիտանիոյ մէջ։ Ուրիշ այսպիսի կազմակերպութիւն կա՞յ։ Այո, Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը։ (Խօսեցէք ասոր վրայ՝ օգտուելով «Ուսման Նիւթեր» բաժանման տակ տրուած տեղեկութիւններէն։ Եթէ կրնաք ձեռք ձգել ընկերութեան վերջին տեղեկագիրը, շահեկան մեծ մըթերք մը կը գտնէք իրողութիւններու, որ կը ցուցնեն թէ Խօսքը լոկ կարդալով ո՛րքան կ'օգտուին ամէնէն աննպաստ շրջավայրի մէջ ապրող մարդիկ անգամ, որ ամէն ուսումէ զուրկ են։ Անաւասիկ քաղուած մը 1912ի տեղեկագրէն. «Ամերիկայի Արեւմտեան Գործակալութեան բաժնին մէջ գործող շրջիկ գրածախ մը ճանչցաւ 82 տարեկան Մեքսիքացի մը. Րոնալտօ Մոնթոյօ, որ ըսաւ թէ, երբ տասներկու տարեկան էր, մարդ մը տուաւ իր հօրը Նոր Կտակարան մը, զոր հայրը չհամարձակեցաւ կարդալ, վասն զի Կաթոլիկ էր։ Ինք սակայն նոյնքան չէր վախնար քահանայէն, եւ կարդալ սորվելով սկըսաւ գաղտնի հեգել գիրքին բառերը եւ վերջապէս սորվելով այնչափ կարդալ որ, երբ քառասուն տարեկան եղաւ, հրապարակաւ դաւանեցաւ իր կրօնը։ Երեսունըհինգ տարիէ ի վեր կը քարոզէր արդէն, երբ տեսաւ գրածախը, եւ այնպէս կրթած էր իր մեծ ընտանիքը որ բոլոր անդամները Քրիստոնեայ էին։» Սուրբ Գիրքը կ'ըսէ, «Քու խօսքերուդ յայտնութիւնը լոյս կու տայ,» եւ Մոնթոյօի նման հազարաւոր օրինակներ կ'ապացուցանեն այս ճշմարտութիւնը։) Ի՞նչ են մեր Ոսկեղէն համարները։

Տարօրինակ թուի թերեւս, բայց ճշմարիտ է, թէ Սուրբ Գիրքը չսիրող եւ անոր պատուէրներուն չհետեւող մարդիկ շատ անգամ գիտեն թէ «Տէր Աստուծոյ

հրամանները ճշմարիտ ու բոլորովին արդար են,» և կը փափաքին որ իրենց զաւակները կարդան Աստուծոյ Խօսքը և հնազանդին անոր պատուէրներուն։ Շրջիկ գրածախ մը գինետուն մը գնաց Սուրբ Գիրք մը ծախելու նպատակով։ Մարդ մը որ սեղանի մը առջեւ նստած կը խմէր ուրիշներու հետ՝ հինգ Կտակարան գնեց։ Երբ իր ընկերները կը ծաղրէին զինք, ըսաւ, «Տունը հինգ մանչ ունիմ։ Չեմ ուզեր որ անոնցմէ ոեւէ մին այսպիսի տեղ գայ, և Աստուծոյ Խօսքը լաւագոյն բանն է զոր կրնամ անոնց տալ։» Արդարեւ «Տէրոջը դատաստանները ցանկալի են ոսկիէն ու շատ փորձուած ոսկիէն։»

ԴԱՍ ԻԸ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ՝ ԴԱՐՁԻ ԲԵՐՈՂ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՊԸՐԹ ՄՈՖԱԹ ԵՒ ԷՖՐԻՔԷՆԸՐ

Սուրբ Գրոց Հատուածներ.— *Սաղ. ԼԷ. 5, Ես. Ա. 18, ԽԵ. 22, Եզեկ. ԼԶ. 25-27, Ղուկ. Դ. 16-21, Հռով. Զ. 22, 23, Ժ. 9-13, Ա. Յովհ. Ա. 9։*

Ոսկեղէն Համար.— *Տէրոջը Հոգին իմ վրաս է. վասն զի զիս օծեց աղքատներուն աւետարան քարոզելու, զիս ղրկեց կոտրած սիրտ ունեցողները բժշկելու, գերիներուն ազատութիւն և կոյրերուն տեսութիւն քարոզելու, հարստահարութիւն կրողները ազատ թող տալու։ Ղուկ. Դ. 18,19 ։*

Պատկերներ.— 1. *Ռոպըրթ Մոֆաթ,* 2. *Տեսարան մը Պէչուանայի մէջ։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցոյց տալ թէ Յիսուս կարող է չար կեանք մը փոխակերպել. զգացնել թէ Յիսուս միշտ պատրաստ է չարին դիմադրելու եւ ուղիղն ընելու կարողութիւն տալ. առաջնորդել տղայոց որ այդպիսի օգնութիւն խնդրեն Յիսուսէ։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Երկիրը

Մեծ Նամաքուալանտ կոչուած երկիրը Օրէյնճ Գետին հիւսիսակողմն է Ափրիկէի արեւմտեան ծովափին վրայ հարաւային լայնութեան 23 և 28 աստիճաններուն միջև։ Սահմաններն են հիւսիսէն Տամարաները, արեւելքէն աւազուտ ընդարձակ անապատ մը։... Հոն երթալու միջոցին, մէկը տեսնելով որ տարիներով հոն գտնուած էր, հարցուցի թէ ի՛նչ տեսակ երկիր է այն և ի՛նչ երեւոյթ ունի։ «Տէր,» պատասխանեց, «հոն պիտի գտնէք աւազ աւազ ու քար, ջուրի սակաւութենէ միշտ տառապող ցանցառ

բնակչութիւն մը, անամպ արեւու կիզիչ ճառագայթներուն տակ այրած հացի պէս խորովող դաշտերու և բլուրներու վրայ» Ռ. ՄՈՖՖԱԹ

Ժողովուրդը

Բնակիչները Հոթենթացի ցեղէ կամ ցեղերէ են, ունին բոլոր նշանաւոր յատկութիւններն այն ազգին, որու կը պատկանին Հոթենթացիները, Քորաները, Նամաքուաները և Պուշմանները։ Անոնց լեզուներն այնքան նման են որ առանց դժուարութեան կը հասկնան զիրար։ Բնիկներն իրենց նախնական վիճակին մէջ, թէև յետին ծայր տգէտ և իրենց վարքով ու բարքով զզուելի, ոչ կռուամոլ էին և ոչ արիւնարբու իրենց տրամադրութիւններով։ Կլիմայի և անբաւական սնունդի ջլատիչ ազդեցութիւնը կարծես զրկած են զանոնք ռազմաշունչ այն արիական ոգիէն, որով նշանաւոր են ներքին ուրիշ գաւառներու մէջ բնակող ցեղերը։ ՆՈՅՆ

Այսու հանդերձ հռչակաւոր Էֆրիքէնըր ցեղապետն յաջողեցաւ լաւ զինուորներ դարձնել Նամաքուաները և անոնք անոր հրամանին տակ ահազդեցիկ ըրին անոր անունը հարաւարեւմտեան Ափրիկէի ընդարձակ մէկ մասին մէջ։ Ան յեղաշրջեց պատերազմի սովորական դրութիւնը, որ էր մացառներու ետին պահուիլ և նետ արձակել, որով շատ ժամանակ կը վատնուէր և քիչ վնաս կը գործուէր։ Արիաբար կը խոյացնէր իր մարդիկը՝ թաքստոցներէն վանելով սարսափահար իր հակառակորդները։ Այսպէս նուաճեց մօտակայ ցեղերը, մանաւանդ Տամարաները, որոնք զինք կը համարէին մարդակերպ տեսակ մը գազանի... Հետեւապէս կը տեսնուի թէ զինուորական ոգին չպակսիր Նամաքուաներուն բնութեան մէջ, այլ թէ սոսկ կը նիրհէ՝ արթնցնողի մը չգոյութենէն։
Ճ. Ճ. ՈՒՈՒՏ

Էֆրիքէնըր

Այս էր Քէյփի (Բարեյուսոյ Գլուխ) Գաղութէն փախած մարդ մը, որ իր ընտանիքով անցաւ ուրիշ գաղթականներու գլուխը և Օրէյնճ Գետն անցնելով հաստատուեցաւ Մեծ Նամաքուալանտ կոչուած երկրին մէջ։ Հոն չորս տարի ասպատակային կռիւներ մղեց։ Երկու կարգ թշնամի ունեցաւ—գաղութին երկրագործները, նաև ցեղակից Նամաքուաները, որոնց երկրին մէջ հաստատուեցաւ հա-

կառակ անոնց կամքին։ Կրցաւ ահաբեկել ամէնն ալ և այնչափ կարեւորութիւն ստանալ որ Քէյփի գաղութը մեծ վարձք մը խոստացաւ անոր գլուխը բերողին։ Տարիներ յետոյ վաղեմի միսիոնարներու ազդեցութեան տակ ինկաւ, մանաւանդ Քրիստոնեայ Ալպրէխթի, որ արտասովոր նկարագրի և առաքելական եռանդի տէր մարդ էր։ Ճան Քէյմպըլի Հարաւային Ափրիկէ այցելութեան առիթով բանակցութիւններ սկսան, որոնց ելքը սա եղաւ որ Էֆրիքէնըր հաւանեցաւ միսիոնար մը ընդունիլ։ Անմիջապէս ղրկուեցաւ Մր. Էպներ անուն մէկը մինչեւ որ խոստացուած միսիոնարն Եւրոպայէ հասնէր։ Այդ մարդն հաւանօրէն պիտի մնար, բայց անհամաձայնութիւն մը ծագեցաւ անոր և Էֆրիքէնըրի մարդոց ոմանց միջև։ Ուստի երբ ակնկալուած անձը եկաւ, իսկոյն մեկնեցաւ ինք, բոլորովին առանձին թողլով նորեկ միսիոնարը, Րոպըրթ Մոֆաթ։

Էֆրիքէնըր Առաջին Անգամ Կը լսէ Աւետարանը

Հոս (Էֆրիքէնըրի գիւղէն իբր հարիւր մղոն հեռաւորութեամբ ջերմուկ մը, Ուորմ Պաթհ) աշխատելու միջոցին միսիոնարներու ժողովուրդը կ'աւելնար օգնութեամբ նոյն իսկ այս աներկիւղ Էֆրիքէնըրին, որ երբեմն իր մարդոց ոմանց հետ կու գար ու ներկայ կ'ըլլար անոնց քարոզութիւններուն։ Հոս և այս ժամանակ էր որ Ճէկըր յետոյ Քրիստոնեայ Էֆրիքէնըր, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Քրիստոսի վարդապետութեան առաջին սկզբունքներուն, և այս է շրջանը որու յաճախ կ'ակնարկէ իր նամակներուն մէջ իբրեւ այն, ուր «մարդիկ կը տեսնէր ծառերու պէս որ կը պտըտին»... Սակայն այս եղաւ վաղանցուկ բան մը միայն, վասն զի կայանին բնակչութեան մէջ ծագեցաւ տեսակ մը նախանձ և թերեւս երկիւղ, որու հետեւանքով Էֆրիքէնըր ըստ սովորականին հեռացաւ կատարեալ հաւանութեամբ միսիոնարներուն, որոնք, եթէ կարենային, ուրախութեամբ պիտի արգիլէին այդ բաժանումը։ Ր. ՄՈՖԱԹ

Ժամանում Էֆրիքէնըրի Բնակատեղին

1818 *Յունվ.* 26*ին ժամանեցի Էֆրիքէնըրի բնակավայրը (քրալ) առ Աստուած ամենախորին երախտագիտութեան զգացումներով։... Երեւոյթներն այնքան քաջալերական չէին որքան կ'ակնկալէի ես գտնել, և ցեղապետը բաւական ուշացաւ բարի գալուստ մաղթել*

ինծի։... Մէկ երկու ժամ այս կացութեան մէջ մնալէ ետեւ Քրիստոնեայ Էֆրիքէնըր ներկայացաւ և սովորական ողջոյնէն ետև հարցուց թէ արդեօք Լոնտոնի տնօրէններուն կողմէ որոշուած միսիոնա՛րն էի ես։ Հաստատական պատասխան տուի։ Կարծես թէ շատ հաճոյք պատճառեց այս անոր, և ըսաւ թէ քանի որ երիտասարդ եմ, կը յուսայ որ երկար ժամանակ կը կենամ իր և իր ժողովրդին հետ։ Ապա հրամայեց որ կարգ մը կիներ գան։ Չկրցայ հասկնալ թէ ի՛նչ կ'ուզէր ընել՝ կիներ կանչելով, մինչև որ անոնք եկան տեղային փսիաթներ և ձկնորսութեան եղէգի նման երկար փայտիկներ բերելով։ Էֆրիքէնըր, գետին մը ցոյց տալով, ըսաւ, «Հող տուն մը պիտի շինէք միսիոնարին համար։» Անմիջապէս բոլորակ մը կազմուեցաւ, և կիները, պատուէրին համար ակներեւօրէն ուրախ, տնկեցին ցիցերը, կապեցին զանոնք կիսագնդի ձեւով ու ծածկելով փսիաթներով՝ կազմ և պատրաստ ըրին բնակութեան համար քիչ աւելի քան կէս ժամու ընթացքի մէջ,

Փոփոխում Էֆրիքէնըրի Բնութեան

Դառնանք նորէն Էֆրիքէնըրի նկարագրին։ Հոն բնակութեանս ամբողջ շրջանին մէջ չեմ յիշեր երբեք որ իրմէ վշտանալու կամ իր ունէ ընթացքէն գանգատելու առիթ ունեցած ըլլամ։ Իր թերութիւններն իսկ կարծես «առաքինութեան կողմ կը հակէին։»... Եռանդուլ ոյժ կու տար ժողովուրդը մաքրասիրութեան և աշխատասիրութեան մէջ զարգացնելու ջանքերուս, և մարդ պիտի ժըպտէր տեսնելով թէ ի՛նչպէս ինք ու ես անձամբ կը հսկէինք, մինչ դպրոցի տղայք, թուով իբր 120, կը լուացուէին աղբիւրին քով։... Աւելի կանուխ նաև ես անոր գթութեան առարկայ եղայ, քանզի իմանալով թէ երբեմն կերակուրս շատ անբաւական կ'ըլլայ՝ երկու կով նուիրեց ինծի որոնք, թէպէտ այս երկրին մէջ քիչ կաթ կու տան, շատ գիշերներ ազատեցին զիս անօթի պառկելէ...։ Ան որ առաջ համակ կրակ էր և վէճ, թշնամութիւն ու պատերազմ կը սփռէր շրջակայ ցեղերու միջև, հիմա ամէն զոհողութիւն կ'ընէր հակընդդէմ կողմերու միջև ընդհարումներ խափանելու համար, և մինչ կարող էր իր թեւը վերցնել և ասպարէզ կարդալ ունէ տիգաւորի կամ աղեղնաւորի, աղաչաւորի դիրք առնելով հաշտութիւն կը խնդրէր և իր անցեալ կեանքը ցոյց տալով կը հարցնէր, «Ի՞նչ ունիմ ես հիմա բոլոր այն ճակատամարտներէն,

զօրս մղեցի և բոլոր արջառէն զոր գրաւեցի, ոչինչ, բայց միայն ամօթ ու խղճի խայթ։» ՆՈՅՆ.

Էֆրիքէնըր Քէյփի Գաղութին Մէջ

Էֆրիքէնըրի այցելութիւնն ի Քէյփ (Բարեյուսոյ Գլուխ) շատ կարեւոր դէպք էր շատ նկատումներով։ Իշխանութիւն և ազդեցութիւն ունեցողներուն ուշադրաւ ու շօշափելի կերպով ներկայացուց սա իրողութիւնը թէ միսիոնարները, փոխանակ քաղաքական դժուարութիւններ յարուցանելու, կրնան շատ անգամ անոնց բարձման օժանդակել։ Բաց աստի, նախապէս իբրև հանրութեան պատուհաս ճանչցուած Էֆրիքէնըրի և հետեւորդներուն Քրիստոնէական վարքն ու բարքը մեծապէս քաջալերեց այն մարդիկը, որոնք Աւետարանի զօրութիւնը կը քարոզէին անյոյս անձերու փրկութեան համար։ Կառավարիչն անձամբ հետաքրքրուեցաւ Նամաքուալանտէ եկող այցելուներուն, և երբ Էֆրիքէնըր հրաժեշտ առաւ իր երկիրը դառնալու համար, շատ բարեմաղթութիւններով և յարգանքի շօշափելի ապացոյցներով մեծարուեցաւ։ Հետաքրքրաշարժ զուգադիպութեամբ մը հարիւր Անգղ. ոսկին, որ անոր գլուխը բերողին խոստացուած էր իբրև պարգեւ, ի վերջոյ գործածուեցաւ սիրոյ և յարգանքի արտայայտութիւններու համար, զորս կառավարութիւնն ինք մատոյց անոր։ Ճ. Ս. ՄՈՖԱԹ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Ի՞նչ են ոմանք այն դիւրութիւններէն և հաճոյքներէն զորս այրեր ու կիներ կը թողուն, երբ իրենց հայրենիքէն կը մեկնին հեթանոսներու մէջ միսիոնարութիւն ընելու համար։ (Խօսեցէք Մոֆաթի համար Էֆրիքէնըրի գիւղին մէջ շինուած տան վրայ և բաղդատեցէք զայն այս երկրի հասարակ մէկ տան հետ։)

Խրճիթը որու մէջ վեց ամիս բնակեցաւ Մոֆաթ՝ անտանելի կերպով կը տաքնար, երբ արև ծագէր։ Երբ անձրեւ գար, պատսպարան չէր բնաւ, իսկ երբ հով ելլէր, հեղձուցիչ փոշիով կը լեցուէր։ Գի-

չերն ապաստան փնտռող ուէ կենդանի կրնար ներս մտնել ցիցերն հրելով, և մէկէ աւելի անգամներ Մր. Մոֆաթ Թունաւոր օձ գտաւ խրճիթին մէջ գալարուած: (Այնպէս վարեցէք խօսակցութիւնը որ տղայք ըմբռնեն թէ ի՛նչ զրկումներու կ'ենթարկուի մարդ իր սիրելիներէն ու ազգականներէն զատուելով:) Ի՞նչ են նեղութիւններէն ոմանք զորս կրել կ'ստիպուին միսիոնարները: (Խօսեցէք վայրի գազաններու վտանգին և տգէտ ու ստորին վայրենիներու մէջ ապրելու ահաւոր առանձնութեան վրայ:) Դժուար է մեզի ըմբռնել թէ ի՛նչ ահաւոր բան է շրջապատուիլ այնպիսի մարդոցմէ, որոնց ամէնօրեայ կեանքը լեցուն է չարութեամբ ու անգթութեամբ: Նամաքուաներն իրենց վայրենի վիճակին մէջ կատարելապէս ուղիղ կը համարէին երեսի վրայ ձգել ծերունի ազգական մը որ անկարող է ինքզինք հոգալ: Փոքրիկ ցանկապատ մը կը շինէին և ծերունին անոր մէջ կը դնէին քիչ մը կրակով, ջրով ու հացով: Եթէ աղէկնար, կ'երթար իր ցեղին միանալ: Սակայն ընդհանրապէս կը մեռնէր կամ վայրի գազաններու կեր կ'ըլլար: Մր. Մոֆաթ շատ անգամ կը տառապէր շրջավայրի այս և ուրիշ անգութ սովորութիւններու պատճառով: Օր մը, իր զաւակներէն այսպէս լքուած պառաւ կնոջ մը պատահելով, խորհեցաւ զայն իր քով առնել և կերակրել: Բայց զարմացաւ մնաց տեսնելով թէ կինը բացարձակ մերժեց երթալ, ըսելով թէ իր ցեղին սովորութիւնն է այս: Նկատելով որ, եթէ փորձէ բռնի տանիլ զայն, հաւանօրէն պիտի մեռնի ցնցումներէ, կերակուր և վառելանիւթ դրաւ անոր քով և ըսաւ թէ նորէն պիտի գայ երկու օրէն: Գնաց, բայց չգտաւ կինը: Յե-

տոյ լսեց թէ անոր զաւակները տեսած էին թէ կառքը ցանկապատին քով կանգ առաւ, և կարծելով թէ իրենց մայրն առիւծին զոհ ինկած է և ճամբորդներ անոր յօշոտած մարմինին կը նային, գացած էին ստուգել իրողութիւնը։ Ողջ գտնելով զայն և լսելով օտարականին ազնիւ առաջարկը, վախցան և, դողալով մանաւանդ Մր. Մոֆաթի (զոր ցեղապետը կը կարծէին) վրէժխնդրութենէն, տուն տարին իրենց մայրը և խնամեցին։ Անգամ մը Մր. Մոֆաթ, խումբ մը Նամաքուաներու խօսելով տղայոց վարմունքին վրայ հանդէպ ծնողներու, ըսաւ թէ անոնք առիւծի չափ չար են։ Էֆրիքէնըր պատասխանեց. «Աւելի չար են,» և հաստատեց իր խօսքը, ցոյց տալով թէ մատաղ առիւծը, որ որս մը կը գտնէ և կ՚սպաննէ, իսկոյն ետ կը քաշուի եթէ մեծ առիւծ մը գայ նոյն ճամբէն, և կ՚սպասէ մինչև որ մեծը յագենայ։ Այդ էր զոր Էֆրիքէնըր աւելի լաւ ընթացք կոչեց քան Նամաքուաներու ընթացքը։ Պէչուանա ցեղն ալ, որու մէջ գործեց Մր. Մոֆաթ երբ Նամաքուաներէն զատուեցաւ, անգութ էր հիւանդներու և ծերերու հանդէպ։ Ինչո՞ւ կը յօժարի մարդ տուն, բարեկամ և քաղաքակրթական ամէն դիւրութիւն ու վայելք թողուլ և երթալ այդպիսի մարդոց մէջ բնակիլ։

Կը կարծէ՞ք թէ միսիոնարները կրնան երջանիկ ըլլալ այդպիսի միջավայրի մէջ։ (Աշակերտի մը գըտնել տուէք Փիլիպ. Դ. 4 համարը, ուրիշի մը Ա. Թես. Ե. 16-18։) Պօղոս բանտի մէջ էր, երբ Փիլիպպեցիներուն գրեց, բայց «ուրախութիւն» և «ուրախ եղէք» բառերը կը յաճախեն անոր նամակին մէջ։ Ինք գիտէր ընել ինչ որ կը պատուիրէր Թեսաղոնիկեցի-

ներուն, «միշտ ուրախ ըլլալ եւ ամէն բանի մէջ գոհութիւն տալ։» Ռոպըրթ Մոֆաթի և ուրիշ միսիոնարներու տեղեկատուութիւններէն և նամակներէն գիտենք թէ անոնք ալ ամենամեծ ուրախութիւն գտան բոլոր իրենց նեղութիւններուն մէջ։ Տարօրինակ չէ այս, վասն զի Յիսուս խոստացաւ բուն իր ուրախութիւնը տալ իր հետեւորդներուն։ Կարդացէք Յովհ.ԺԵ.11։

ԴԱՍԸ

Այսօր մեր դասը երեք մասի կը բաժնենք։ Նախ, պիտի խօսինք հեթանոս Էֆրիքէնըրի վրայ, երկրորդ, Քրիստոնեայ Էֆրիքէնըրի վրայ և երրորդ այն զօրութեան վրայ որ այսպիսի փոփոխութիւն յառաջ բերաւ անոր կեանքին մէջ։ Ի՞նչ գիտէք այն Էֆրիքէնըրին վրայ, որ շատ տարիներ սարսափով լեցուց Հարաւային Ափրիկէի արեւմտեան մասը։ (Եթէ տղայք ըսեն ինչ որ իրենք գիտեն և դուք աւելցնէք ինչ որ հարկ սեպէք, խօսեցէք արի երիտասարդ միսիոնարին վրայ։) Ո՞վ էր Ռոպըրթ Մոֆաթ։ Երբեք լսա՞ծ էիք անոր անունը այս դասն առնելէ առաջ։ Երկու տարի առաջ դասի մը մէջ, զոր առինք իր Խօսքը պահող Տէյվիտ Լիվինկսթընի վրայ, սորվեցանք թէ Տէյվիտ Լիվինկսթըն Ափրիկէ գնաց Ռոպըրթ Մոֆաթի սա խօսքին ազդեցութեամբ. «Երբեմն առաւօտեան արեւուն լուսով ծուխեր տեսած եմ հազարաւոր գիւղերու, ուր ոչ մէկ միսիոնար գտնուած է։» Տէյվիտ Լիվինկսթըն յետոյ ամուսնացաւ Ռոպըրթ Մոֆաթի Մէյրի անուն դստեր հետ, որ եւս իր կեանքը տուաւ Ափրիկէի ժողովրդին համար։ Ի՞նչ բան յօժարեցուց զՄոֆաթ հրաժարիլ ամէն բանէ զոր հայրենի երկիրը կրնար

ընծայել և ինքզինք աքսորի ենթարկել Ափրիկէի վայրենիներուն մէջ։ Ի՞նչպէս եղաւ որ ճանչցաւ զԷֆրիքէնըր։

(Տղայոց ըսէք որ Էֆրիքէնըր նկարագրեն Քրիստոնեայ ըլլալէն ետքը։ Պատմեցէք հետեւեալ դէպքը, որ տեղի ունեցաւ երբ Էֆրիքէնըր և Մոֆաթ դէպ ի Քէյփ Թաուն կը ճամբորդէին։) Ագարակի մը մէջ, ուր երթալ ստիպուեցաւ Մր. Մոֆաթ ջուր առնելու համար, ճանչցաւ ագարակապանը, որ իրեն բարութիւն ըրած էր Նամաքուալանտ երթալու միջոցին։ Մօտենալով իր ձեռքը երկնցուց անոր։ Ագարակապանը ետին տարաւ իր ձեռքը և հարցուց վայրագօրէն, «Ո՞վ ես դուն։» «Մոֆաթ,» պատասխանեց միւսը։ «Մոֆա՛թ,» կրկնեց մարդը տկար ձայնով, «ձեր ուրուականը։» «Ոչ, ուրուականը չէ։» «Դուն սպաննուեցար Էֆրիքէնըրէ։» «Ոչ, չսպաննուեցայ։ Էֆրիքէնըր զիս սպաննելու փափաք չունէր։ Ան հիմա բարի մարդ է ճշմարտապէս։» Ագարակապանն ասոր պատասխանեց· «Ամէն խօսքիդ կրնամ հաւատալ, բայց ատոր ոչ։ Աշխարհի վրայ եօթն հրաշալիք կայ· ութերորդն այդ պիտի ըլլայ։» Ամբողջ այս խօսակցութեան միջոցին Էֆրինքէնըր գետնի վրայ նստած էր Մր· Մոֆաթի հետեւորդներուն հետ, խօսողին բուն իսկ ոտքը։ Մր· Մոֆաթ պատմեց ինչ որ գիտէր ցեղապետին նկարագրին փոփոխման վրայ։ Ապա ագարակապանն ըսաւ, «Եթէ ըսածդ ուղիղ է, մէկ փափաք միայն ունիմ, այն է զինք տեսնել՝ մեռնելէս առաջ և երբ վերադառնաս, կ՚երդնում որ, ինչպէս սա արեւը մեր գըլխուն վրայ է, ես ալ քեզի հետ պիտի գամ որ տեսնեմ զայն, թէեւ սպաննեց հարազատ հօրեղբայրս։» Մր. Մոֆաթ, ցեղապետին դառնալով, ըսաւ, «Ահա

ուրեմն Էֆրիքէնըր։» Ագարակապանը զարհուրած ետ ետ գնաց և հարցուց, «Դուք Էֆրիքէնը՞րն էք։» Յեղապետը ոտքի ելլելով գլխարկն հանեց և քաղաքավարական խոնարհութեամբ մը պատասխանեց, «Այո, եմ։» Ագարակապանը կայծակնահար եղաւ, և երբ համոզուեցաւ թէ այս էր իրօք երկրին նախկին սարսափը, վերցուց իր աչքերը և գոչեց, «Ով Աստուած, ի՜նչ հրաշք կը գործէ քու զօրութիւնդ։ Քու շնորհքդ ի՞նչ ընել կարող չէ։»

Ի՞նչ է մեր Ոսկեղէն համարը։ Ով խօսեցաւ այս խօսքերը։ Այս պատմութենէն կրնաք տեսնել թէ ի՜նչպէս ազատուեցաւ Էֆրիքէնըր, երբ ամէն տեսակ չար կիրքի գերի էր։ Բարի ամէն բանի կոյր էր, բայց իր աչքերը բացուեցան և սկսաւ տեսնել։ Որո՞ւ զօրութիւնն էր որ հրաշալի այս փոփոխութիւնը գործեց անոր մէջ։ Հոս մեր երկրին մէջ կա՞ն արդեօք մարդիկ որ այսպիսի օգնութեան կարօտ են հիմա։ Բայց դիցուք թէ մանչ մը կամ աղջիկ մը կայ միայն որ օգնութեան պէտք ունի չարի դէմ իր ամէնօրեայ կռիւներուն մէջ։ Յիսուս զօրութիւն կու տա՞յ այսպիսի պայքարներու համար։ Կարդանք անոր խոստումը Մատ. է. 7, 8 համարներուն մէջ։ Կը տեսնէք թէ «եթէ,» «թերևս,» կամ «երբեմն» չկայ այդ խոստման մէջ։ Կ՚ըսէ թէ խնդրողները պիտի առնեն, փնտռողները պիտի գտնեն։ Մեզի համար ի՜նչ յիմարութիւն և ի՜նչ յանցանք պիտի ըլլայ օգնութիւն չխնդրել, երբ այնքան խոստում կայ անպայման։ Ահաւասիկ աղօթք մը այդպիսի օգնութեան համար։ Մտիկ ըրէք, մինչ կը կարդամ զայն, և նայեցէք թէ արդեօք կը պատասխանէ՛ ձեր փափաքին կամ պէտքին, կամ թէ կը պա-

րունակէ՛ այն ամէնը զոր պիտի ուզէիք դնել ձեր աղօթքին մէջ։

Սիրելի Յիսուս, կ'ուզեմ այն բաներն ընել որոնք քեզի հաճելի են։ Բայց գիտեմ թէ ես ինքս բաւական զօրաւոր չեմ։ Երբեմն անհամբեր կ'ըլլամ։ Կ'աղաչեմ, մի թողուր որ բարկանամ։ Պահէ զիս խռովիչ կամ ծանր խօսքեր ըսելէ։ Երբ սուտ խօսիլ կամ կեղծել փորձուիմ, ինծի քաջութիւն տուր ճշմարիտ խօսելու և ուղիղ շարժելու։ Ջնջէ իմ անձնասիրութիւնս։ Քու սէրդ այնչափ առատ ըլլայ սրտիս մէջ որ ճշմարտապէս սիրեմ քեզ, և անձիս պէս սիրեմ ընկերս։ Օգնէ որ աւելի խոհեմ և աւելի ծառայող ըլլամ ամէն օր որ կ'ապրիմ։ Ամէն։

ԴԱՍ ԻԹ

ՏԷՐՈՋ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԱՓԻՈԼԱՆԻ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՅ ԿՐԱԿԻ ՉԱՍՏՈՒԱԾՈՒՀԻ ԲԷԼԻ

Սուրբ Գրոց Հատուածներ.— *Գ Թագ. ԺԸ.* 20-39, *Սաղ. ԽԶ.* 1-3, *ՂԵ.* 1-7, *ՃԻԱ.* 1-8, *ՃԼԹ.* 1-4, 7-12, 23, 24, *Ես. Թ.* 2, *Խ.* 12, 21-26։

Ոսկեղէն Համարներ.— *Գ Թագ. ԺԸ.* 21, *Սաղ. ՂԵ.* 1-7 *(վերջին խօսքը զանց ընելով)։ Այս համարները գործածուեցան Գ Տարւոյ ԻԱ և Խ-ԽԲ դասերուն մէջ։*

Պատկերներ. 1. *Քափիոլանի ասպարէզ կը կարդայ Բէլի,* 2. *Քիլաուիայի հրաբերանը։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ Աւետարանի պատգամը կարող է լեցնել ամենամեծ նախապաշարումներով կաշկանդուած մարդոց պէտքերը. տղայոց մէջ փափաք արթնցնել որ օգնեն այս պատգամը աշխարհի տալու գործին, եւ ցուցնել թէ ի՛նչպէս կրնան մասնակցիլ անոր։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Նզովք

Նզովքի դրութիւնը, որ Փոլինեզեան ցեղին յատուկ է, թերեւս ամենամեծ խստութեամբ կիրարկուեցաւ Հաւայեան Կղզեխումբին մէջ։ Բարդ դրութիւն էր այն ու կանոններու և պատիժներու ընդարձակ ցանցով մը կը պատէր մարդոց ամբողջ օրական կեանքը։ Լոկ օրէնքներ չէին անոնք, այլ կրօնական կարգեր ու կանոններ, և անոնց բռնաբարումը ոճիր չէր լոկ, այլ նաեւ մեղք, որ աստուածներու վրէժը կը շարժէր։ Նզովքներէն ոմանք տեւական էին, ոմանք մասնաւոր ու առժամեայ։ Առաջին տեսակէն էին ցեղապետներու կամ կուռքերու և մեհեաններու վերաբերեալները, իսկ ուրիշներ մասնաւոր ժամանակներու կը վերաբերէին կամ թագաւորէն կը սահմանուէին։ ՈՒ. Տ. ԱԼԷՔՍԱՆՏԸՐ

Երբ բան մը Նզովքի ենթարկուէր, անոր դպչելու պատիժը մահ էր, և խստիւ կը գործադրուէր, վասն զի մարդիկ կը հաւատային թէ, եթէ մահապատիժը չգործադրեն, աստուածներն արագ վրէժ կը լուծեն իրենցմէ։ Շահեկան է դիտել թէ Անգլիերէն **թէպուուտ** (արգիլեալ) բառը ծագում առած է այս մասնաւոր սովորութիւնը ցոյց տուող **թէպու** (Նզովք) բառէն, սովորութիւն՝ որ կը տիրէ Խաղաղականի բազմաթիւ կղզիներու մէջ։

Մարդազոհը մաս կը կազմէր կղզիներու կրօնին, և ամէն ոք կը վախնար անիծողի աղօթքով մեռնելէ կամ կախարդներու հմայքով փճասուելէ։ Սակայն կրօնական դրութեան ամէնէն անտանելի մասը Նզովքն էր։ Ասով Նուիրական կ'ըլլային ինչ ինչ օրեր, տեղեր, անձեր և իրեր, և անոնց բռնաբարումը մահուամբ կը պատժուէր։ Այս անբնական ու անգութ դրութեան տակ այրեր ու կիներ, նոյն իսկ ամուսին ու կին, չէին կրնար միասին ճաշել, և ամենաբարձր ցեղապետուհիներու անգամ արգիլուած էր խոզի միս և կարգ մը ձուկեր ու պտուղներ ուտել։ Եթէ դասակարգի կամ այլ ոեւէ պատճառով յուսային իսկ պրծիլ մարդոց ձեռամբ մահապատիժ կրելէ, քուրմերն անոնց կը սորվեցնէին հաւատալ թէ պիտի չկրնան խոյս տալ վշտացած աստուածներու ձեռամբ բնաջինջ ըլլալէ։ Ր. ԷՆՏԸՐԾԸՆ

Նզովքի դրութիւնը Հաւայեցիներու մէջ տեւեց մինչեւ Քամէհամէհայի մահէն ետքը, Մայիս 1819։ Կրօնական այս արգելքներն անգիտացող և ոեւէ վնաս չկրող օտարականներու օրինակը այդ Թագաւորին մահէն առաջ իր ազդեցութիւնն ունեցած էր ժողովրդին վրայ, և անոր մահուան ժամանակ աւագ ցեղապետուհին անոր յաջորդէն խնդրեց ջնջել այդ դրութիւնը։ Խնդիրքը չընդունուեցաւ, բայց ժողովուրդն ինք սկսաւ անտեսել Նզովքի օրէնքները, և ատոր հետեւանքով ոեւէ վնաս չկրելով քաջալերուեցաւ ի բաց թօթափել զանոնք։ Վերջապէս Թագաւորը, գինովութեան մէջ, երկու հեթանոս տաճար նուիրագործել փորձելու պահուն Նզովքի ամէն կանոն ոտնակոխ ըրաւ առանց գիտնալու թէ ի՛նչ կ'ընէր։ Զայս տեսնելով, ժողովուրդը մերժեց ամէն սեղմում ու կաշկանդում։ Մարդիկ ղրկուեցան Թագաւորութեան ամէն կողմը, և հեռագոյն կղզւոյն Թագաւորն ու բոլոր կղզիներուն հասարակ ժողովուրդը եռանդով հնազանդեցան պատուէրին։ Երբ Նզովքի դրութիւնն ինկաւ, կարծես կամարին պորտա-

քարն ինկաւ, կռապաշտութեան ամբողջ շէնքն իսկոյն փլաւ, աւերակոյտ մը եղաւ։ Քրիստոնէութեան ազդեցութեան կամ կրօնական ուեւէ շարժառիթի հետեւանք չէր այս, այլ կիրքերու և ցանկութիւններու աւելի ազատօրէն հետեւելու ժողովրդային բաղձանքին։ Սակայն Նախախնամութեան մատը կար անոր մէջ, վասն զի խաչի քարոզիչներ այդ միջոցին ճամբայ ելած էին Խաղաղութեան Իշխանին, Յիսուսի, դրօշը կանգնելու համար այս կղզւոյն վրայ։ Գտան անոնք թէ բնակիչները թօթափած էին իրենց հին կրօնը և ոչինչ ունէին անոր տեղը դնելու համար։ Երկու դէպքերուն այս ուշագրաւ զուգադիպութիւնը կ'արժէ ի նկատ առնել երախտագիտութեամբ։ Ր. ԷՆՏՐՕՂՆ

Յաւիտենական Հնոց

Քիլաուէա, Հավայեանց հռչակաւոր հրաբուխը, ամենէն խոշոր գործօն հրաբերանն է որ կայ երկրիս վրայ։ Ծովու մակերեսէն 4,400 ոտք բարձր է ձիւնապատ Մաունա Լոայի արեւելեան կողին հարթ մէկ մասին մէջ։ Լեռան գագաթը, 10,000 ոտք բարձրութեան մէջ, ուրիշ հրաբուխ մը կայ, որ սակայն գործօն չէ միշտ։ Քիլաուէայի խառնարանն է ընդարձակ խորխորատ մը 800-1,100 ոտք խորութեամբ և ութ մղոն շրջապատով, որուն երկայն տրամագիծը գրեթէ երեք մղոն է։ Այդ վիհապին մէջ կայ հալած լաւայի մեծ լիճ մը, եռուն կաթսայ, ուր կրակը երբեք չմարիր, և որ ամենայն իրաւամբ կոչուած է Յաւիտենական Հնոց։ Գ. Մ. ԳՐԷՅՆ

Բէլ, Կրակի Աստուածուհին

Նախապաշարեալ կղզեցիներուն կարծիքով հրաբուխին մէջ կը բնակէին անհամար աստուածներ ու աստուածուհիներ, որոնց մին էր Բէլ, կրակի չաստուածուհին։ . . . Հավայեցիք սաստիկ կը վախնային այս անգութ աստուածուհիէն և իրենց երկրպագութեան մեծ նպատակն էր զայն ողոքել։ Խառնարանի պատին մօտ բարձր ժայռի մը վրայ նուիրական տաճար մը կառուցուած էր անոր քուրմերուն ու քրմուհիներուն համար, և մեծագին ընծաներ ու պատարագներ կը մատուցուէին անոր անդադար։ Այս ընծաներն էին գլխաւորապէս խոզ, ճերմակ վառեակ, ձուկ, պտուղ և շուն։ Երբեմն ալ, երբ պահանջէր, մարդազոհ կը մատուցուէր։ ՆՕՑՆ

Բէլապաշտութիւնը մասնաւորապէս խոր արմատ ձգած էր

Կղզեցիներուն մէջ։ Նզովքի գրութիւնը անոր սահմաններուն մէջ աւելի խստօրէն կը գործադրուէր քան ուրիշ ոեւէ տեղ։ Լեռան կողերուն վրայ առատօրէն բուսնող բոցավառ հատապտուղներն իրենց պայծառ գոյնին պատճառով կրակի չաստուածուհիին նուիրուած էին։ Ջրոտ ու անհամ ըլլալով հանդերձ շատ կը կազդուրէին յոգնած ուղեւորները։ Բայց ոչ մէկ Հավայեցի, որքան ալ ծարաւէ տոչորէր, կը համարձակէր անոնց դպչիլ առանց նախ քանի մը հատ Բէլի նուիրելու։ Մինչեւ խառնարանին եզրը երթալով և երեսն հնոցին դարձուցած՝ անոր մէջ կը նետէր հատապտուղի ճիւղին կէսը և կ'ըսէր, «Բէլ, ահա քու պտուղներդ։ Քիչ մը քեզի կը մատուցանեմ, քիչ մը նաեւ ես կ'ուտեմ։» ՆՈՑՆ

Հավայեցւոց կռապաշտութիւնը ամենաստորին տեսակէ էր։ Անոնք կը հաւատային թէ ամբողջ երկիրը, օդը և երկինք բնակւած են աստուածներէ ու կիսաստուածներէ, որոնք մարդազոհի առիթով կը զիջանէին իրենց բնակութիւնն հաստատել բնիկներու ձեռամբ կերտուած փայտէ կամ քարէ անճոռնի կուռքերու մէջ։
ՆՈՑՆ

Խառնարանի Նկարագրութիւն մը

Նոր կարծրացած լաւայի խաւի վրայ գրեթէ կէս մղոն ճամբորդելէ ետեւ յանկարծ հասանք կրակի լճին հարթ եզերքը։ Բոլորաձեւ լիճ էր այն, լման հազար ոտք տրամագծով, ամէն կողմէ ժայռէ պատով շրջապատուած, այնպէս որ, մինչ կը կենայինք անոր եզրը, հալած լաւան տասնըհինգ քսան ոտք վար էր մեզմէ։ Ամբողջ զանգուածը շարժման մէջ էր, կատաղօրէն կը փրփրէր, կ'եռար և հրաշէկ փրփուր ու ալիք կը ժայթքէր։ Երբեմն մանակի հանդարտութիւն կ'ըլլար, ինչպէս ծովուն վրայ կ'ըլլայ փոթորիկէ ետեւ։ Մակերեսին բաւական մեկ մասը կը ծածկուէր մեր ոտքերուն տակ գտնուածին նման ողորկ կարծր լաւայով։ Բայց քանի մը վայրկեան յետոյ բուռն եռք մը կ'սկսէր և ընդարձակ դաշտն իր ամբողջ տարածութեամբ կը պատռտուէր՝ թոյլ տալով որ հալած ժայռը դուրս խուժէ պատառուածքներէն, ինչպէս ջուրը սառած գետի մը մակերեսը կ'ողողէ գարնանային հեղեղի մը ժամանակ։ Պինդ լաւայի ահագին տափակ կտորներ կը փրթին և կամաց կամաց գլխիվայր դառնալով վերջնապէս կ'անհետանան վարէն խուժող հրեղէն հեղեղին սոսկալի յորձանքին

մէջ։ Այս տեսարանն անդադար կը նորոգուէր ամբողջ լճին վրայ, մինչ մենք մեր տեղը գամուած կը մնայինք համակ յապուշ կըրթած, և ահա լճեզրի շրջապատին տակէն անսովոր ուժգնութեամբ խուժող յորձանք մը մեզի ազդարարեց թէ կը գտնուէինք առկախեալ ժայռամասի մը վրայ, որ կրնար ոեւէ վայրկեան կրակէ ծովուն մէջ նետուիլ։ Անմիջապէս քաշուեցանք դիտողութեան աւելի ապահով վայր կարծուած տեղ մը և հոն մնալով դիտեցինք հալած մետաղի ցայտքն օդն ի վեր, հրեղէն իրական դեւերու վայրագ պար մը կարծես հրավառ լճին վերեւ, մինչեւ որ այլեւս անտանելի եղան այրող ծծումբի տաքութիւնն ու ծուխերը։ Այսպէս, վտանգի ազդանշաններէն խրատուած, սկսանք վերադառնալ դիւրաբեկ լաւային վրայէն դէպ ի վիրապին շրջապատի բարձրադիր մասերը։ ՀԷՆՐԻ ԼԱՅՄԸՆ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Եթէ ձեզի ըսեմ թէ անցեալ տարի Ծննդեան նախորդ գիշերը նզովուեցաւ մեր տան հիւրանոցը, ի՞նչ պիտի հասկնաք։ Նզովքի նշանակութիւնը գիտէ՞ք։ Շատ չգործածուիր այն։ Վերոյիշեալ խօսքին մէջ կը նշանակէ թէ տնեցիներուն արգիլուեցաւ այն հիւրանոցը երթալ, մինչեւ իսկ անոր դրան մօտենալ։ Նզովուած տեղ մը ոչ ոք մտնելու կամ մօտենալու է։ Նզովուած անձ մը կը զրկուի ուրիշներու հետ հաղորդակցութենէ։ Նզովուած բանի մը պէտք չէ դպչիլ։ Այդ բառին Անգղիերէնն առնուած է Ովկիանոսի կղզիներուն լեզուէն և այն մարդոցմէ որոնց վրայ կը կարդանք այս շաբթու։ Նզովքը Հավայեան կղզիներու հեթանոսներուն կրօնական արարողութիւններուն մէկ մասն էր։ Այրերու և կիներու միշտ արգիլուած էր միասին ուտել։ Կարգ մը ուտելիքներ, կիներու արգիլուած էին մահու պատիժով, զոր օրինակ՝ խոզի միս, պանան, հնդկընկոյզ, կրիայ *և ինչ ինչ*

ձուկեր։ Այս օրէնքները խստիւ կը գործադրուէին։ Օրինակի համար, բարձր դասու երկու աղջիկներ բռնուեցան պանան ուտելու յանցանքի մէջ։ Դեռ անչափահաս և հետեւաբար անպատասխանատու էին անոնք, ուստի իրենց վարժուհին մահով պատժուեցաւ՝ նզովուած ուտել թոյլ տալուն համար։ Մասնաւոր շատ արգելքներ կային քուրմերու և ցեղապետներու ձեռամբ դրուած, և ժամանակ կ'ըլլար որ կարելի չէր նաւակ ծով իջեցնել, կամ կրակ վառել, կամ արմտիք ծեծել կամ ճիկ հանել, առանց մահապատիժ կրելու։ Այդպիսի ժամանակներ շուներու ծնօտներն իսկ կը կապուէին եւ թռչուններու գլուխները լաթով կը փաթթուէին։

Այդ օրէնքները սոսկալի բեռ էին, ինչպէս կրնաք երեւակայել, և ժողովուրդն անդադար սարսափի մէջ կը պահէին չաստուածներու բարկութենէն, վասն զի կը հաւատային թէ նզովածի օրէնքներուն դէմ գործելով անվրէպ կ'սպաննուէին չաստուածներէն, մինչև իսկ եթէ պրծին քուրմերուն և ցեղապետին կամ թագաւորին պաշտօնեաներուն ձեռքէն։ Ասկէ զատ յայտնի էր թէ ոեւէ ժամանակ կրնար մարդագոհ պահանջուիլ և ոչ ոք կրնար ապահով ըլլալ թէ ինք պիտի չընտրուէր իբրեւ զոհ։ Ժողովուրդը միշտ իր ունեցածին լաւագոյնը կու տար չաստուածներուն և չաստուածուհիներուն, որոնք կղզիներու լեռներուն ու ջուրերուն մէջ կը բնակէին, կը կարծէին։ Ատով հանդերձ կը սարսափէին անոնք երեւակայական այդ սոսկալի արարածներուն բարկութենէն։

ԴԱՍԸ

Համբաւաւոր ի՞նչ հրաբուխ կայ Հավայեանց հարաւային մասին մէջ: Նկարագրէ զայն: Ի՞նչ էր ժողովրդին համոզումը հրաբուխին աստուածուհիին նկատմամբ: Ի՞նչ կ'ընէին անոր բարկութիւնն իջեցնելու համար: Ի՞նչ սոսկալի բան էր այդպիսի համոզման մը սարսափին տակ ապրիլ: Քանի մը վայրկեան խորհինք թէ այդ ի՛նչ կը նշանակէր անոնց համար: Երեւակայեցէք հարսանիք մը, երիտասարդներ և երիտասարդուհիներ հաւաքուած, որպէս զի պատուեն հարսն ու փեսան, իրենց բարեկամները, և ամէն երջանկութիւն մաղթեն անոնց կենակցութեան համար: Ջահով ու նուագով, պարով ու կերուխումով կ'ուրախանան անոնք, և ահա յանկարծ ցուրտ սարսուռ մը կու գայ իւրաքանչիւրին վրայ: Դուրս ինկած աչքերով և դողդղալով իրարու մօտ կը կծկուին սարսափահար ոչխարներու պէս, վասն զի սեւազգեստ քուրմ մը եկած է անհրաւէր, և լաւ գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ այդ այցը: Մինչ խոշոր աչքերով կը զննէ հարսնեւորները, սարսափով կը դողան անոնք: Վերջապէս կ'երկարէ իր ձեռքը, ցոյց տալով ամէնէն ուժեղ, բարձրահասակ ու գեղանի երիտասարդը, նոյն ինք փեսան, և կ'արտասանէ սա միակ բառը, «Եկուր:» Ոչ ոք յանդգնած է չանսալ այդ հրամանին: Ոչ մէկ բարեկամ կամ ազգական, ոչ իսկ հարսը կամ հարսնացուն, համարձակած է յապաղիլ կամ արգիլել նշանակուած երիտասարդին մեկնումը: Այսպէս սուգի կը փոխուի ուրախութիւնը և տրտում տխուր ու անկարագրելի վշտով մարդիկ իրենց տուները կ'երթան տառապելով, երբ մտքի առջեւ կը բերեն սիրեցեալ ե-

րիտասարդին ճակատագիրը։ Գիտէն թէ քուրմերը Քիլաուիայի հնոցը պիտի նետեն զայն երեւակայական չաստուածուհիին բարկութիւնն իջեցնելու համար։ Քափիոլանի ի՞նչ որոշեց ընել իր ժողովրդին համար։ (Տղայոց պատմել տուէք թէ ի՛նչպէս Քափիոլանի գնաց հրաբուխին մօտ, խօսեցաւ քրմուհիին հետ և ասպարէզ կարդաց կարծեցեալ չաստուածուհիին։) Ըսուած է թէ Քափիոլանիի այս արարքը «մին է բարոյական քաջութեան ամենամեծ արարքներէն որ երբեք կատարուած են։» Ձեր կարծիքն ի՛նչ է այդ մասին։ Ի՞նչ էր որ Քափիոլանիի քաջութիւն տուաւ Բէլի ասպարէզ կարդալու։ Ան սորված էր թէ «Սկիզբէն Աստուած երկինքն ու երկիրը ստեղծեց։» Սորված էր ըսել, «Ով Հայր մեր, որ երկինքն ես»։ Իր երկնաւոր Հօր վրայ խորհելու պահուն կարող էր ըսել, «Անոր ձեռքին մէջ են երկրի խորունկ տեղերը, ու լեռներուն բարձրութիւնները անորն են։ Իրն է ծովը, ու ինք շինեց զանիկա, և իր ձեռքերը ստեղծեցին ցամաքը։» Անոր ապաւինելով կրցաւ աներկիւղ երթալ հրաբուխին բերանը, գիտնալով թէ այդ կրակները վառող Աստուածն իր Հայրն է եւ թէ պիտի պաշտպանէ զինք։ Չենք գիտեր թէ Քափիոլանի և իր ժողովուրդն ի՛նչ բառերով գովաբանեցին Տէրը, երբ ի միասին ծնրադրեցին «Յաւիտենական Հնոցին» քով։ Բայց ոչինչ կրնար անտարակոյս աւելի պատշաճօրէն արտայայտել անոնց գոհաբանութիւնը քան Սաղ. ՂԵ. 1-7 համարներուն գեղեցիկ ասացուածները։ Մէկտեղ կարդանք զանոնք։

Ո՜րքան երջանիկ եղաւ արդեօք Քափիոլանի, երբ իր արիական գործով կրցաւ իր ժողովուրդն ազատել

իրենց սարսափելի երկիւղներէն։ Ի՞նչ ուրախութիւն զգացին միսիոնարները, որոնք Աւետարանի լոյսին առաջնորդած ըլլալով Բափիոլանին՝ անոր հնարաւոր դարձուցած էին այս բանն ընել իր ժողովրդին համար։ Անոր պատմութիւնը կարդալով ես ալ կը փափաքիմ նմանօրինակ բան մը ընել։ Դուք ալ կ'զգա՞ք այսպէս։ Չենք կրնար բուն նոյն բանն ընել հիմա։ Սակայն կարգ մը բաներ կան զորս կրնանք ընել։ Կրնանք օգնել աղօթելով միսիոնարներուն համար և Աստուծմէ խնդրելով որ օրհնէ անոնց աշխատութիւնը, և կրնանք դրամական մեր նուէրներով նպաստել անոնց գործին։ Երբ այս բաներն ընենք, «ուրախութեան իւղ» կու տանք խաւարի մէջ սգացողներուն, և «գովութեան պատմուճան» այնպիսիներու, որոնք տրտմութենէ զատ բան մը ճանչցած չեն երբեք։ Մէկ խօսքով, Աստուծոյ գործակից կ'ըլլանք։

ԴԱՍ Լ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱԲԵՐ ՄԸ

ՃԱՆ ՈՒԻԼԵԸՄՍ ԵՒ ԻՐ ՆԱՒԸ

Սուրբ Գրոց Հատուածներ.— *Ես. ԽԴ.* 14-19, *ԾԲ.* 7, *Մատ. Ե.* 9, *Ղուկ. Ա.* 77-79, *Յովհ. Գ.* 16, *Գործ. ԺԳ.* 1-5, *Կող. Գ.* 12-15, *Ա Տիմ. Ա.* 15, *Ա Յովհ. Դ.* 19-21, *Ե.* 1-5։

Ոսկեղէն Համար.— *Ի՜նչ գեղեցիկ են լեռներուն վրայ անոր ոտքերը՝ որ աւետիս կը բերէ, խաղաղութիւն կը քարոզէ, բարութեան աւետիս կը բերէ, փրկութիւն կը քարոզէ, ու Սիօնի կ'ըսէ, Քու Աստուածդ կը թագաւորէ։ Ես. ԾԲ. 7։*

Պատկերներ.— 1. *«Խաղաղութեան Պատգամաբերը,» որ կը պարզէ փախաթէ առագաստներ։* 2. *Ճան Ուիլեըմսի կենդանագիրը։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել փոփոխութիւնը զոր Աւետարանն յառաջ կը բերէ զայն ընդունող վայրենիներուն կեանքին մէջ նորէն շեշտել Աւետարանի պատգամն ունեցողներուն պարտականութիւնը, որ է հնազանդիլ անոր պատուէրներուն եւ բարի լուրը ղրկել այնպիսիներու որոնք երբեք լսած չեն։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Բստեայ Կղզիներ

Բոլոր Ընկերութեան Կղզիները և Խաղաղականի ուրիշ շատ կղզիներ շրջապատուած են բստեայ գօտիով, որ երկու երեքէ սկսեալ մինչեւ քսան եարտ լայնք ունի և ծովեզրէն քանի մը եարտէ սկսեալ մինչեւ թերեւս երկու մղոն հեռաւորութիւն։ Այս զարմանալի թումբին կը զարնուին ահարկու սաստկութեամբ ընդարձակ Խաղաղականի թաւալուն երկար կոհակները և ընդարձակ զանգուածով աշտարակային ահեղ բարձրութեան մը հասնելէ ետեւ

փրփրալից վար կը խուժեն վսեմ զօրութեամբ և ժայռէ այս թումբը կ'ողողեն անխաս վրիժառութեամբ։ Խորտակուող այդ կոհակներուն ժայթքը շատ անգամ այնքան կը բարձրանայ որ ծովային գեղեցիկ ծիածան մը կը ձեւացնէ։ Թումբին ու ցամաքին միջեւ գտնուող լճին ջուրերն հանդարտ ու թափանցիկ են…։ Ծով առատութեամբ իրար խառնուած կը տեսնուին ամէն ձեւով ու գոյնով ազգի ազգի բոյսեր, որոնք ընդծովեայ չքնաղ ծաղկանոցի կամ պուրակի մը պատկերը կը ներկայացնեն դիտողին մտքին։ ՃԱՆ ՈՒԻԼԵԸՄՍ

Ճան Ուիլեըմս

Միսիոնարական դատին այս ականաւոր մարտիրոսը Լոնտոնի մէջ ծնաւ 1796 *Յունիս* 29*ին։ Իր նախնական կրթութիւնը շատ հեռու էր առ հասարակ ազատական կոչուածէն, գրեթէ բացարձակապէս բաղկանալով սոսկ ընթերցման, գրավարժութեան և թուաբանութեան նախատարրերէն։ Դպրոցի մէջ ուշագրաւ տաղանդի մը նշան ցոյց չտուաւ, բայց ի բնէ օժտուած էր ժիր ու դիտող տրամադրութեամբ, մանաւանդ ժիր արդարեւ քան ուսումնասէր։ Բարեպաշտ մայր մը ունենալով ի մանկութենէ սորվեցաւ Սուրբ Գիրքը կարդալ։ . . . Տասնըչորս տարեկան հասակին մէջ Լոնտոնի երկաթավաճառներէն Մր. Թոնքինի քով աշակերտ արուեցաւ եօթը տարւոյ համար։* ՎՐ. ՃԷՅՄՍ ԿԱՐՏՆԸՐ

Տէրոջ ժողովրդին հետ հաղորդութեամբ միանալէ անմիջապէս ետեւ Մր. Ուիլեըմս սկսաւ ծայրագոյն ժրութեամբ ու յարատեւութեամբ զարկ տալ Փրկչին դատին։ Կիրակնօրեայ դպրոցի մը ժիր ուսուցիչ եղաւ և այդ կերպով հրապարակախօսութեան վարժուելով յետոյ նշանաւոր եղաւ։ Կիրակնօրեայ դպրոցի գործով չգոհանալով սովորութիւն բրաւ շաբթու մէջ բաւական ժամանակ տալ հիւանդներու այցելութեան, աղքատներու ուսուցման և տետրակներու բաշխման։ . . . Իր եկեղեցւոյն պատկառելի հովիւը երեք ամիսը միանգամ միսիոնարական գործի վրայ կը խօսէր ժողովրդին, որպէս զի աւելի եռանդով փարին անոնք միսիոնարական դատին։ Այդ ժողովներէն մէկուն մէջ էր որ հովուին ուժգին կոչերուն ազդեցութեան ներքեւ Ճան Ուիլեըմսի սիրտը վառեցաւ Աւետարանը հեթանոսներու տանելու խանդով։ ՆՈՅՆ

Մր. Ուիլեըմս 1816 *Յուլիսին Միսիոնարական Ընկերութեան*

վարիչներուն դիմեց և փութով ընդունուեցաւ։ Այդ տարին ամէն կողմէ սովորականէն աւելի խնդրանք եղաւ միսիոնարի համար։ Սակայն Հարաւային Ովկիանոսի կղզիներուն խնդրանքը մասնաւորապէս տխրողական էր։ Տարիներէ ի վեր միսիոնարներ կը գործէին հոն առանց յաջողութեան ամենափոքր հետքի։ Սակայն վերջապէս Աստուած հաճեցաւ իր Հոգին տեղալ վերէն և, ի զարմացումն Քրիստոնեայ բովանդակ աշխարհի, ազգ մը ծնաւ կարծես մէկ օրուան մէջ։ Կղզիներն իրարու ետեւէ թողուցին իրենց կուռքերը և միսիոնարները թուով ցաւալիօրէն անբաւական եղան հընձելու համար առատ հունձքը, որ այսպէս յանկարծ յառաջ եկաւ։ Այս պարագաներուն մէջ Ներքին Առաքելութեան Ընկերութեան վարիչները տեսան թէ ուրիշ ճար չկար, բայց եթէ պարագային ստիպման տակ դանց ընել սովորական նախապատրաստական ուսումները։ Այսպէս Մր. Ուիլերմս, Հարաւային Ծովերու միսիոնար ընդունուելով հինգ ամիս, այսինքն ընտրութենէն մինչեւ իր մեկնումը, Աստուածաբանութեան հետեւեցաւ, գործարաններ այցելեց, զանազան արուեստներու ծանօթացաւ և որոշեց որ, երբ իր պաշտօնատեղին հասնի, անմիջապէս աշխատի քրիստոնէացնել և քաղաքակրթել հեթանոսները։ 1816 Հոկ.ին ամուսնացաւ Մէյրի Չոքըրի հետ։ ՆՈՑՆ

Քրիստոնէական Քաղաքակրթութեամբ Յառաջ Եկած Փոփոխութիւններ

Րայաթիայի Թամաթօա թագաւորին թախանձանքով Ուիլերմս և ընկերը Թհրէլքէլտ այդ կղզին փոխադրուեցան, որ Ընկերութեան Կղզիներուն ամենամեծն է։ Կղզին այն ժամանակ իբր 1,300 բնակիչ ունէր, բայց կղզեխմբին մէջ կռապաշտական դրութեան կեդրոնն ըլլալով՝ իր տարածութենէն ակնկալուածէն շատ աւելի ազդեցութիւն ունէր։ . . . Թէեւ բնակիչները պատրաստ էին Քրիստոնէութիւնն իբրեւ ազգային կրօն ընդունիլ և սիրով վարուիլ անոր քարոզիչներուն հետ, բարքով ու բարոյականով սաստիկ ինկած էին, նաեւ որովհետեւ կլիման պտուղ ու բանջարեղէն կը բերէր գրեթէ առանց աշխատութեան, խիստ ծոյլ էին...։ Կղզեցիները որ մինչեւ այն ժամանակ մեծ տաղաւարներու մէջ կը խըռնուէին պարկեշտութիւնն անկարելի դարձնող ոճով, վարժուեցան ոչ միայն գնահատել քաղաքակիրթ կեանքի դիւրութիւնները, այլեւ

զանոնք ուրացնել՝ կառուցանելով տուներ զատ սենեակներով, փայտեայ տախտակամածներով, բատային կրով ծեփուած պատերով, յարկածածուկ տանիքներով, ճոխ պարտէզներով, սեղաններով, աթոռներով, բազմոցներով, գորգերով, մահճակալներով և օթոցներով։ Սորվեցան նաեւ նաւ շինել, և իրենց աշխատասիրութեանն ու հանճարեղութեան մղում տրուեցաւ բեւեռի, ծխնիի և ուրիշ օգտակար իրերու պարգեւներով, զորս միսիոնարները բերել կու տային Անգղիայէ։ Ուիլըըմս ձեռնարկեց մատուռ մը կանգնել ըստ կարելւոյն գեղեցիկ ու ճաշակաւոր։ Մատրան մէջ երեւցած նորութիւններէն ոչ մին այնքան հիացուց բնիկները որքան հնդկընկոյզի կեղեւէ լամբարներով աշտանակը, որ ամենափայլուն երեւոյթ մը կ'ստանար երբ վառուէր։ Վայրենիներն «Ով Բրիտանիա, Բրիտանիա,» աղաղակեցին և «անվերջ սովորութիւններու երկիր» անունը տուին Անգղիոյ։ 1820 Մայիսին այդ նոյն մատրան մէջ, 2,400 հոգիի ներկայութեամբ, Տասնաբանեայի վրայ հիմնուած օրինագիրք մը ընդունուեցաւ ժողովրդին քուէով և երդուեալներու ատեան ալ հաստատուեցաւ։ Այս փոփոխութիւնն աւելի ուշագրաւ կ'երեւի, եթէ բաղդատուի նոյն կղզիներուն մէջ մինչեւ այդ ժամանակ տիրող սովորոյթներուն նողկալի վայրագութեան հետ։ ՔԼՈՏ ՖԻԼՏ

Նշանաւոր Կեանքի մը Վերջին Տարիները

Հիմա նաւ մը ունենալով որոշեց ճամբորդութիւն մը ընել դէպ արեւմտեան կղզիները։ 1830 Մայիս 24ին սկսաւ այս շահեկան պտոյտը, որու մանրամասնութիւնները ծանօթ են ամենադիւթիչ ու վիպական գիրքի մը(*) անհամար ընթերցողներուն։ Այս նուիրական պտոյտներուն նուիրուած չորս տարիներն իր կեանքին ամէնէն երջանիկ տարիները կը համարէր։ Կղզիէ կղզի անցաւ, ամէն տեղ տանելով փրկութեան աւետարանը։ Բայց մինչ իր շուրջ կը սփռէր այսպէս Աստուածային ճշմարտութեան լոյսը, սրտով յաճախ կ'ուղղուէր դէպ իր հայրենի երկիրը, մանաւանդ երբ Միսիս Ուիլըըմսի առողջութիւնն սկսաւ կարծես տեղափոխութիւն պահանջել։ Վերջապէս 1834ին, տասնըութ տարւոյ բացակայութենէ մը ետեւ, Բրիտանիոյ ափերուն վրայ անգամ մը եւս ոտք

(*) The Narrative of Missionry Enterprises to the South Sea Islands.

դնելու բարձր գոհունակութիւնն ունեցաւ։ Հոն, թէ՛ Անգլիոյ և թէ Սկովտիոյ մէջ, իր կարճ այցելութիւնը միջոց եղաւ զմարդիկ աւելի շահագրգռելու առաքելութիւններու դատին։ Րարօթոնկեան Նոր Կտակարանի թարգմանութիւնը սրբագրելէ զատ գրեց ու հրատարակեց իր Միսիոնարական Ձեռնարկները, որ միսիոնարական դատին աւելի ծառայեց քան արդի ժամանակներու ոեւէ ուրիշ հրատարակութիւն։ Եռանդով կարդացուեցաւ այն և ամենաշահեկան արտադրութիւն մը համարուեցաւ ամէն տեղ։ Մր. Ուիլըմս ուրախութեամբ օգտուելով Անգլիոյ մէջ գտնուելու իր այս պատեհութենէն՝ միսիոնարական նաւու մը անհրաժեշտութեան վրայ ծանրացաւ ընկերութեան վարիչներուն քով։ Եւ այդ իր կոչին հետեւանքով գնուեցաւ «Քէմտըն» նաւը։ Ասով մեկնեցաւ Մր. Ուիլըմս Անգլիայէ Հարաւային Ովկիանիա գացող գործակիցներու ազնիւ խումբի մը հետ։ Նաւարկութիւնն յաջող եղաւ, և Բարեյուսոյ Գլուխ ու Սիտնի հանդիպելէ ետեւ գացին շահեկան այն կղզիները, զորս կ'ուզէր մի առ մի այցելել։ Գործակից եղբայրները թողուեցան որոշուած կայանները, իսկ մեր միսիոնարը Սամոաներուն մէջ մնաց ժամանակ մը և յետոյ ուղեւորեցաւ դէպ ի Րարոթոնկա։ Ամէն տեղ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ։ Տեղացի ուսուցիչներ հանեց ամէն կղզի և իրենց այցը սիրով ընդունուեցաւ տեղացիներէն։ Վերջապէս Նոր Հեպրիտեանց Էրոմանկա Կղզին ելլելու պահուն Բարձրելոյն այս նշանաւոր ծառան Քրիստոսի դատին համար մարտիրոսացաւ՝ անգթօրէն ջարդուելով ձեռամբ տեղացի վայրենիներու։ ՃԷՅՄԶ ԿԱՐՏՆԸՐ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Դաս

Դպրոցի մէջ քիչ մը բան սորված էք Նաւապետ Քուքի, Անգլիացի այն նաւարկուին, վրայ որ երկրագնտիս շրջանն ըրաւ 1771ին։ Կրնա՞ք յիշել անունները Խաղաղական Ովկիանոսի կղզիներէն ոմանց զորս ան գտաւ ու անուանակոչեց։ (Քարտէսը ցուցէք և ըսէք որ աշակերտները ցոյց տան կղզեխումբերէն մէկ քանին, մանաւանդ Ընկերութեան Կղզիները։) Երբ

Ճան Ուիլեըմս 1816ին Անգլիայէ Ընկերութեան Կըղզիներն ուղեւորեցաւ, ի՞նչ ճամբու հետեւեցաւ, կը կարծէք։ Հարկաւ գնաց առեւտրական նպատակներով մեկնող առագաստանաւով մը։ (Քարտէսին վրայ գըծեցէք անոր ուղին դէպ ի Րիօ Եանէյրօ, Հապըրթաթաուն ի Թրանսվալ, Սիտնի ի Նոր Հարաւային Ուէյլս, Կղզիներու Ծոցն ի Նոր Զելանտա, Իմիօ, Ընկերութեան Կղզիներէն մին։) Տեղ տեղ Մր. Ուիլեըմս և իր տիկինն ստիպուեցան օրերով սպասել, Սիտնիի մէջ Մայիսէ մինչեւ Սեպտեմբեր, որպէս զի առեւտրական առագաստանաւ մը գտնէին իրենց երթալու տեղը գացող։ Լման տարիէ մը հասան անոնք Անգլիայէ Իմիօ։ (Նկարագրեցէք կղզիները շրջապատող բստեայ Թումբը, որ կը պաշտպանէ զանոնք Խաղաղականի ալիքներուն սաստկութեան դէմ, Թումբին ու կղզիին միջեւ գըտնուող հանդարտ լիճը, նաեւ ընդծովեայ բուստերու գեղեցկութիւնները։)

ԴԱՍԸ

Երբ Թամաթօա Թագաւորը տեղեկութիւն առաւ Արարիչ, Հայր և Ամէնիշխան միակ ճշմարիտ Աստուծոյն վրայ, հասկցաւ թէ անօգուտ էին փայտեայ ահագին ու վիթխարի կուռքերը, զորս ինք ու իր ժողովուրդը կը պաշտէին։ Շատեր հետեւեցան անոր օրինակին և Թողուցին կուռքերը։ Ոմանք Մր. Ուիլեըմսի և ուրիշ միսիոնարներու բերին իրենց կուռքերը, որպէս զի այրուին, կամ որպէս զի Անգլիա ղրկուին իբրեւ յաղթական նշաններ Աւետարանի պատգամին, որ կը խորտակէր հեթանոս կռապաշտութեան կապանքները։

Մր. Ուիլեըմ ծոյլ ու դանդաղ գտաւ կղզեցիները։

Ի՞նչպէս խթեց զանոնք գործել և տուն շինել իրենց համար։ Յետոյ նաւ մը շինեց իրեն համար և անով այցելեց շրջակայ վայրերը։ Նաւը տասնըվեց ոտք երկայնութիւն ունէր և կրնար երեք չորս մարդ առնել։ Այս ալ կղզեցիներուն հետաքրքրութիւնը շարժեց, և ինք յիսուն զամ, որ մեծ գանձ կը համարուէր, խոստացաւ այն մարդուն որ առաջին անգամ նաւ մը շինէր իրեն համար։ Հետզհետէ մարդիկն հաւանեցան, նոյն իսկ փափաքեցան, ընդունիլ այն հրահանգները զորս տուաւ ատաղձագործութեան, հիւսնութեան, երկաթագործութեան, ծեփարարութեան, նաւաշինութեան և ճարտարագիտութեան վրայ։

Աստուծոյ Խօսքը կարդալ սորվելու փափաքն այնչափ զօրացաւ որ գրեթէ ամէն տարէց անձ սկսաւ քիչ ատենէն դպրոց յաճախել։ Դպրոցն ամէն օր կէսօրին կը բացուէր։ Կղզւոյն գլխաւոր կուռքին (Օրօ) անգութ քուրմերը, որոնց ձեռքերն յաճախ արատաւորուած էին մարդազոհերու արեամբ, սկսան բառեր հեգել քերականէն, կամ քիչ մը յառաջանալէ անմիջապէս ետեւ Ղուկասու Աւետարանէն կարդալ։ Աւետարաններն ու ցեղային լեզուով դասագիրքերը կու գային ուրիշ կղզիի մը վրայ հաստատուած միսիոնարական տպարանէ մը։ Անոնց համար բոլորովին նոր բան էր լսել զօրութեան Աստուծոյ մը վրայ որ միանգամայն է սիրոյ Աստուած, Աստուածորդւոյ մը վրայ որ եկաւ փրկիչ ու օգնական ըլլալ, և իմանալ թէ մեղաց թողութիւն կայ։ Այս վայրենիներուն վրայ մտածենք մեր Աստուածաշունչները բանալով ու Ղուկասու Աւետարանին մէջ կարդալով Զաքարիայի երգէն քանի մը համարներ զորս սորված ենք (Ղուկ. Ա. 77-79)։

Րուրութուի ցեղապետն ի՛նչպէս ուզեց որ իր հետ ուսուցիչներ երթան իր ժողովրդին։ Քրիստոնեայ ուսուցիչներուն Րուրութու երթալէն ետքը ինչո՞ւ կղզեցիները նաւ մը լեցուն կուռք ղրկեցին Մր. Ուիլեըմսի։ Եհովային պաշտումը ի՛նչ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէր, կը կարծէք, անոնց կենցաղին մէջ։ Աներեւակայելի բռնութիւն, անգթութիւն ու չարութիւն տիրապետած էին կղզիներու կեանքին մէջ։ Թամաթօա թագաւորը ժողովի հրաւիրեց իր մարդիկը և ըսաւ, «Աշխատինք ու ապրինք այն խօսքին համեմատ զոր մեր ուսուցիչներէն կը սորվինք և Աստուծոյ Խօսքին համեմատ զոր ամէն օր կը կարդանք։» Եւ ինք բացատրեց ու միսիոնարներէն ալ խնդրեց որ բացատրեն թէ ասով ի՛նչ փոփոխութիւններ պիտի կրէ իրենց կենցաղը։ Տեղացի երեւելիներուն ու միսիոնարներուն խորհրդակցութենէն ետեւ օրինագիրք մը պատրաստուեցաւ Տասնաբանեայի և Աստուածաշնչական ուրիշ վարդապետութիւններու վրայ հիմնուած։ Նոր մատրան մէջ նաւակատիքին յաջորդ օրը ժողովուրդը նորէն գումարեցաւ և օրինագիրքը կարդացուելով բացատրուեցաւ և վիճաբանութեան ենթարկուելով քուէարկուեցաւ։

Րայաթիա կղզիէն այնչափ մարդիկ Քրիստոնեայ եղան որ միսիոնարական ընկերութիւն մը կազմեցին և Թամաթօա թագաւորը նախագահ ըրին, երբ միսիոնարներն հազիւ հազ ամբողջ տարի մը հոն եղած էին։ Թագաւորն ուղերձով մը յորդոր կարդաց որ ամէն ոք նպաստէ Աւետարանի պատգամն ուրիշ կղզիներ տանելու ծախքին։ Քանի մը ցեղապետներ խօսեցան այդ առիթով։ Ահաւասիկ ուղերձներէն մին. «Բա-

բնկամներ, հարցում մը ունիմ ես։ Ձեր կարծիքով ի՞նչ է այն որ ծանր նաւերը շարժման մէջ կը դնէ ու կը քշէ։ Հովը, չէ՞։ Եթէ հով չըլլար, նաւերը տեղ մը պիտի կենային։ Բայց երբ հով կայ, գիտենք թէ նաւերը կրնան երթալ։ Արդ, կարծեմ, միսիոնարական մեծ ընկերութեան դրամը հովի կը նմանի։ Եթէ դրամ չըլլար, հոս նաւ չէր գար միսիոնարով։ Եթէ հարստութիւն չըլլայ, ի՞նչպէս կարելի է միսիոնար ղրկել ուրիշ երկիրներ, ի՞նչպէս կրնան նաւերը շարժիլ։ Տանք ուրեմն ինչ որ կրնանք։» Միսիոնարական աւելի լաւ ուղերձ մը լսա՞ծ էք։ Նպաստներ տեղացին դրամի տեղ հնդկընկոյզի իւղով և արարութով։ Ասոնք արտասահման ղրկուեցան և ծախուելով առաջին տարին բերին միսիոնարական ընկերութեան գրեթէ երկու հազար հինգ հարիւր տոլար զուտ հասոյթ։ Ի՞նչ կը խորհիք ասոր վրայ, նկատելով որ այս մարդիկն երկու երեք տարի առաջ մարդակեր էին։

Ինչո՞ւ Մր. Ուիլեըմս ուզեց որ միսիոնարները նաւ մը ունենան։ Լոնտոնի տնօրէն ժողովը չհաւանեցաւ այս առաջարկին, բայց թոյլ տուաւ փոքր նաւ մը վարձել մերթ ընդ մերթ և կարճ պտոյտներ ընել։ Այս կերպով գտաւ Րարոթոնկա կղզին, ուր բնակիլ գնաց յետոյ։ (Աշակերտներն հրաւիրեցէք նկարագրել «Խաղաղութեան Պատգամաբեր» անուն նաւուն շինութիւնը, դժուարութիւնները և անոնց բարձումը։)

Երբ Մր. Ուիլեըմս Անգլիա վերադարձաւ 1834ին, գրի առաւ «Խաղաղութեան Պատգամաբեր»ին շինութեան և անոր ճամբորդութիւններուն պատմութիւնը։ Գիրքը կը կոչուի Պատմութիւն Միսիոնարական Ձեռնարկներու ի Հարաւային Ովկիանիա։ Եթէ օր մը կար-

դաք զայն, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչ աշխատասէր, անձնուէր, հանճարեղ և քաջասիրտ ուղեւոր ու միսիոնար էր ան։ Այս գիրքը և բազմաթիւ այն ուղերձները, որոնցմով նկարագրեց խաղաղութեան պատգամով յառաջ բերուած սքանչելի փոփոխութիւնները, այնքան շահագրգռեցին Անգղիաբնակ շատ բարեկամներ որ Մր. Ուիլերմսի համար Հարաւային Ծովերուն մէջ գործածելի նաւ մը գնելու չափ դրամ տուին։ Այնչափ աղուոր ու խոշոր էր նաւը որ միսիոնարներն Անգղիայէ անով վերադարձան իրենց աշխատութեան սիրեցեալ վայրը։ Մէկտեղ ընենք այսօրուան մեր Ոսկեղէն համարը։ «Աւետիս,» «խաղաղութիւն,» «փրկութիւն,» ի՛նչ գեղեցիկ բառեր։ Զարմանալի չէ որ այսպիսի պատգամ բերողներուն ոտնաձայնը գեղեցիկ կը թուի մարգարէին։ Ի՞նչ էր այն երգը զոր հրեշտակներն երգեցին Յիսուսի ծննդեան գիշերը։ (Ղուկ. Բ. 14։) «Երկրի վրայ խաղաղութիւն.» — ինչո՞ւ ուրեմն պատերազմ կ'ունենանք ազգերու միջեւ, որոնց յայտնի է Աւետարանի պատգամը։ Խաղաղութեան պատգամ չէ՞ արդեօք Աւետարանը։ Ոչ, Աւետարանը ճշմարիտ է, և մարդոց բոլոր չար կիրքերը նուաճելու զօրութիւն ունի։ Դժբախտութիւնը սա է որ Յիսուսի վարդապետութիւնները գիտցողներէն ոմանք չեն հնազանդիր անոնց։ Երբեմն անոնց գործերն աւելի նման են այն վայրենիներուն գործերուն զորս Ճան Ուիլեըմս գտաւ ծովու կղզիներուն մէջ քան Քրիստոնեաներէ ակնկալուող ոեւէ բանի։ Կը հարստահարեն տկարները, կը հալածեն ու կը մեռցնեն անմեղ կիներն ու տղաքը։ Այն ատեն Տէրն ու իրենց ընկերները ճշմարտապէս սիրողներ կը հարկադրուին կռուիլ ի նպաստ տկարներուն, հալած-

տուողներուն և գերեալներուն և կարելին ընել, որպէս զի ապրելու ապահով վայր մը ըլլայ աշխարհ։

Ի՜նչ զարմանալի աւետարան մը ունինք։ Կրնամ միտք բերել քանի մը առանձին համարներ, որոնց իւրաքանչիւրը կրնար պատերազմն անկարելի դարձնել, եթէ աշխարհի վրայ բնակող ամէն մարդ անոր պատուէրին հնազանդէր։ Կրնա՞ք այդպիսի համար մը յիշել։ (Ոսկեղէն Կանոնը, Ղուկ. Զ. 31։ Մեծ Պատուիրանները, Ղուկ. Ժ. 27։ Նոր պատուիրանը, Յովհ. ԺԳ. 34։) Որքա՜ն հոգ տանելու ենք որ «խօսքը կատարող» ըլլանք և ամէն օր աճինք «մեր Տէր ու Փըրկիչ Յիսուս Քրիստոսի շնորհքովը ու գիտութիւնովը։» Եւ ո՜րքան ուրախութեամբ մասնակցելու ենք Աւետարանի պատգամն այնպիսիներու ղրկելու գործին, որոնք երբեք լսած չեն զայն։

ԴԱՍ ԼԱ

ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐ ՏԸՖԻ ԱՌԱՋԻՆ ԴՊՐՈՑՆ Ի ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Սբ. Գրոց Հատուածներ.— *Բ Մնաց. ԺԷ. 9, Առակ. Ա. 2-5, Նէեմ. Ը. 8, Մատ. Ե. 1-16, ԻԸ. 18-20, Ա Կոր. ԺԲ. 4-11, Եփես. Դ. 11, 12։*

Ոսկեղէն Համարներ.— *Եւ ինք մէկ քանին տուաւ առաքեալներ ըլլալու, մէկ քանին մարգարէներ, մէկ քանին աւետարանիչներ, մէկ քանին հովիւներ ու վարդապետներ. սուրբերուն կատարելութեանը համար, պաշտօնին գործին համար, Քրիստոսի մարմնին շինութեանը համար։ Եփես. Դ. 11, 12։*

Պատկերներ.— *1 Նկար Ալէքսանտըր Տըֆի։ 2. Նկար Կալկաթայի դպրոցներէն միոյն։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ քարոզչի եւ ուսուցչի պէտք կայ միսիոնարական դաշտին վրայ. ուղիղ հետաքրքրութիւն արթնցնել նկատմամբ կրթական գործին զոր եկեղեցին կը կատարէ օտար երկիրներու մէջ, եւ տղայոց միջոց հայթայթել կերպով մը արտասահմանի կրթական գործին նպաստելու։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Հնդկաստանի Քրիստոնէական Կրթութեան Ռահվիրան

Ալէքսանտըր Տըֆ ծնաւ Սկովտիա 1806 Ապրիլ 26ին։ Սապէս կը գրէ իր հօր վրայ. «Եթէ երբեք կայ որդի մը որ պատճառ ունի Աստուծմէ գոհանալու ջերմօրէն բարեպաշտ հօր մը աղօթքներուն, հրահանգներուն, խրատներուն եւ անշեղ օրինակներուն համար, այն որդին ես եմ։ Թէպէտ կանուխ, ութ տարեկան հասակիս մէջ, տունէն բաժնուեցայ դպրոց երթալու համար, և թէ-

պէտ այնուհետեւ ալ շատ քիչ մնացի տան մէջ, մանկութեան նուիրական ու զարթուցիչ դասերը երբեք չմոռցուեցան բոլորովին։ Հայրս, իբրև Աստուծոյ մարդ, իմ կանուխ տարիքիս մէջ ամենախորին յարգանքի և սիրոյզգացումներով համակ դիւթած էր զիս։ Զինք վշտացնելու երկիւղը, վերանորոգիչ շնորհքի ձեւակերպող ազդեցութիւններու բացակայութեան միջոցին, տարիներով ամենահզօր ազդակ մը եղաւ մոլար քայլերէ զիս պահող և պատանութեան յայտնի յիմարութիւններու և մեղքերու մեծ մասէն պահպանող։ . . . Երանի թէ անոր ոգւոյն կրկնապատիկն ինծի տրուէր, և անոր առաքինութիւններու վերարկուն իմ վրաս իյնար։ ... Միսիոնարական արդի ձեռնարկներու ընդհանուր նպատակներուն ու յառաջդիմութեան տղայ հասակէս տեղեկացայ պաշտելի հօրս շնորհիւ, որու ուղղափառ ոգին կը հրճուէր հետեւելով Աւետարանի յաղթանակին, որ այլազան երկիրներու մէջ յառաջ կը տարուէր Քրիստոնեայ Եկեղեցւոյ այլեւայլ ճիւղերուն ձեռամբ։ Հեթանոս կուռքերու պատկերներ կը ցուցնէր առատ բացատրութիւններ տալով, որոնք նողկանք կ'ազդէին կռապաշտութեան դէմ և արգահատանք կոյր կռապաշտներուն հանդէպ, և այս ամէնը կը բարեխառնէր Յիսուսի սիրոյն արտայայտութիւններով։ Ձ. ՍՄԻԹՀ

Ալէքսանտըր Տըֆ ամենաբարձր պատուով աւարտեց Սէյնթ Էնտրուի Համալսարանին ընթացքը, անոր «լաւագոյն գրողը, պերճագոյն վիճաբանողը, Չամըրսի մրցակից ըլլալ խոստացող ուղերձներով ամէնէն անտարբեր ժողովները ջերմագին խօսքերով շարժող քարոզիչը» ըլլալով։ Համալսարանին մէջ անոր մտերմագոյն բարեկամն էր երիտասարդ մը որ Հնդկաստանի միսիոնար պիտի ըլլար, բայց մեռաւ՝ ընթացքը դեռ չաւարտած։ Յաջորդ անգամ որ Տըֆ տուն գնաց, հայրն հարցուց, «Ի՞նչ լուր Ըրքըրթէ։» «Ոչ ևս է ան,» պատասխանեց, «Ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ ես առնեմ անոր վերարկուն։ Դուն հաւնեցար անոր ընտրութեան, գովեցիր անոր վեհ նպատակը, ես կ'առնեմ վերարկուն։»

1829 Մայիսի ընդհանուր ժողովը ջերմապէս և միաձայնութեամբ առաջին միսիոնար ընտրեց զՄր. Տըֆ, որ Օգոս. 12ին ձեռնադրուեցաւ նախագահութեամբ Տր. Չամըրսի։ Միացեալ Երիցական Գոլէճի պատկառելի տնօրէն Տր. Հարփըր տակա-

ւին կը յիշէ սքանչելի այն քարոզը, զոր նորընտիր միսիոնարը, դեռ քսաներեք տարեկան, խօսեցաւ՝ հանդիսապէս Արեւելքի նուիրուելուն առիթով։ Յափշտակուած նորընծան այնպիսի եռանդով ու հրով, այնպիսի կորովով ու ազդուութեամբ պատկերացուց գործը որու կը նուիրէր ինք իր կեանքը, որ Տր. Հարփըր վախցաւ թէ շուտ պիտի սպառէ իր ոյժը արեւադարձային երկիրներու տապին մէջ։ ՆՈՅՆ

Նախապատրաստութիւն

Ալեքսանտըր Տըֆ իր ամբողջ կեանքն յատկանշող անսպառ գործունէութեամբ Պենկալի ամէնէն տաք ու թաց եղանակը, վեց շաբաթ, Մայիսի վերջէն սկսեալ մինչեւ Յուլիսի կէսը, նախապատրաստական հետազօտութիւններու նուիրեց։ . . . Չթողուց դպրոց մը զոր չայցելէր կամ չզննէր, ոչ ալ եղեգեայ կամ ոզորահիւս մատուռ մը, ուր Լաքրուայի նման առաքելատիպ մարդիկ առաւօտ եւ իրիկուն Պենկալեան լեզուով կը քարոզէին մայրաքաղաքին բազմամարդ շուկաներէն անցնողներուն, ուր ինք ժամերով չուսումնասիրէր մարդիկն ու քարոզութիւնը միանգամայն։ Վասն զի իսկոյն սկսած էր տեղային այն բարբառին ուսումը, առանց որու անօգուտ պիտի ըլլար բնիկներու վրայ իր ծանօթութեան եւ անոնց հանդէպ իր համակրութեան ամբողջ կէսը։ Մասնաւոր հոգ տարաւ մի առ մի այցելելու համար շինական տիպար գիւղեր, որպէս զի գոհացում տար թէ՛ իր եւ թէ՛ յանձնաժողովին փափաքներուն։ Այսպիսի մանրախոյզ զննութիւններ ընելով եւ դաշտին վրայ արդէն գտնուող աւելի փորձառու անձերու հետ ստէպ տեսակցելով երկու եզրակացութեան յանգեցաւ։ Մին էր թէ բուն իսկ Կալկաթա ըլլալու է իր կանխագոյն ու գլխաւոր աշխատութիւններուն թատրը, ուրկէ պիտի կրնայ լաւագոյնս ազդել ներքին գաւառներուն վրայ։ Միւսն էր թէ Հընդկաստանի մէջ իր գործողութեան մեթոտը տարբեր ըլլալու է բոլոր իր նախորդներուն մեթոտէն։ ՆՈՅՆ

Նպատակակէտներ

Տըֆի ծրագիրն էր դպրոցներ բանալ հեթանոս ծնողաց զաւակներուն համար, որպէս զի դպրոցները գործիք ըլլան միսիոնարական ռահվիրաներուն։ Այս կերպով կը յուսար երեք նպատակ ի գլուխ հանել։ Դաստիարակութիւն, եւ մանաւանդ բարձր դաս-

տիարակութիւն, Արեւելքի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ բարձրագոյն դասակարգերուն յատուկ առանձնաշնորհ է։ Եթէ Տըֆ յաջողէր իր դպրոցները սիրելի ընծայել, ատով միջոց մը պիտի ապահովէր երկրին ընկերային առաջին շրջանակներուն մէջ մուտ գտնելու, և այդ բաղձալի թուեցաւ անոր, ոչ միայն վասն զի այլեւայլ միսիոնարներու կողմէ ցարդ որդեգրուած բոլոր դրութիւնները չէին կրցած այդպիսի միջոց մը ընծայել անոնց, այլև վասն զի այդ նոյն դասակարգերն ընկերութեան առանձնաշնորհեալ առաջնորդներն էին Հնդկաստանի մէջ, բարձր մշակութեան և արդէն իսկ զարգացած իմացական կեանքի միակ ներկայացուցիչները։ Երկրորդ, իր բարձր դաստիարակութենէն կրնար վստահաբար Քրիստոնէութեան վրայ ընդհանուր ծանօթութեան և կեանքի վրայ Քրիստոնէական տեսութիւններու ընդհանուր ծաւալում ակնկալել։ Երրորդ, Տըֆ հաւատքով կ'ակնկալէր որ իր դպրոցներէն պիտի ելլեն, եթէ ոչ ստուարաթիւ, գէթ աւելի փայլուն, խումբ մը երիտասարդներ, ճշմարտապէս դարձի եկած, ամէնն ալ լաւագոյն ընտանիքներու պատկանող և արեւմտեան ու Քրիստոնէական կատարեալ դաստիարակութեամբ օժտուած։ Այս կարգի Քրիստոնեայ գործիչներու խումբ մը «աւելի ջերմօրէն բաղձալի» թուեցաւ անոր՝ նոյն ժամանակի Քրիստոնեաներուն մեծ մասին խոնարհ ծագման պատճառաւ։ Ճ· ՐԻԽԹԸՐ

Կրթութեան Կարեւորութիւնը Հնդկաստանի Մէջ

Ուրեմն ներեցէք որ նորէն այս պատկառելի ատեանին ուշադրութիւնը հրաւիրեմ սա մեծ խնդրին վրայ թէ, եթէ լոկ սովորական օգտակար ծանօթութիւն հաղորդէք դուք Հնդկաստանի մէջ, ատով իսկ պիտի փճացնէք ինչ որ այս ժողովուրդը նուիրական կը համարի։ Կրթական ընթացք մը որ կը յաւակնի ոեւէ տեսակ ճշմարտութիւն աւանդել՝ ատով իսկ տեսակ մը կրօնուսոյց ընթացք կ'ըլլայ այս երկրին մէջ։ Ռ· ՍՄԻԹՀ

Արդիւնքը

Տր. Քէյրի, որու օրհնութիւնն ստացաւ ի Սէրամփուր, գաղափարակից էր Տըֆի, և զարմանալի յաջողութեամբ Կալկաթայի մէջ ի գլուխ հանուեցաւ Քրիստոնէական միսիոնարութեան գոլէճի մը բացումը, որ իր գործը պիտի կատարէր Անգլիերէն լեզուով։ Այս ձեռնարկը մին եղաւ յեղաշրջական այն մեծ քայլերէն,

որոնք կրթութեան միջոցով Հնդկաստանի համար ըրին գրեթէ ինչ որ հանրային կրթութեան դրութիւնն ըրաւ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ։ . . . Ազատագրեց ընկերային խոնարհ դասակարգերու պատկանող երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները և յառաջացման ու բարձրացման ասպարէզ բացաւ անոնց առջեւ։ Սակայն իր առաջին ամենէն ուշագրաւ արդիւնքները տեսնուեցան հարիւրաւորներով հաշուուող բարձր դասու այն երիտասարդներուն մէջ, որոնք դպրոց դիմեցին և որոնցմէ ոմանք ընդհուպ Քրիստոսի առաջնորդուեցան, ինչպէս Քրիշնա, Մոհուն, Պէնըրճիա և Վեր. Կոփինա Նունտի։ Ուսանողները Սուրբ Գրոց մէջ, որ ուրիշ ուսումներու հետ հաւասարմօրէն կ'ուսուցուէր գոլէճին մէջ, կը տեսնէին ազնուացուցիչ ազդեցութիւն մը, որու նմանը չկար իրենց նուիրական գիրքերուն մէջ։ Ճ. Մ. ԹՈՊԸՐՆ

1916*ին Հնդկաստանի մէջ գործող* 87 *միսիոնարական ընկերութիւններ տեսակ մը կրթական գործ կը կատարէին։ Անոնց վիճակագրութիւնները միացնելով կ'ունենանք հետեւեալ համագումարները.* 58 *մանկապարտէզ* 2,008 *աշակերտով,* 12,173 *նախակրթարան* 462,818 *աշակերտով,* 780 *երկրորդական վարժարան* 94,099 *աշակերտով,* 34 *գոլէճ ու համալսարան* 9,160 *ուսանողով,* 91 *արհեստագիտական դպրոց* 5,597 *ուսանողով,* 69 *վարժապետանոց* 1,681 *ուսանողով,* 7 *բժշկական վարժարան* 83 *ուսանողով։*

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Եթէ առիթ ունենայիք տեսնել Հնդկաստանի տեղային դպրոց մը, ինչպէս Մր. Տըֆ տեսաւ երբ այն երկիրը գնաց. ի՞նչ պիտի տեսնէիք։ Ի՞նչ գիրք, կը կարծէք, կը գործածէին անոնք իբր դասագիրք։ Բոլոր գիրքերն էին իրենց սուտ կրօնները բացատրող հատորներ, զորս տղայք պարտաւոր էին գոց սորվիլ, Ուսման մեթոտը շատ չփոթիչ պիտի ըլլար մեզի համար, վասն զի աշակերտներն իրենց կռնակը ուսուցչին դարձուցած կը նստէին ու ետ և առաջ շարժելով բարձրաձայն կը կրկնէին այն կտորը զոր սորվիլ կը ջանային։ Սոյն զոր-

ծողութեամբ անոնց յիշողութիւններն այնքան կը մարզուէին որ կրնային անոնք գոց ընել ամբողջ գիրքեր և ըսել առանց սխալի։ Ի՞նչ էր մեծ տարբերութիւնն անոնց կրթութեան և այն կրթութեան միջև զոր Մր. Տրֆ ներմուծեց։ (Խօսակցութեան ընթացքին ի յայտ բերէք սա իրողութիւնը թէ Եւրոպացիներու գիտական ծանօթութիւնն արդիւնք է Բնութեան օրէնքներու ուսման, օրէնքներու՝ որ Աստուծոյ օրէնքներն են աշխարհի վրայ գործող, մինչդեռ Արեւելցիներու վարդապետութիւններն հիմնուած են սուտ գաղափարներու և կրօններու վրայ։ Տղայոց ըսէք որ ձեզի բացատրեն բնական այն երեւոյթները, զորս որոտում ու փայլակ կ'անուանենք։) Կը հասկնաք և, թէև փոթորիկը սաստիկ ըլլայ ու սարսափիք դուք այդ պատճառով, կը հանգըստանաք սա գիտութեամբ թէ պատահածը բարկացած չաստուածի մը գործը չէ, այլ՝ արդիւնքը բնական ուժերու զորս Արարիչը կը վարէ։ Ձենք կրնար երբեք ըմբռնել այն երկիւղը, զոր փոթորիկ մը կ'ազդէ Հընդկաստանի և աշխարհի ամէն ուրիշ հեթանոս երկիրներու մարդոց։ Անոնք կը հաւատան թէ փայլակը ցասկոտ չաստուածի մը նիզակն է, թէ որոտումը անոր ձայնն է, և թէ ան իր շանթերը երկրի վրայ կ'արձակէ բոլոր զինք բարկացնողները բնաջնջելու որոշմամբ։ Տգիտութիւն ու նախապաշարում ի միասին կ'ընթանան։ Ամէն ճշմարիտ գիտութիւն Աստուծոյ օրինաց վրայ հիմնուած է, հետեւաբար կրթութիւն ու կրօն ի միասին կ'ընթանան և մին կ'օգնէ միւսին։ (Տղաքը խօսեցուցէք կրթութեան կարեւորութեան վրայ, իբրև նիւթ տալով բան մը, զոր օրինակ՝ Գիտնալ, *վասն զի գիտութիւնը զօրութիւն է։* Ընել, *վասն զի գիտութիւնը գործի յան-*

գելու է, եթէ ունէ օգուտ պիտի ընէ աշխարհի։ Ուղիղ, իրաւունք, անա ամբողջին ծայրակէտը։ Ան որ գիտէ թէ ուղիղն ի՛նչ է և իր գիտութեան համեմատ կը գործէ՝ իմաստուն է։ Կարդացէք Առակ. Գ. 13,14։

ԴԱՍԸ

Ո՞վ էր Ալէքսանտրը Տըֆ։ Ի՞նչ պատահեցաւ անոր Հնդկաստան ճամբորդելուն միջոցին։ Երբ Կալկաթայի թերթերը տպեցին նաւաբեկութեան պատմութիւնը, բնիկներն ի՞նչ ըսին միսիոնարին համար, որ ապահով անցած էր այնքան վտանգներէ։ Իրա՞ւ էր թէ Աստուած մեծ գործ մը պահած էր անոր Հնդկաստանի մէջ։ Ինչո՞ւ ուզեց դպրոցներ բանալ։ Ի՞նչ առաւելութիւն պիտի ունենար այդ տեսակ գործ ընել փոխանակ ամբողջ իր ժամանակը քարոզութեան և Աստուծոյ Խօսքին ուսուցման նուիրելու։ Հնդիկներն ի՞նչ սորված էին անձրեւին նկատմամբ։ Ի՞նչ սորվեցուց Մր. Տըֆ։ Հնդիկ տղայք ի՞նչ կը խորհէին, երբ լուսնի խաւարում պատահէր։ Մր. Տըֆ ի՞նչ բացատրութիւն կու տար։ Ի՞նչ եղաւ այս ուսման արդիւնքը։ Մր. Տըֆ իր դպրոցին մէջ կը գործածէ՞ր Ս. Գիրքը։

Քանի՞ տեսակ գործիչներ կրնան գործածուիլ, կը կը կարծէք, միսիոնարական երկիրներու մէջ։ Ի՞նչ են մեր Ոսկեղէն համարներուն մէջ յիշուածները։ Առաքեալն ի՞նչ է։ (Յիսուս Քրիստոսի անունով եկեղեցիէն կամ ուրիշ մարմնէ մը ղրկուած մէկը, որ յոյսի և փրկութեան պատգամը կը տանի։) Մարգարէ ի՞նչ ըսել է։ (Մարդիկ՝ որ Աստուծոյ կողմէ ճշմարտութիւնը կը խօսէին, ճշմարտութիւնը՝ զոր կը հաւատային թէ Աստուած իրենց տուած էր յայտնելու համար։) Ի՞նչ կը խորհիք

երբ աւետարանիչ բառը կը լսէք։ Տառապէս կը նշանակէ աւետիս տանող կամ տուող, բայց մեր բնաբանին մէջ եթէ միսիոնարի փոխենք զայն, հաւանօրէն Պօղոսի ճիշտ միտքը պիտի յայտնէ մեզի։ Հովիւն ի՞նչ տարբերութիւն ունի միսիոնարէն։ Հովիւն իր ժողովրդին համար կ'ընէ ինչ որ հօտարածը կ'ընէ իր ոչխարներուն համար։ Կը հսկէ անոնց՝ մոլար ճամբաներէ ետ պահելու համար։ Անոնց առաջնորդ ու օգնականն է։ Ի՞նչ է վերջին յիշուածը՝ Անգամ մը ևս խորհինք այդ հինգ տեսակ ծառաներուն վրայ։ Առաքեալներն ու մարգարէները կը կրթեն ու կը ներշնչեն աւետարանիչները կամ միսիոնարները, որոնք կ'երթան պատմել Աւետարանի պատմութիւնը։ Ե՛րբ ալ երթան, հովիւներու և վարդապետներու ճամբան կը պատրաստեն, և այսպէս ամէնը մէկտեղ կը գործեն և ամէնուն աշխատութիւնն ալ պէտք է։

Ոչ միայն Հնդկաստանի, այլև Չինու, Ճափոնի և Քորէայի Քրիստոնեայ դպրոցներուն մէջ այսօր — արդարև ո՛ւր որ Աւետարան կը քարոզուի — մանչերու և աղջիկներու կ'ուսուցուի աշխարհը ճանչնալ ինչպէս ստեղծուած է Աստուծմէ, հաւատալ թէ աշխարհի Արարիչն իրենց երկնաւոր Հայրն է, և թէ Յիսուս իրենց Բարեկամն ու Փրկիչն է։ Կ'ուզէ՞ք այսպիսի գործի մը նպաստել։ (Ծրագիր մը ներկայացուցէք, որով ձեր աշակերտները դպրոցի մը կամ դպրոցականի մը օժանդակեն արտասահմանի մէջ։ Միսիոնարական ընկերութեան մը գրեցէք և տեղեկութիւն խնդրեցէք դպրոցներու վրայ։ Եթէ աղջիկ են ձեր աշակերտները, հաղորդակցեցէք Կանանց Ընկերութեան հետ։)

Եթէ դասն աւանդելէ առաջ թղթակցելու ժամա-

նակ չունիք, տղաքն յորդորեցէք թղթատարական քարտեր հաւաքել իրենց բարեկամներէն և գրուած կողմերն իրարու փակցնել։ (Տես էջ 6, 7։) Յետոյ կրնաք դպրոցի մը հետ թղթակցիլ և քարտերը ղրկել։ Աղջիկներու մանաւանդ չահեկան պիտի ըլլայ լսել Չինական վարժարան մը վարող միսիոնարուհիի մը սա փորձառութիւնը։ Միսիոնարուհին քարտեր ստացաւ կարմիր ժապաւէնով իրարու կցուած և գլուխը հանգոյցով։ Քարտերն աղջիկներուն բաժնուեցան և պատուիրուեցաւ որ ննջարանին մէջ իրենց անկողիններուն քով կախեն պատին վրայ։ Յայտնի երեւցաւ որ աղջիկները շատ սիրեցին այս կարգադրութիւնը։ Բայց երբ Կիրակի առաւօտ եղաւ, ամէնն ալ եկեղեցի եկան իրենց մազերուն կարմիր ժապաւէնի փոքրիկ հանգոյց մը դրած։ Վարժուհիները զարմացան մնացին, խնդայի՞ն թէ լայի՞ն։ Աշակերտներն անշուշտ ծիծաղելի կը թուէին, բայց սրտառուչ բան մը կար։ Անոնք փայլուն ժապաւէն բնաւ ունեցած չէին իրենց կեանքին մէջ, և որովհետև այդպիսի բաներ կը սիրէին ճիշտ նոյնչափ որչափ մեր աղջիկները, հանած էին քարտերուն մէջտեղի մանր կտորներն իսկ և զգուշութեամբ իրար կցելով՝ մազի ժապաւէն շինած էին։ Վարժուհիները, անոնց դէմքերուն վրայ ճառագայթող ուրախութիւնը նկատելով, սիրտ չունեցան ոեւէ դժգոհութիւն յայտնել անոնց այս արարքին համար։

ԴԱՍ ԼԲ

ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԻՒՆ

ՓԻԹԸՐ ՓԱՐՔԸՐ ՈՐ ՉԻՆՈՒ ԵՐԿԻՐԸ ԲԱՑԱՒ ՆՇՏՐԱԿԻՆ ԾԱՅՐՈՎ

Սբ. Գրոց Հատուածներ.— *Թու. Ջ.* 24-26, *Սաղ. ՃԻԱ. և ՃԻԴ.*, *Ես. ԽԱ.* 10, *Մատ. Դ.* 23, 24, *ԺԵ.* 29-31, *ԻԵ.* 40, *ԻԸ.* 19, 20, *Ղուկ. Ժ.* 25-37, *Գործ. Գ.* 1-10, *Ը.* 4-8, *Թ.* 32-35։

Ոսկեղէն Համարներ.— *Եւ Յիսուս բոլոր Գալիլեա պտըտելով, կը սորվեցնէր անոնց ժողովարաններուն մէջ, և արքայութեան աւետարանը կը քարոզէր, ու ժողովուրդին մէջի ամէն կերպ հիւանդութիւններն ու ամէն կերպ ցաւերը կը բժշկէր։ Մատ. Դ.* 23։

Պատկերներ.— 1. *Նկար Փիթըր Փարքըրի։* 2. *Կոյր մը, որու աչքերը բացուած էին, հինգ կոյր կը տանի հիւանդանոց։* 3. *Դրօշ Չինական Հանրապետութեան։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցոյց տալ բժիշկ միսիոնարի գործին կարեւորութիւնը, թէ ի՛նչպէս կը բանայ մարդոց սիրտերը եւ զանոնք կը յօժարեցնէ մտիկ ընել քրիստոնէական ուսուցման։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Փիթըր Փարքըր

Փիթըր Փարքըր ծնաւ 1804 Յունիս 18ին ի Ֆրէյմինկըմ, Մէսաչուսէց։ Հայրն էր Նէյթըն Փարքըր, մայրը Քէթ-Հըրին Մըրտաք։ Ուղղափառ (կամ Երրորդութեան հաւատացող) Եկեղեցւոյ ջերմեռանդ անդամներ։ 1820 Ապրիլ 15ին եկեղեցւոյ անդամ եղաւ և այդ ժամանակ որոշեց միսիոնար ըլլալ։ Երբ իր ուշադրութիւնը Չինու վրայ դարձուեցաւ, սապէս գրեց. «Ո՜րքան մեծ, որքա՜ն բազմաթիւ են Չինու միսիոնարի մը հարկաւոր յատկութիւնները։ Ուղիղ աստուածաբանութիւն, կատարեալ դաստիարակութիւն,

և շատ գործնական ծանօթութիւն բժշկութեան և վիրաբուժութեան վրայ։»

Եօթը տարի յետոյ Ամերիկա վերադարձաւ, վասն զի ափիոնի պատերազմն անոր անկարելի դարձուց հիւանդանոցի գործը շարունակել։ Նիւ Եորք ելլելու երեկոյին նախապատրաստական ժողովի մը ներկայ եղաւ եկեղեցւոյ մը մէջ, ուր իր բարեկամներէն հրաժեշտ առած էր առաքելական դաշտ ուղեւորելու պահուն։ «Թէեւ կը գնահատեմ,» կ'ըսէ, «օրհնութիւնները զորս հոս վերստին կը վայելեմ, գիս ամէնէն աւելի յուզող զգացումը սա է. Հանգիստ չեմ, իմ ուշադրութիւնս հոս չէ, Չինու մէջ է։ Հոն է իմ գործս, և հոն պիտի ըլլայ գերեզմանս։ Երբ վերջին անգամ կանգնեցայ այս սրահին մէջ, անբացատրելի կերպով աւելի երջանիկ էի քան հիմա, և ա՛լ աւելի պիտի ըլլամ, վստահ եմ, երբ նորէն նաւ մտնեմ՝ վերադառնալու համար։» Ծ. Պ. ՍԹԻՎԸՆՍ

1841 *Մարտ* 29*ին ամուսնացաւ Տէնիյըլ Ուէպսթըրի և Րըֆըս Չոթի ազգական Միս Հէրիյըթ Ուէպսթըրի հետ և* 1842 *Յունիս* 23*ին Չին ուղեւորեցաւ իր կնոջ հետ։ Միսիս Փարքըր օտարազգի առաջին կինն եղաւ Քանթոնի մէջ բնակող, և այդպէս մնաց իր ժամանումէն մինչեւ քանի մը շաբաթ վերջ։ Չինու մէջ քանե-րեք տարւոյ գրեթէ գերմարդկային աշխատանքէ ետեւ Մր. Փարքըր այնքան ուժասպառ եղաւ որ ամբողջովին խանգարուեցաւ իր առողջութիւնը, մինչ իր կեանքի ամէնէն առոյգ վիճակին մէջ ըլլալու էր։ Ամերիկա վերադառնալով հաստատուեցաւ Ուաշինկթըն, ուր* 1859 *Յունիս* 13*ին որդի մը ունեցաւ, որ ծնողաց երջանկութեան բաժակն յորդեցուց։* 1888 *Յունվ.* 10*ին մեռաւ խոր սուգի մատնելով անձնուէր բարեկամները լայն շրջանակ մը։*

Քանթոն Քաղաքը

Քանթոնի պարսպապատ մասն իբր 6 *մղոն շրջապատ ունի Արեւելք արեւմուտք երկարող միջնորմով մը, որ երկու անհաւասար մասի կը բաժնէ զայն։ Ամբողջ շրջապատը, արուարձաններով հանդերձ, գրեթէ տասը մղոն է։ Ցամաքի և ջրոյ վրայ բնակչութիւնը, որչափ կարելի է գտնել տրամադրելի վիճակագրութիւններէն, չկրնար մէկ միլիոնէ պակաս ըլլալ։ . . . Քաղաքն հետզհետէ բարգաւաճած է, այնպէս որ բազմամարդութեան կողմէ պետութեան երկրորդ քաղաքը կը համարուի և հարստութեան կողմէ հաւանօրէն առաջինն է հիմա։* Ս. ՈՒԷԼՍ ՈՒԻԼԵԸՄՍ

Չինական Բժշկութիւն

Չինացի բժիշկը չուսանիր և ընթացք մը չաւարտեր։ Ամէն մարդ, երբ ուզէ, բժիշկ կ'ըլլայ։ Հասարակ մարդ մը, եթէ կրնայ մասնաւոր հիւանդութիւն մը բուժել, ծանուցում մը կը կախէ, և կ'սկսի բուժել կամ սպաննել։ Անոնք կը յաւակնին ամէն տեսակ հիւանդութիւն հասկնալ բազկերակի զարկէն, զոր երեսուներկու տեսակ կը համարին։ Օրինակի համար կ'ըսեն թէ տեսակ մը զարկ լեարդի հիւանդութիւն կը ցուցնէ, ուրիշ տեսակ մը սրտի հիւանդութիւն; բայց գաղափար չունին ներքին գործարաններու վրայ, ոչ ալ ոեւէ ծանօթութիւն մարդակազմութեան վրայ։ Ամենափոքր տեղեկութիւն չունին թէ ո՛ւր է փայծաղը կամ ուրիշ մանր ոեւէ գործարան, և հարկաւ իրենց դարմանները խարդախ փորձեր են լոկ։ Անոնց գլխաւոր դարմաններէն մին է հիւանդը սաստիկ կսմթել։ Շատ անգամ կարելի է պատահիլ ապաքինող անձերու, որոնց մարմինը կապոյտ սպիներով համակ ծածկուած է բուռն կսմիթներու պատճառով։ Ուրիշ հասարակ դարման մը՝ խարել է։ Մարմիններ տեսած եմ, որոնց մորթը սոսկալի կերպով խարուած է նոպայէ բուժել փորձող բժիշկներու ձեռամբ։ Դրութիւն չկայ։ Ամէն բժիշկ իր խելքին փչածը կու տայ հիւանդին։ . . . Մոլորակներուն ազդեցութիւնը, չա՛ր ոգիներու ազդեցութիւնը, և քինախնդիր մարդոց ազդեցութիւնը, ամէնն ալ մարմնական հիւանդութիւններու զօրեղ պատճառներ են Չինացի բժիշկներու կարծիքով։ Բայց վիրաբուժական ճարտարութիւն և հմտութիւն պահանջող դէպքերու մէջ մանաւանդ չարաչար կը մեղանչէ Չինացի բժիշկը։ Արիւն կասեցնելու մեթոտի վրայ գաղափար չունի, ուստի չհամարձակիր ու իսկ հանելու համար դանակ գործածել։ Կը հետեւի թէ բոլոր այն հիւանդները որ ճարտար վիրաբոյժի կը կարօտին ապրելու կամ ցաւէ ազատելու համար՝ դատապարտուած են կա՛մ սխալ դարմանման ենթարկուիլ, կա՛մ տառապիլ ցմահ։

ՈՒ. Հ. ՈՒԻԹՀՐՕ

Չինացիի մը համար բժշկական ասպարէզը մտնելու սովորական կերպն է ոսկրէ խոշոր շրջանակով ակնոց մը դնել, կարգ մը խոտեր ու բոյսեր, քանի մը տեսակ սարդ ու թունաւոր օձեր ունենալ և շիշերով ցուցադրել խանութին ապակեփեղկին մէջ։ Ահաւասիկ Չինացի բժշկի դեղագիր մը. «Փոշիի վերածուած օձ 2

մաս, պիծակ և պիծակի բոյն 1 մաս, հարիւրատնեայ միջատ 6 մաս, կարիճ 4 մաս, գորտ 20 մաս։ Ալիւրի վերածէ ծեծելով, մեղր խառնէ և փոքր դեղահատերու բաժնէ։ Երկու դեղահատ առօրը չորս անգամ։» Անոյժներու՝ իբրև կազդուրիչ դեղ կը տրուի վագրի ոսկր ծեծուած ու դեղահատի վերածուած։ Անոնք սապէս կը տրամաբանեն. Վագրը շատ զօրաւոր է, ոսկրը զօրաւոր կենդանիին ամէնէն զօրաւոր մասն է, հետեւաբար ասոր դեղահատը գերազանցօրէն զօրացուցիչ պիտի ըլլայ։ ՃԱՆ ԼԹ

Հիւանդանոցի Գործով ձեռք բերուած Պատեհութիւններ Ու Արդիւնքներ

Մարդիկ այնչափ պատրաստ էին մատուցուած դեղ ու դարմանն ընդունիլ որ ընդհուպ բժշկի մը համար անկարելի դարձաւ աւելի բան ընել քան զբաղիլ միայն այն կոյրերով, կաղերով, ախտաւորներով ու վիրաւորներով որոնք իր դրան քով կը խռնուէին։ Քանի մը ամիս եւս յետոյ տեսնուեցաւ թէ, երբ բժիշկն հիւանդներով կ՚զբաղէր սենեակի մը մէջ, քարոզչին համար կարելի չէր աւելի լաւ ունկնդիրներ գտնել քան յարակից սենեակին մէջ դարմանի սպասող ժողովուրդը։ Կիրակնօրեայ աւելի կանոնաւոր պաշտօններուն գալու հրաւէրը քիչեր միայն կ՚ընդունէին, այսինքն օտարականներու և անոնց վարդապետութիւններուն հետաքրքրուողներ միայն։ Հիւանդանոցին համբաւը շուտով տարածուեցաւ, երբ դարմանուող անձեր սկսան իրարու ետեւէ հրապարակել իրենց սրտագին շնորհակալութիւնները և կասկածանքն անհետացաւ երախտագիտութեան առջեւէն։ Ռ. ՈՒԷԼՍ ՈՒԻԼԵԸՄՍ

Շատերուն մէջ, որոնք իրենց կուրութենէն բուժուեցան դարմաններու շնորհիւ, Չինացի մը կար բաւական գրական տաղանդի տէր։ Ի նշան իր երախտագիտութեան երկար ոտանաւորով մը նկարագրեց ան իր փորձառութիւնը։ Հետեւեալն է այդ ոտանաւորին երեք տուներուն թարգմանութիւնը.

Երախտագէտ սրտով, ուռուող կուրծքով, զեղուն զգացումներով,

Աղաղակեցի ես, «Ո՛հ, տարէք զիս շուտ անոր որ կարող է աչքեր բանալ։»

Փորձեցի ծունր դնել, բայց արգիլեց ան, և ստիպելով զիս ոտքի ելլել,

«Ծունր մի կրկներ մահկանացուի,» ապա երկինք ցոյց տալով,

Ըսաւ, «Ես լոկ գործիքն եմ Գործաւորին, ձեռքն ուրիշի է,
Անոր զօրութեան առջեւ ու անոր աչքին՝ տկար ու անզօր կը կանգնին մարդիկ։
Գնա, առաքինութիւն մշակել սորվէ և բնաւ մի մոռնար
Թէ կեանքդ կը պահուի ապագայ բարի գործի մը համար։»

Մերժեց ընծաս, շնորհակալեաց նշան, ոչ ալ առաւ
Արծաթ կամ ոսկի. ասոնք փոշի թուեցան։ Առաքինութեան ի սէր
Կը գործուին իր գործերը։ Աստուածային իր ճարտարութիւնը պարտիմ միշտ պաշտել,
Եւ իր անուան յիշատակը մինչեւ ցմահ պահել։

Չինացիներու բարոյական, իմացական և ընկերային վիճակը բարեկարգելու կամ մանաւանդ յեղաշրջելու համար այժմ գործածուող ամէնէն խոստմնալից միջոցներուն մէջ կը դասենք մենք անոնց ծովափերուն վրայ վերջերս հաստատուած բժշկական միսիոնարութիւնները։ Բժիշկ միսիոնարներն հիւանդներու հետ իրենց յաճախադէպ ու բնականաբար մտերմական յարաբերութեան շնորհիւ այնպիսի առաւելութիւններ ունին զորս չեն կրնար ունենալ այն մարդիկ որ լոկ իմացականութեան կը խօսին։ Հետեւապէս աւելի զօրեղ միջոց ունին սրտի դպչելու և երախտագիտական զգացումները խաւար մտքի վրայ ազդուապէս գործող գործիներու փոխարկելու։ Թէպէտ ուղղակի չեն յարձակիր մոլեռանդութեան և մեծամիտ ագիտութեան ամրոցներուն վրայ, կը հաւատան թէ շնորհիւ կուտակուած բարեգործութիւններուն, որոնք ոչ կրնան իշխաններու նախանձը գրգռել, ոչ ալ ժողովրդին տեւական անտարբերութեան ներել, այնպէս պիտի պեղեն հինցած շէնքերուն հիմերը որ՝ շատ չանցած՝ պիտի անհետացնեն զանոնք և անոնց տեղ լուսոյ և ազատութեան հաստատութիւններ կանգնեն, կռապաշտութեան տեղ ալ ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտումը։
ՃԱՆ ԼՕ

Մարգարէութիւն Մը Որ Կատարուեցաւ

Չին կը պարունակէ երեք հարիւր երեսուներեք միլիոն կռապաշտ, բայց երկիրը դեռ պիտի գրաւուի Քրիստոսէ և պիտի ըլլայ թատր կրօնական արթնութիւններու և խոնարհ երկրպագուներու

բազմաթիւ ժողովներու։ Պիտի վերցուին բոլոր պատուարները, և քաղաքակրթութիւնն իր բարիքները պիտի սփռէ ամբողջ երկրին մէջ՝ ճամբաներով —հաւանօրէն երկաթուղիներով— ծածկելով անոր հողը։ Անոր նաւահանգիստներն ու գետերը շոգենաւերով պիտի նաւարկուին։ Անոր օրէնքները պիտի բարեփոխուին Սուրբ Գիրքով, ամէն օրէնքներու այս հիմով։ Իգական սեռը պիտի բարձրանայ և այլեւս իբր ստրուկ պիտի չհամարուի, այլ իբր մարդուընկեր ու օգնական։ Մօտ է ժամանակը երբ անոր ժողովուրդը պիտի ազատի մշտատեւ հիւանդութեան չարիքներէն և այլեւս պիտի չզրկուի դաստիարակութեան արտօնութիւններէն և իմացական կեանքի հաճոյքներէն, և Յիսուսի իշխանութեան տակ Չին սքանչելապէս տարբեր պիտի ըլլայ արդի Չինէն։ (Փիթըր Փարքըր գրած է զայս Չինու մէջ իր բնակութեան առաջին չորս ամիսներուն միջոցին։)

Քանթոնի մէջ կը գտնենք միսիոնարական ամէնէն հին ու մեծ հիւանդանոցը, Տր. Փիթըր Փարքըրի ձեռամբ հիմնուած 1835ին։ Վարիչն է Քանթոնի Բժշկական Ընկերութիւնը։ Բժիշկները կը հայթայթուին Պորտէն։ Վաթսուներմէկ բաժանում ունի 300 անկողնով, և կը խնամէ տարին աւելի քան 20,000 հիւանդ։ 1853էն մինչեւ 1899 վերատեսուչն էր Տր. Ճան Քըր, որ 150 Չինացի ուսանող մարզեց և քսանէ աւելի բժշկական երկ թարգմանեց Չինարէնի։ Հիմնեց նաեւ Չինու միակ յիմարանոցը։ Այս հիւանդանոցն իր ընդարձակ մատուռով ու դպրոցներով Աւետարանչական ամենակարեւոր ազդակներէն մին է Հարաւային Չինու մէջ։ Այժմու վերատեսուչն է Տր. Ճան Սուան։ Չինացի բարեկամներ շէնք մը նուիրեցին Բժշկական Գոլէճին։ Հինգ դարմանատուն կայ քաղաքին այլեւայլ կողմերը։ Ամբողջ Չինու մէջ կիներու համար բժշկական ամէնէն ընդարձակ գործ կատարողը տակաւին Քանթոնի միացեալ հաստատութիւններն են, այն է՝ Կիներու Տէյվիտ Կրեկ անուն հիւանդանոցը, Բժշկական Հեքեթ Գոլէճը, Հիւանդապահական Ճիւլիա Մ. Թըրնըր Վարժարանը, և Ծննդաբերութեան ու Մանկատածութեան Յարկերը, որոնց ամէնը մէկ միսիոնարի, Տր. Մէյքի Ֆուլթընի, խնամքին տակ են։ ԱՅԶԸՔ ԹԷՅԼԸՐ ՀԷՏԼԷՆՏ

Չին, Հանրապետութիւն

Յեղափոխութիւնը որ Ուչանկի զօրաց ապստամբութեամբ սկըսաւ 1911 Հոկ.ին՝ յաջորդ Փետրուարին յանգեցաւ։ Մանչու գերդաստանին անկումով Հանրապետութեան մը հաստատման և Հանրապետական առժամեայ կառավարութեան մը կազմութեան։ ... Քրիստոնեայ եկեղեցւոյն համար յեղափոխութեան գերազանցօրէն կարեւոր մէկ արդիւնքը կրօնական ազատութեան ու հաւասարութեան հաւաստիքն է։ Հին դրութեան տակ Քրիստոնէութիւն դաւանելու իրաւունքը օտար դաշնագիրներով կ՚ուրացուէր, և Քրիստոնեաները շատ սեղմումներու կ՚ենթարկուէին։ Հիմա վերցուած են այդ ամէն արգելքները և ազատութեան նոր թուական մը բացուած է։ Ճ. Հ. ՕԼՏԸՄ

Չինու Հանրապետութիւնը կատարուած իրողութիւն է։ Երկրի ամէնէն ծեր միապետութիւնը, աշխարհի երկար պատմութեան մէջ արագ, խաղաղ ու չափաւոր հանգամանքով եզական հանդիսացող յեղափոխութենէ մը ետեւ, ամէնէն երիտասարդ հանրապետութիւնը եղաւ։ ՏՐ. ՄՈՐԻՍԸՆ

Քրիստոնէութեան Ազդեցութիւնը Չինու Մէջ

Հանրապետութեան փոխ նախագահ Ձօր. Լի, տեսակցութեան մը մէջ, որու կը վկայէ Աստուածաշունչի Ընկերութիւնը, սապէս կ՚ըսէ. «Միսիոնարները մեր բարեկամներն են։ Յիսուս աւելի լաւ է քան Կոնփուկիոս, և ես շատ կը փափաքիմ որ աւելի շատ միսիոնար գայ Չին։ Մենք բոլոր կարելին պիտի ընենք միսիոնարներուն օգնելու համար, և որքան աւելի միսիոնար համոզենք գալ հոս, այնքան աւելի պիտի ուրախանայ Նոր Չինու Հանրապետական կառավարութիւնը։ Եթէ այս միսիոնարները չըլլային, Չին պիտի չըլլար ինչ որ է այսօր։ Ժամանակ պիտի գայ երբ ամենամեծ երկու հանրապետութիւնները —Չին ու Ամերիկա— ամենասերտ բարեկամներ պիտի ըլլան» ՏՀԻ ԷՕՃՄՊԼԻ ՀԷՐԸԼՏ

Չինու Աղօթահրաւէրը

Քրիստոնէութեան խմորին Չինու մէջ տարածման չափը և Նոր Հանրապետութեան բարձրագոյն շրջանակներուն մէջ անոր ազդեցութեան աստիճանն այնքան քիչ իմացուած էր որ Քրիստոնեայ աշխարհ ընդոստ սարսեցաւ, երբ Պեքինի կառավարութիւնն 1913

Ապրիլ 17ին պաշտօնական կոչ մը ուղղեց Չինու բոլոր Քրիստոնեայ եկեղեցիներուն, որպէս զի Ապրիլ 27ի Կիրակի օրը մասնաւոր աղօթք մատուցուի Ազգային Ժողովին համար որ ի նիստ կը գումարէր այն ժամանակ, Նոր կառավարութեան համար, ընտրելի Նախագահին համար, Հանրապետութեան սահմանադրութեան համար, նաեւ որպէս զի կառավարութիւնը ճանչցուի պետութիւններէն, խաղաղութիւն տիրէ երկրին մէջ, զօրաւոր ու առաքինի մարդիկ պաշտօնի ընտրուին և կառավարութիւնն ամուր հիմի վրայ հաստատուի» Այս կոչն հեռագրով ուղղուեցաւ բոլոր կառավարիչներուն ու բարձրաստիճան պաշտօնեաներուն, որոնց իշխանութեան սահմանին մէջ Քրիստոնեայ համայնքներ կային, և հրահանգ տրուեցաւ ներկայ գտնուիլ այդ աղօթքներուն։ Կոչը ղրկուեցաւ նաեւ ամբողջ Չինու միսիոնարական կայաններու պետերուն։ Աշխարհի պատմութեան մէջ առաջին անգամն է որ ոչ-Քրիստոնեայ ազգ մը այսպիսի խնդիրք բրաւ։

1917 *Յուլ. 1ին, Չինական Հանրապետութեան վեցերորդ տարին, Նահանգային կառավարիչ Չանկ Հուն, ծայրայեղ տեսակէ պատերազմիկ մը, Փեքինէ ծանուցեց թէ տապալած է գոյութիւն ունեցող կառավարութիւնը և ի գահ բարձրացուցած է վերստին Մանչուները։ Յուլ. 4ին գրեթէ ամբողջ երկիրն հռչակեց թէ անկախ է այս Մանչու կառավարութենէն։ Յուլ. 14ին հանրապետական զօրավարները մայրաքաղաքը մտան յաղթանակաւ։*

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Դաս

(Հարցումներով իմացէք թէ տղայք ի՛նչ գիտեն Չինացիներու վրայ։ Անգլիերէն աշխարհագրական ընթերցարաններ կան որ օտար ազգերու վրայ շահեկան շատ տեղեկութիւն կու տան։ Եթէ կրնաք Չինու վրայ խօսող ընթերցարան մը գտնել, կրնաք աւելի որոշ հարցումներ ընել։ Ուսման նիւթերու բաժնին մէջ Չինու բժշկական արուեստին վրայ տրուած ծանօթութիւններուն միջոցով ցոյց տուէք թէ ո՛րչափ պէտք կար այն տեսութեան ու արուեստին, զոր հա-

գործելու համար դրկուեցաւ Փիթըր Փարքըր։) Ինչո՞ւ Չինացիք, որ հազարաւոր տարիներէ ի վեր քաղաքակրթուած ու շատ արուեստներու ու գիտութիւններու տեղեակ էին, այնքան քիչ բան գիտէին մարդկային մարմնին և զայն դարմանելու արուեստին վրայ։ Ճշմարտութիւնը սա է թէ Քրիստոնեայ ազգեր միշտ յաջողած են լաւագոյն բաները սորվիլ ու ընել բժշկութեան ու վիրաբուժութեան մէջ։ Պէտք է որ այրեր ու կիներ այնչափ սիրեն ուրիշները օգնել որ յօժարին զզուելի հիւանդներու քով երթալ՝ ախտերն ուսումնասիրելու և, եթէ կարելի է, անոնց դարմանները սորվելու համար։ Պէտք է որ ամէն ժամանակ պատրաստ ըլլան իրենց կեանքը վտանգի ենթարկել, որպէս զի ուրիշներու կեանքն ազատեն։ Երբ գտնեն դարման մը, որով հազարաւորներ պիտի առողջանան եթէ հրապարակուի այն, պարտին աշխարհի ծանուցանել, թէև գաղտնի պահելով կարենան անով անհուն հարստութիւն դիզել։ Այս բաներն հնարաւոր են Քրիստոնեայ ազգերու մէջ միայն, վասն զի իրենց կեանքն այս գործին նուիրողները բան մը ունին հարկաւ Քրիստոսի հոգիէն, Քրիստոսի՝ որ «չեկաւ սպասաւորութիւն ընդունելու, հապա սպասաւորութիւն ընելու և իր կեանքը շատերու համար փրկանք տալու։» Պէտք է որ իրենց ընկերները սիրեն իրենց անձին պէս, և այսպիսի սէր ոչ մէկ հեթանոսի ուսուցուած էր։ Լաւագոյն վարդապետութիւնը զոր Չինացին երբեք լսած էր՝ վարդապետութիւնն էր Կոմփուկիոսի, որ կ'ըսէր, «Մի ընէք ուրիշներու, ինչ որ չէք ուզեր որ անոնք ընեն ձեզի։» Այս է Ոսկեղէն կանոնին ամէնէն աւելի մօտեցող գաղափարը, զոր երբեք ունե-

ցած է հեթանոս փիլիսոփայ մը։ Լաւ կանոն է, բայց անբաւական։ Անոր հնազանդողը կը քաշուի ընկերոջ վնասելէ, բայց չմղուիր բարիք ընել անոր։ Մինչեւ որ Քրիստոս եկաւ, մարդոց չպատուիրուեցաւ ուրիշներու ընել ինչ որ կ'ուզեն որ ուրիշներ ընեն անոնց։

ԴԱՍԸ

Ըսենք Ոսկեղէն համարը (Մատ. Դ. 23)։ Բանանք մեր Սուրբ Գիրքերը եւ կարդանք յաջորդ երկու համարները։ Յիսուս կը բժշկէր իրեն դիմող բոլոր հիւանդներն ու տառապողները։ Մատ. ԺԵ. 29-31ի մէջ կարդանք ուրիշներու վրայ զորս բուժեց Յիսուս։ Այս ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ, կը կարծէք, բժշկուողներուն զգացումներուն վրայ Յիսուսի հանդէպ։ Կը փութայի՞ն ուշադրութիւն ընել ոեւէ բանի զոր ըսէր Յիսուս։ Ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ դիտող մարդոց բազմութիւններուն վրայ։ Զարմացան անոնք, նաեւ փառաւորեցին զԱստուած։ Յարգանքով կ'ունկնդրէին պատուէրներուն զորս կու տար Յիսուս։ Անոնց սիրտերուն ճամբան բաց էր։

Չինացիներու ուշադրութիւնը Քրիստոնէութեան դարձնելու համար Տր. Փիթըր Փարքըրի ծրագիրն էր անշուշտ իր Տէրոջ ու Վարդապետին, Յիսուս Քրիստոսի, օրինակին հետեւիլ։ Ինք առաջին միսիոնար բժիշկն էր որ ղրկուեցաւ միսիոնարական ոեւէ ընկերութենէ։ Ո՞ւր ծնած էր։ Ո՞ր նաւահանգիստէն մեկնեցաւ։ Անգղիացի ո՞ր միսիոնարը քանի մը տարի աւելի առաջ այդ նոյն նաւահանգիստէն մեկնեցաւ Չին երթալու համար։ (Րոպըրթ Մորիսըն։ Տես Դաս Լէ, Բ Տարի։) Ի՞նչ ըրաւ Րոպըրթ Մորիսըն Չինացիներու

համար։ Ինչո՞ւ չէր քարոզեր և ուսուցաներ։ Ինչո՞ւ Չինացիներն այնքան նախապաշարուած էին օտարականներու դէմ։ Դարերով փակ պահեցին անոնք իրենց դռները ամէն օտար ազգի դէմ։ Այս նպատակով մեծ պարիսպ մը շինեցին 1500 մղոն երկայնութեամբ, որպէս զի հիւսիսակողմէն մարդ չգայ իրենց երկիրը և խիստ հսկողութեամբ պահպանեցին ամէն նաւահանգիստ։ Տր. Փարքըր տեղեակ էր Չինը փակ ազգ մը պահելու Չինական այս հաստատ որոշման։ Այսու հանդերձ Նիւ Եորքէ ճամբայ ելաւ սա հաւատքով թէ պիտի կրնայ այդ փակ ազգը բանալ Քրիստոնէութեան ոյժին առջև ու խորտակել այն սոսկալի նախապաշարումները, որոնք Չինացիներու ատելի ու նողկալի կը դարձնէին ամէն օտարական։ Այդ դժուար գործն ի գլուխ հանելու համար հզօր ի՞նչ գործիք գործածել կը յուսար։ Նշտրակն ի՞նչ է։ Ոչ շատ մեծ է, ոչ շատ զօրեղ, և սակայն ատով ու վիրաբուժական այն ճարտարութեամբ; որու նշանակ է այդ, Փիթըր Փարքըր բացաւ Չինաստանը։

Բժշկական ու վիրաբուժական գիտութեան վրայ Չինացիներու տգիտութիւնն յիշեցինք։ Ի՞նչ են ոմանք այն պայմաններէն զորս Տր. Փարքըր գտաւ Քանթոնի մէջ որ կը ցուցնէին թէ մեծ պէտք կար այն գործին զոր ընել կ'ուզէր այս մարդը։ Երբ այնքան մեծ կարօտութիւն կար ամէն ուղղութեամբ, ինչո՞ւ ջանաց իր հիւանդանոցը մի միայն աչքի հիւանդութիւններու յատկացնել։ Փիթըր Փարքըր Չին քարոզել եկող միսիոնարներուն ի՞նչպէս դիւրացուց ունկնդիր գտնել։

Եթէ այսօր Քանթոն երթանք, հոն պիտի գտնենք Փիթըր Փարքըրի կողմէ հիմնուած հիւանդանոցը։ Աչ-

խարհի միսիոնարական ամենամեծ և միանգամայն ամենահին հիւանդանոցն է այն։ Անոր գործերուն համար այնքան Չինացիներ երախտապարտ են որ մեծ նուիրատուութիւններ կ՚ըլլան անոր պահպանման համար։ Չինացի բարեկամներ հարիւր յիսուն ուսանող կրթեցին և բժշկական գոլէճի շէնք մը նուիրեցին։ Անխտրական ու ազատ Բարեգործութեան Հիւանդանոցին գործն այլեւս սահմանափակուած չէ Բարեսիրութեան և Ուղղամտութեան Մեծ Փողոցին մէջ, վասն զի հինգ դարմանատուն կայ քաղաքին այլազան կողմերը։ Քրիստոնէական ազդեցութիւնն ի՞նչ եղաւ ամբողջ Չինու մէջ։ Տակաւ առ տակաւ մերթ հոս, մերթ հոն տուներ բացուեցան, և հիմա շատ միսիոնար կայ Չինու մէջ, Չինական շատ եկեղեցիներ և Չինացի հարիւրաւոր Քրիստոնեաներ։ Մեծ փոփոխութիւններ յառաջ բերուեցան։ Չին այնչափ ժամանակ կայսրութիւն եղած էր որ երկրի ամենահին միապետութիւնը կը ճանչցուէր։ Յեղափոխութիւններու վրայ պատմութեան մէջ ձեր ուսածներէն գիտէք թէ յեղափոխութիւնն ընդհանրապէս կ՚ըլլայ պատերազմով, բռնի ուժով ու մեծ արիւնհեղութեամբ։ Չինը լաւ ճանչցող մը կը գրէ. «Չինական հանրապետութիւնը կատարուած իրողութիւն է։ Աշխարհի երկար պատմութեան մէջ արագ, խաղաղ ու չափաւոր իր հանգամանքով եզական յեղափոխութենէ մը ետեւ երկրի ամէնէն ծեր միապետութիւնը ամէնէն երիտասարդ հանրապետութիւնը եղաւ։»

Չինու Առաջին Հանրապետութեան վարիչներէն շատեր Քրիստոնեայ էին։ Զօր. Լի, որ նոյն հանրապետութեան փոխ նախագահն էր, ըսաւ, «Միսիոնար-

ները մեր բարեկամներն են։ Ես շատ կը փափաքիմ որ աւելի շատ միսիոնար գայ Չին։ Չին այսօր պիտի չըլլար ինչ որ է, եթէ այս միսիոնարները չըլլային։»

Ի՞նչ մեծ փոփոխութիւններ եղան յորմէ հետէ Փիթըր Փարքըր ջանաց Չինը բանալ Նշտրակին ծայրով։ Ի՞նչ էր Կոնփուկիոսի խօսքը։ «Մի ընէք ուրիշներու ինչ որ չէք ուզեր որ անոնք ձեզի ընեն։» Այս էր սոսկ ըսել մարդոց ինչ որ ընելու չէին անոնք։ Ի՞նչ է այն կանոնը զոր Յիսուս տուաւ և զոր Ոսկեղէն Կանոն կը կոչենք։ Որովհետեւ Փիթըր Փարքըր և միւս միսիոնարները Տէր Յիսուսի պատուէրներուն ու օրինակին հետեւեցան, Չին բաց է հիմա Քրիստոնէութեան և Քրիստոնէական ազդեցութիւններու առջեւ։

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԻ ԵՒ ՈՒՍՄԱՆ ԳԻՐՔ

Հարցուցէք թէ քանի՛ աշակերտ սորված է թէ ի՛նչ գոյներ կը գործածուին Չինական Հանրապետութեան դրօշակին համար։ Վերէն սկսելով, գոյներն են կարմիր, դեղին, կապոյտ, ճերմակ և սեւ։ Կ'ըսուի թէ այս գոյները կը ներկայացնեն Չինու ժողովրդին հինգ ցեղերը։ Կարմիրը Չինական, դեղինը Մանչու, կապոյտը Մոնկոլեան, ճերմակը Մահմետական և սեւը Թիպէթեան։ Երբ Քուայ Նախարարին հարցուեցաւ թէ ինչո՛ւ Մահմետականները զատ ցեղ կը համարուին, գրեց. «Ճշտիւ խօսելով, թերեւս չափազանցութիւն է Չինու ցեղերէն մին Մահմետական անուանել, բայց Չինական Հուիհուին, որ ակնարկուած ցեղն է, Մահմետական կը թարգմանուի սովորաբար։ Բառը Թուրք ցեղի մը Չինարէն անունն է։ Ուստի Չինական դրօշին ճերմակ գոյնը պարզապէս կը նշանակէ թէ արեւելեան

Թուրքաստանի ժողովուրդը, որոնք Մահմետական են, Չինու Հանրապետութեան քաղաքացիներ են։»

Շահեկան է գիտնալ թէ յիշեալ գոյները, այն հինգ ցեղերը ներկայացնելէ զատ խորհրդանիշ են, կ՚ըսուի, Չինու ժողովրդին գլխաւոր հինգ առաքինութիւններուն, կարմիրը բարեսիրութեան, դեղինը արդարութեան, կապոյտը քաղաքավարութեան, ճերմակն իմաստութեան և սեւը հաւատարմութեան։

ԴԱՍ ԼԳ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԽՕՍՔԻՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՒՐԱԹԱ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Սբ. Գրոց Հատուածներ.— *Սաղ. ՃԺԹ.* 9-11, *Եսա. Խ.* 8, *ԾԵ.* 10, 11, *Մարկ. Դ.* 1-20, *Եփես. Զ.* 10-17, *Կող. Գ.* 16, 17, *Եբր. Դ.* 12։

Ոսկեղէն Համար.— *Վասն զի Աստուծոյ խօսքը կենդանի է ու զօրեղ, և ամէն երկսայրի սուրէ կըտրուկ, որ կը թափանցէ մինչեւ շունչը ու ոգին և յօդուածներն ու ծուծը բաժնելու, և կը քննէ սրտին խորհուրդներն ու մտածմունքները։ Եբր.* Դ. 12։

Պատկերներ.— 1. *Նկար Վէրպէքի։* 2. *Նակազաքիի նաւահանգիստը։* 3. *Մուրաթա և իր հետեւորդները։*

ՆՊԱՏԱԿ

Նորէն ցոյց տալ թէ Աւետարանի պատգամը զօրութիւն ունի սրտին ազդելու եւ կեանքը փոխակերպելու, երբ ընդունուին ու գործադրուին անոր պատուէրները։ Առաջնորդել տղաքն Աստուծոյ խօսքն աւելի փափաքով սորվիլ եւ ջանալ աւելի եռանդով ի գործ դնել օրէ օր անոր պատուէրները։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Փակ Ազգ

1624*ին, բաց ի Հոլանտացիներէն ու Չինացիներէն, ամէն օտարազգի վտարուեցաւ Ճափոնէ։ Միեւնոյն ժամանակ Ճափոնցիներու արգիլուեցաւ մեկնիլ իրենց երկրէն, և երկար ուղեւորութեան յարմար ամէն նաւեր խորտակուեցան։ . . . Հոլանտացիներն իսկ նուաստացուցիչ շատ պայմաններու ենթարկուեցան։ Սահմանափակուեցան Նակազաքիի նաւահանգիստին մէջ շինուած արուեստական փոքր կղզիի մը մէջ, որ վեց հարիւր ոտք երկայնութիւն և երկու հարիւր ոտք լայնութիւն ունէր և կը կոչուէր Տէշիմա։ Ճափոնական պահակազօրաց կարեւոր խումբ մը միշտ կը*

հսկէր այն կամուրջին վրայ, որով կղզեակը ցամաքին հետ կը կապուէր։ Միայն մէկ նաւ կ'արտօնուէր այդ կղզին գալ վեց ամսուան մէջ, և երբ գար, երկու ջրուղիներ կը բացուէին անոր համար, որոնք ուրիշ ժամանակներ փակ կը մնային։ Չորս տարին անգամ մը Հոլանտացիներու ներկայացուցիչը Ետոյ կ'երթար և օտարազգիներէ իբրեւ հարկ պահանջուած մեծագին նուէրները կը տանէր։ Օ. ՔԷՑՐԻ

Նաւապետ Փէրի Ետոյի ծովածոցը մտաւ 1853ի ամառը, իշխանութիւններուն հաղորդեց իր կառավարութեան պահանջները, և 1854ին վերադարձաւ անոնց պատասխանն ընդունիլ. երբ Ճափոն առաջին անգամ դաշնագիր կնքեց օտար Քրիստոնեայ ազգի մը հետ և բացուեցաւ օտար վաճառականութեան ու հաղորդակցութեան առջեւ։ Ուրիշ ազգեր հետեւեցան ընդհուպ, և երեք տեղ (որ յետոյ վեցի բարձրացաւ) որոշուեցաւ, ուր կրնային օտարականներ բնակիլ ու գործել։ . . . Այս կարեւոր ու յաջող առաքելութեան յիշատակը կը պահուի անուններուն այն տեղերուն, որոնցմէ կ'անցնինք Ետոյի ծովածոցն ի վեր ելլելու պահուն։ Ուրակայի վերի կողմը կը գտնուի Սուսքուէհաննա Ծոցը։ Դիմացը, արեւելեան ծովափին վրայ, կը գտնուի Սարաթոկա Հրուանդանը, որ կը կրէ նաւաբաժնի հրամանատարի նաւուն անունը։ Աւելի վեր, արեւելեան կողմը, կը գտնուի Միսիսիփի Ծոցը։ Այս երեք անունները նաւաբաժնի գլխաւոր նաւերուն անուններն են։ Արեւմտեան ծովափի Փէրի և Ուէպսթըր Կղզիները կը յաւերժացնեն նաւաբաժնի հրամանատարին ու այս արշաւախումբը ղրկել առաջարկող անուանի նախարարին համբաւը։ . . . Քրիստոնէութիւնը մեղմով բայց անդադար կը խմորէ ազգը։ Ճափոնի միսիոնարական ամէնէն յուսալից ու խոստմնալից աշխատութեան միակ սահմանը զոր կը տեսնեմ՝ Ամերիկեան եկեղեցիներու կամքն ու կարողութիւնն է։ . . . Ինծի կը թուի թէ Աստուած իրօք կը փորձէ Ամերիկեան Քրիստոնեաներու եռանդն ու հաւատքը՝ անոնց ճիշտ առջեւ բանալով Ծագող Արեգական այս գեղեցիկ երկիրը, երեսունըհինգ միլիոն իր բնակիչներով, որոնք իսկոյն խզուելով իրենց դարաւոր բարբարոսութենէն ու կիսաքաղաքակիրթ վիճակէն՝ բազկատարած լոյս, ճշմարտութիւն, ծանօթութիւն, արուեստ և գիտութիւն կը խնդրեն թախանձագին։ ՈՒԱՑԼԻ

Նակազաքի

Նակազաքի միակ տեղն էր Եւրոպայի և Չինու հետ արտաքին յարաբերութեան, վաճառականութեան ու գործառնութեան։ Հոլանտական նաւերը լուր, գիտութիւն ու գործիք կը բերէին Եւրոպայէ, նաեւ նիւթական ապրանքներ և հոգին համար երկրաւոր ու հոգեւոր սերմեր։ Չինական նաւերով ճափոնցիներ երբեմն առիթ կը գտնէին Չին փախչելու, Չինացիներ ալ գիրք բերելու։ . . . Այս մարդիկը, հակառակ Տէշիմայի Հոլանտացիներուն բոլոր ծաղրին ու արհամարհանքին, զոր զօրեղապէս կը սաստկացնէին ուրիշ և նախանձաբեկ առեւտրականներու նախանձն ու ագահութիւնը, իրենց լեզուն ու գիտութիւնը սորվեցուցին իմաստութեան ծարաւի ճափոնցիներուն։ Արդէն իսկ պետութեան մէջ, Մր. Վէրպէքի և ուրիշ օտարականներու անծանօթ, հարիւրաւորներ կային խուզարկու ոգւով, որոնք ծանօթութիւն կ'ամբարէին Հոլանտերէն լեզուով, բժշկութիւն ի գործ կը դնէին Եւրոպական սկզբունքներով և նոյն իսկ Քրիստոնէութեան լոյսը կը փնտռէին Հոլանտերէն գիրքերով, Նոր Կտակարանի ու ամբողջ Աստուածաշունչի Չինարէն թարգմանութիւններով կամ Չինու Քրիստոնեայ միսիոնարներու այն հրատարակութիւններով որ մերթ ընդ մերթ կը բերուէին Չինացի նաւազներու ձեռամբ։ ՈՒԻԼԵԸՄ ԿՐԻՖԻՍ

Կիտօ Ֆրիտոլին Վէրպէք

Կիտօ Ֆրիտոլին Վէրպէք գրեթէ երեսուներինը տարի ճափոնի համար աշխատեցաւ, նախ Նակազաքիի խոր ու մութ հանքերուն մէջ գործելով, յետոյ նոր մայրաքաղաքին, Թոքիօի, մէջ կառավարական դաստիարակի և թարգմանչի պաշտօն վարելով և գրեթէ քսան տարի Աստուածաշունչ թարգմանելով և Աւետարանն ուղղակի քարոզելով՝ գլխաւորապէս Աւետարանչական պտոյտներու միջոցով։ Աւելի քան քսան տարի կառավարական իր թոշակով ապրեցաւ հանգերձ ընտանիքով, այնպէս որ ինքնապահ էր այդ միջոցին և բնաւ բեռ չեղաւ միսիոնարական ընկերութեան։ Բազմակողմանի մարդ էր ան իմացական ու հոգեւոր մեծ ժառանգութիւններով օժտուած։ Ճարտարագէտ, ուսուցիչ, լեզուագէտ, քարոզիչ, դաստիարակ, քաղաքագէտ, միսիոնար, թարգ-

մանիչ, ուսումնական, ազնուական և աշխարհի բանիբուն մարդ էր, զաւակ իր դարուն ու բոլոր դարերուն։

Մուրաթա

Ուաքազա ծնաւ 1815ին և երբ չափահաս եղաւ՝ Սակայի իշխանին պաշտօնեայ եղաւ։ Արտասովոր հասակ ունէր։ Իր թոռը կ'ըսէ թէ եօթը ոտք բարձր էր, հետեւապէս ստիպուեցաւ իրեն համար յատկապէս տուն մը շինել, քանի որ շատ կը նեղուէր ճափոնի սովորական շէնքերուն ցած սենեակներէն։ Երբ 1855ին Ֆրանսական և Անգղիական քանի մը նաւեր խարիսխ նետեցին Նակազաքիի նաւահանգստին մէջ, Ուաքազա պետ կարգուեցաւ օտար նաւերու շարժումներուն հսկող պահակախմբին։ Օր մը ջուրին վրայ ծփացող բան մը նշմարեց, և զայն բերելու համար մարդ մը ղրկեց։ Նայեցաւ որ գիրք մ'էր անծանօթ լեզուով։ Սակա վերադառնալէ ետեւ Ուաքազա այնքան հետաքրքրուեցաւ գիտնալ թէ գիրքին մէջ ի՛նչ կար՝ որ իր հետեւորդներէն մին Նակազաքի ղրկեց ոչ թէ բժշկութիւն սորվելու, բայց իսկապէս գիրքին պարունակութիւնն իմանալու համար։ Այս կերպով հասկցաւ թէ Հոլանտերէն Նոր Կտակարան էր, այսինքն՝ գիրք մը որու վրայ հիմնուած էր Եւրոպացիներու կրօնը։ (1904ին այս Աւետարանը դեռ մարդուն ընտանիքին ձեռքն էր և թոռը Սակայի Լուտերական եկեղեցւոյ անդամ էր։) Ժամանակ մը ետքը Ուաքազա իմացաւ թէ գիրքը Չինարէնի թարգմանուած է։ Ուստի օրինակ մը գնելու համար մէկը ղրկեց Շանկհայ։ Յետոյ ուրիշ չորս հոգիի հետ, որոնց մին իր կրտսեր եղբայրն Այապ էր, սկսաւ եռանդով կարդալ գիրքը։ 1862ի աշնան Այապ Նակազաքի գնաց փնտռել թէ արդեօք օտարական մը կրնա՞ր բացատրել ինչ ինչ մասեր, զորս դիւրին չէր հասկնալ։ Հոն պատահեցաւ Տր. Վէրպէքի, որ սիրով պատասխանեց իրեն ուղղուած հարցումներուն։ Հետեւեալ գարնան, Այապ դարձեալ ներկայացաւ Տր. Վէրպէքի և իմացուց թէ անոր կեանքը վտանգի մէջ է, վասն զի խումբ մը երիտասարդներ զայն սպաննելու համար դաւ մը պատրաստած էին։ Այս ազդարարութեան վրայ Տր. Վէրպէք յարմար դատեց ընտանիքով Չին քաշուիլ քանի մը ամիս։ Նակազաքի վերադառնալուն՝ տեսաւ թէ Այապ երկրին ուրիշ մէկ կողմը գացած էր պաշտօնով, բայց քիչ յետոյ Ուաքազա իր ծառաներէն մին, Մօ-

թոնօ, ղրկեց նոր հարցումներով։ Հիմա Տր. Վէրպէք մանուածապատ կերպով մը Սուրբ Գրոց դասի ուսուցիչ եղաւ, վասն զի Մոթոնօ ատեն Սակայէ կու գար երկօրեայ ճամբորդութեամբ եւ կը բերէր կարգ մը հարցումներ, որոնց պատասխանը կ'ուզուէր, եւ Տր. Վէրպէքի բացատրութիւններն առնելով կը վերադառնար Սակա։ Օ. ՔԷՅՐԻ

Մուրաքայի եւ Վէրպէֆի Տեսակցութիւնը

Տեսակցութեան օր որոշուեցաւ Մայիս 17րդ օրը։ Այցելուներն էին Հիզընի պետական պաշտօնեաներէն կամ կառավարիչներէն Ուաքազա եւ անոր կրտսեր եղբայրն Այաս։ Ուաքազա բարձրահասակ մարդ էր, իբր քառասունըհինգ տարեկան եւ աւելի տարեց երեւոյթով։ Ունէր դէմք մը, որ լոյս կը սփռէ ստուերոտ տեղեր, արտայայտութեամբ շատ հաճելի ու սիրուն եւ պատկառազդու։ Աչքերէն լոյս եւ ժպիտ կը շողային երբ տեսայ զինք։ . . . Այս մարդիկը . . . չեկան որ չփոթին կամ չփոթեցնեն զիս անօգուտ հակաճառութիւններով, այլ բոլորովին բնական ու բանաւոր քանի մը հարցումներ ըրին որպէս զի յաւելուածական լոյս ստանան կարգ մը կէտերու վրայ որ գլխաւորապէս Քրիստոնէական նկարագրի եւ սովորութիւններու կը վերաբերին։ Հոգիէն սորված էին անոնք։ Ցուցին թէ շատ հմուտ են իրենց Սբ. Գիրքերուն, կարգ մը ճահուոր վկայութիւններ գործածեցին եւ, երբ խօսակցութեան ընթացքին մէջ սրբազան հաստատուածներու ակնարկութիւն կ'ընէի, փութով կը հասկնային ու միշտ իբր վճռական ապացոյց կ'ընդունէին զանոնք։ Պատրաստ էին հաւատալ Յիսուսի բոլոր խօսքերուն եւ ընել ինչ որ ան կը պահանջէ ընել։ Պէտք է յիշել թէ այս մարդիկը Սբ. Գիրքերն ուսած եւ կրօնական բազմաթիւ գիրք կարդացած էին մեծ ուշադրութեամբ առնուազն չորս տարի եւ մտքի նպաստաւոր տրամադրութեամբ սկսելով։ Նման թերեւս այս երկրի բարձր դասակարգի մարդոց մեծ մասին, բնաւ հաւատք չունէին հասարակ ժողովրդին կրօնին վրայ որ Պուտտայականութիւն էր, մինչդեռ միեւնոյն ժամանակ բարեբախտաբար պաշտուած էին անոր ճիշդ հակառակն եղող բացարձակ անաստուածութեան մէջ իյնալէ։ Անոնց միտքերը փոխանցման շրջանի յատուկ անկնկալու վիճակի մը մէջ էին, երբ ճիշդ ժամանակին առաջնորդուեցան փրկութիւն գտնելու ու գտնել ի Քրիստոս հաւատով։

Քանի մը հրճուալի ժամեր խօսակցեցանք Քրիստոսի փրկարար զօրութեան ու սիրոյն վրայ, և ճիշդ երբ կը կարծէի թէ բարեկամներս պիտի մեկնէին, Ուաքազա զարմացուց զիս անակնկալ սա հարցումով թէ արդեօք առարկութիւն մը ունի՞մ զինք ու իր եղբայրը մկըրտելու դէմ քանի որ չեն մեկնած։ Զարմացայ, վասն զի շատ ճափոնցիներ այլեւայլ ժամանակներ խօսած էին ինծի Քրիստոնեայ ըլլալու մեծ (բառին կատարեալ իմաստով) վտանգին վրայ։ ... Այցելուներս զգուշացուցի որ թեթեւօրէն չխորհին այդ քայլին վրայ և նախապաշարեալ գաղափարներ չտածեն անոր զօրութեան մասին։ Ծանրացայ նուիրական այդ խորհրդին վեհ կարեւորութեան ու զայն ընդունողներուն յատուկ մեծ պարտականութիւններուն վրայ։ Կրկնեցի հարցումները, որոնց ի սրտէ հաստատական պատասխան տալու էին մեր դրութեան համեմատ և վերջապէս ըսի որ իրենց որոշումը տան երբ ի ներկայութեան սրտագէտ Աստուծոյն։ Ուշի ուշով մտիկ ըրին և վերստին փափաքեցան մկրտուիլ, խնդրելով միայն որ գաղտնի կատարուի մկրտութիւնը և գաղտնի պահուի։ ... Ուաքազա, որու դիրքը չէր ներեր փողոց ելլել առանց վեցեակ մը հետեւորդներու և որ չէր կրնար ինծի հետ տեսակցիլ առանց մեծ ուշադրութեան առարկայ ըլլալու, չտեսայ այլեւս մինչեւ Կիրակի գիշերուան որոշուած ժամը։ Սակայն Այապ երկու անգամ եկաւ ինծի մինչեւ այն օրը և ես օգտակար հրահանգներ տուի անոր ու եղբօրն համար։ Վերջապէս երբ կիրակի իրիկուն եղաւ, երկու մկրտելիները ներկայացան բաց ի Մոթոնոյէ առանց ուրիշ ընկերոջ։ Հետեւորդները, թուով ութ, մեր դրան առջեւ արձակուեցան՝ ժամէ մը վերադառնալու հրահանգով։ ... Ես սկսայ Մատթէոսի ԻԸ. գլուխը կարդալով, յետոյ ծանրացայ վերջին համարներուն վրայ։ Խօսեցայ միսիոնարական ընկերութիւններու նպատակին վրայ և յիշեցի Յիսուսի խօսքերուն առնչութիւնը մեր ներկայ հաւաքման հետ։ ... Ապա միասնաբար աղօթեցինք թէ՛ Անգղիերէն, թէ՛ ճափոներէն լեզուով, սկսանք խորհուրդը կատարել՝ յանպատրաստից թարգմանելով մկրտութեան բանաձեւը, և աղօթքով ու գոհաբանութեամբ աւարտեցինք։ ՏՐ. ՎԷՐՊԷՔ

Սամուրայի

Ճափոնի ժողովուրդը ազնուական դասակարգէն վար գլխաւոր չորս դասակարգի կը բաժնուէր ժամանակաւ. (1) Սամուրայի կամ զինուորական ու գրական դասակարգ, սուր և գրիչ միացեալ ինչպէս ուրիշ ոչ մէկ երկրի մէջ, (2) ագարակապան ու երկրագործ, (3) արհեստաւոր, (4) վաճառական ու խանութպան որոնք միշտ համարուած են Ճափոնի ընկերային ամէնէն ստորին խաւերը։ . . . Աւատապետական ժամանակներու մէջ Սամուրայիներու գլուխն էին ազնուականները, մեծ աւատապետները և անոնցմէ ալ վեր, թէեւ ոչ հարստութեամբ ու ազդեցութեամբ, էին Քիոթօի պալատականները թուով հարիւր յիսուն ընտանիք, ամէնն ալ կայսերական տան ճիւղեր առաւել կամ նուազ հեռաւոր։ Սամուրայիները երկու սուր կրելու իրաւունք ունէին։ Օ. ՔԷՅՐԻ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Ճափոն բարեկա՞մ է Ամերիկայի։ Ամերիկացիները կրնա՞ն Ճափոն երթալ ու ճամբորդել հոն։ Եթէ Ճափոն երթայինք, ի՞նչ պիտի տեսնէինք։ (Հարցում ըրէք Ճափոնի և Ճափոնցիներու վրայ և թող աշակերտներն ըսեն ինչ որ սորված են աշխարհագրութեան դասագիրքէն և աշխարհագրական ընթերցարաններէն։) Ի՞նչ կը կոչուի Ճափոնի վեհապետը։ Երբեք Ճափոնցի տեսա՞ծ էք կամ Ճափոնցիի հետ խօսա՞ծ էք։ Յիսուն տարի առաջ ոչ մէկ Ճափոնցի կը տեսնուէր Ամերիկայի մէջ, վասն զի անոնց արգիլուած էր մեկնիլ իրենց երկրէն։ Ճափոնի մէջ ալ օտարազգի չէր ընդունուեր բաց ի Չինացիներէ և քանի մը Հոլանտացիներէ։ Կրնանք հասկնալ թէ ինչո՛ւ Չինացիները, որոնք մօտ դրացի և շատ նման են Ճափոնցիներու, կ'ընդունուէին Ճափոնի մէջ, բայց ինչո՞ւ կ'ընդունուէին նաեւ Հոլանտացիները։ Կրնայի՞ն անոնք

երթալ ուր որ ուզէին։ Ո՞ւր է Նակազաքի։ (Աշակերտներուն ցուցնել տուէք զայն քարտէսին վրայ։ Նկարագրեցէք նաւահանգիստը։)

Ո՞րն է Ճափոնի մայրաքաղաքը։ Հրամանատար Փէրիի երկու անգամ Ճափոն երթալէն ետքը (1853ին և 1854ին), Ճափոնի կառավարութիւնը հաւանեցաւ որ Ամերիկեան հիւպատոս մը երթայ բնակի ծովեզերեայ քաղաք մը։ Հիւպատոսը, Թաունսէնտ Հէրիս յաջողեցաւ մեծ աշխատութեամբ ու համբերութեամբ կնքել տալ դաշնագիր մը, որով Ամերիկացիներու թոյլ տրուեցաւ երեք քաղաքի մէջ բնակիլ, Հաքոտաթ, Քանակուա և Նակազաքի։ (Ցուցէք այս տեղերը քարտէսին վրայ։) Այս եղաւ 1859ին և Ամերիկեան քանի մը վաճառականներ այդ քաղաքները գացին օտար ապրանք վաճառելու համար։ Այդ նոյն տարին Բողոքական երեք միսիոնար գացին Նակազաքի։ Ձեր Գործի Գիրքին մէջ գտնուող պատմութիւնը կը յիշէ անոնցմէ մէկուն անունը։ Ի՞նչ է այն։ (Կիտօ Վէրպէք։) Ինչո՞ւ Ամերիկացեալ Հոլանտացի կը կոչուի ան։ (Բացատրեցէք թէ ինչո՛ւ փափաքելի էր որ Նակազաքի գացող միսիոնար մը կարող ըլլար Հոլանտերէն հասկընալ ու խօսիլ։)

ԴԱՍԸ

Բանանք Ղուկ. Ը. 4-15ը մեր Սուրբ Գրոց մէջ։ Այս էր Երեքշաբթի օրուան մեր ընթերցումը, ուր Ղուկաս կը պատմէ Սերմանացանին առակը զոր Յիսուս խօսեցաւ։ Համար 5ը կարդալով ըսէք թէ ի՛նչ եղաւ ճամբուն քով ինկած սերմը։ Ի՞նչ եղաւ ապառաժի վրայ ինկածը։ (Համար 6։) Ի՞նչ արդիւնք ու-

նեցան փուշերու մէջ ինկածները։ (Համար 7։) Ի՞նչ եղան աղէկ հողի մէջ ինկածները։ (Համար 8։)

Աշակերտները խնդրեցին որ իրենց բացատրուի այս առակին ծածուկ իմաստը։ Մէկտեղ կարդանք Համար 11։ Այն ատեն Յիսուս բացատրեց թէ չորս տարբեր տեղերը ուր սերմը ինկաւ՝ Խօսքը լսող չորս տարբեր տեսակ մարդիկ են։ Մարդոց երեք տեսակները պտուղ չտուին։ Ինչո՞ւ։ Կարդանք Համար 15։

Այդ համարին մէջ բան մը կա՞յ որով Մուրաթա կը նկարագրուի։ Ի՞նչ էր անոր տիտղոսը։ Ի՞նչ կը նշանակէր։ Ի՞նչ գործով գնաց Նակազաքի, ծովեզերեայ քաղաքը։ Ջուրին երեսը ծփալու միջոցին գըտնուած գիրքն ի՞նչ ունէր որ Մուրաթայի հետաքըրքրութիւնը շարժեց։ Երբ իմացաւ թէ գիրքն Հոլանտացիներու և Անգղիացիներու կրօնին վրայ է, աւելի՞ թէ նուազ հետաքրքրուեցաւ անով։ Հոլանտացիներու և Անգղիացիներու վրայ ի՞նչ նշմարած էր, կը կարծէք, զոր չէր գտներ իր ազգակիցներուն վրայ։ (Եթէ տղայք փութով չպատասխանեն այս հարցման, յիշեցէք այն ազգերուն նաւերը, զինուորական արիութիւնը, բժշկական ճարտարութիւնը, գիտական հըմտութիւնը, և Հոլանտացիներու ձեռամբ բերուած ապրանքներուն վրայ երեւցող տարազագործական ճարտարութիւնը։ Աշակերտի մը պատմել տուէք Չինարէն Նոր Կտակարան մը գնելու պատմութիւնը և քարտէսին վրայ ցուցնել տուէք դէպ ի Շանկհայ ուղեւորութեան և վերադարձի ուղին։) Մեր կրտսերագոյն դասերու երկրորդ տարուան մէջ կարդացինք պատմութիւնն այն մարդուն որ տարիներով աշխատեցաւ Չինարէնի թարգմանելու համար Սուրբ Գիրքը։ Ի՞նչ էր անոր անունը։ (Ռոպըրթ Մորիսըն։)

Արդ Մուրաթա Նոր Կտակարան մը ունեցաւ, ոչ իր լեզուով, այլ այնպիսի լեզուով մը զոր կրնար կարդալ։ Ինչո՞ւ չառաւ Ճափոներէն Սուրբ Գիրք մը։ Կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ պիտի զգայիք գիրքը բանալով և Յիսուս Քրիստոսի վրայ կարդալով, եթէ բառ մը կարդացած չըլլայիք գիրքէն, կամ բան մը լսած չըլլայիք անոր պատմութիւններէն։ Մուրաթայի երկրին Պուտտայականութիւնը, այսինքն կրօնը զոր ուսած էր ան, ոչինչ կ'ըսէր Աստուծոյ սիրոյն ու ողորմութեան կամ մարդիկը մեղքէ փրկել եկող Փրկչին վրայ։ Աստուծոյ Խօսքին ընթերցումը շատ բան բերաւ որ նոր էր Մուրաթայի։ Մեր Ոսկեղէն համարը կը նկարագրէ ինչ որ եղաւ յետոյ։ Ըսենք զայն։ (Եբր. Դ. 11։) Խօսքն իսկոյն թափանցեց անոր մտքին ու սրտին խորերը և արթնցուց խիղճը։

Երբ Մուրաթա միակ ճշմարիտ Աստուծոյն աղօթեց, ի՞նչ խնդրեց։ Ինք անձամբ չէր կրնար երթալ և ուսուցիչ փնտռել, վասն զի Հիզընի Պարոնին քով իր ունեցած պաշտօնին բերամբ պարտաւոր էր այսինչ սահմաններուն մէջ գտնուիլ։ (Աշակերտի մը պատմել տուէք Այապի և Տր. Վէրպէքի պատմութիւնը, ուրիշի մը եւս Մոթոնօի երթեւեկները աշակերտի և ուսուցչի միջեւ։) Ուսուցչի համար մատուցուած աղօթքը լսուեցաւ։ Ուսուցիչը գտնուեցաւ, և սկսաւ օգնել, թէպէտ առանց իր աշակերտը տեսնելու։ Ի՞նչ կայ պատմութեան մէջ որ մեզի կարծել կու տայ թէ լոյսի համար մատուցուած աղօթքն ալ լսուեցաւ։ Ո՞վ կրնայ ըսել թէ Մուրաթա ե՛րբ տեսաւ վերջապէս իր ուսուցիչը։ Ի՞նչ խնդիրք մատոյց։ Երկու պատճառով, կը կարծեմ, զարմացաւ Տր. Վէրպէք մկրտութեան այս

խնդրանքին համար։ Մին այս քայլին վտանգաւորութիւնն էր։ Ինչո՞ւ վտանգաւոր էր։ Վտանգը մկրտեալներո՞ւն համար էր միայն։ Չէ՞ք կարծեր թէ միսիոնարը զարմացաւ միանգամայն որ Բանին այս գաղտնի ուսանողներն այսքան լաւ կը հասկնային Յիսուսի վարդապետութիւնները։ Ինչո՞ւ մկրտուիլ ուզեցին այս երկու մարդիկը։ «Բարի և յօժար սրտով» ընդունուած Աստուծոյ Խօսքին զօրութեամբ, վասն զի «Աստուծոյ Խօսքը կենդանի ու գործօն է։» Այսպէս չորս տարիէ ի վեր Անգլիերէն դաս կ'առնէր օտար ուսուցչէն։ Այս եղաւ Սուրբ Գրոց ուսման նախաքայլը։ Տասներկու տարի անցած էր Հոլանտերէն Նոր Կտակարանին գտնուելէն ի վեր։ Ո՞վ կրնար երազել թէ այսպիսի արդիւնքներ յառաջ պիտի գային, երբ այդ Ջրաթաթաւ գրքոյքը Մուրաթայի հրամանով հանուեցաւ Նակազաքիի ջուրերուն մէջէն։

Թէեւ Մուրաթա խնդրեց գաղտնի կատարել մկրտութիւնը, ծածուկ չպահեց զայն իր աւատապետէն, Հիզընի Պարոնէն։ Իշխանը շատ լաւ կը ճանչնար իր արժանահաւատ ու քաջարի պաշտօնեան, և պատիժ չտուաւ անոր։ Երբ աւելի բարձր իշխանութիւններ իմացան խնդիրը, պնդեցին որ պատժուի Մուրաթա։ Ուստի իշխանը պատուիրեց քանի մը Քրիստոնէական գիրք այրել։ Սակայն Հոլանտերէն փոքր Նոր Կտակարանը խնայուեցաւ և կ'ըսուի թէ հիմա կը գտնուի Մուրաթայի թոռներէն մէկուն ձեռքը։

Բանանք հիմա Կող. Գ. 16, 17։ Այս համարները կարդալով ըսէք ինծի ձեր բառերով թէ սրտին մէջ բնակող ու գործող Աստուծոյ Խօսքին զօրութիւնն ի՞նչպէս ի յայտ կու գայ կեանքի մէջ։ Քրիստոնեայ մանչը

կամ աղջիկը կռուիլ կը պարտաւորի երբեմն չար խորհուրդներու դէմ, երբեմն չար ու բարկացոտ զգացումներու դէմ։ Գործածելու զէնք կա՞յ։ Իբրեւ Ոսկեղէն համար բան մը սորվեցանք «Աստուծոյ սպառազինութեան» վրայ Եփես. Զ. գլխէն։ Զէնքի ալ յիշատակութիւն եղաւ։ Կը յիշէք թէ ի՛նչ է, ըսուեցաւ, Հոգիին սուրը։ (Համար 17։) Ուրիշ համար մը ըսենք Խօսքին վրայ (Ես. Ծե. 10), խոստում մը՝ որ կատարուեցաւ Մուրաթայի և բարեկամներուն համար։ Ի՞նչ է նաեւ Ես. Խ. 8ի խոստումը, որ կ'ըսէ թէ մեր Աստուծոյն Խօսքը յաւիտեան պիտի մնայ։

Երբ կը խորհիմ թէ Աստուծոյ Խօսքը կարող է սրբութեամբ ու սիրալիր ծառայութեամբ գեղեցկացնել մարդոց կեանքերը, կ'ուզեմ ամէն օր երկնաւոր Հօր աղօթել որ «խօսքը կատարող» ընէ զիս, որպէս զի գեղեցիկ ու օգտակար ըլլայ կեանքս։ Կ'ուզէ՞ք դուք ալ այսպէս աղօթել։ (Տղայոց թելադրեցէք հետեւեալ նախադասութիւնն աւելցնել իրենց առօրեայ աղօթքին վրայ, եթէ չնախընտրեն բուն իրենց բառերով յայտնել անոր իմաստը։)

Ով Աստուած, երկնաւոր Հայրս, ինծի օգնէ որ Խօսքդ սորվիմ ժրութեամբ ու հաւատարմութեամբ և քու պատուէրներդ իմ կեանքիս կանոնն ընեմ։ Շնորհէ որ Յիսուսի շնորհքով ու գիտութեամբ աճիմ ամէն օր։ Ամէն։

ԴԱՍ ԼԴ

ՅԵՂ ՄԸ ՓՐԿԵԼ

ՇԷԼՏԸՆ ՃԷՔՍԸՆ ԵՒ ԱԼԱՍՔԱՅԻ ԵՂՋԵՐՈՒՆ

Սբ. Գրոց Հատուածներ.— *Սաղ. ԿԷ. 1-7, ՃԽԵ. 9, Առակ. ԻԷ. 23-27, Ղուկ. Զ. 36, Ժ. 25-37, Գործ. ԻԶ. 18, Ա Թես. Դ. 10բ-12, Ա Յովհ. Գ. 16-18։*

Ոսկեղէն Համարներ.— *Տէրը ամէնուն բարի է, ու անոր ողորմութիւնները իր բոլոր գործերուն վրայ են։ Սաղ. ՃԽԵ. 9։*

Գթած եղէք, ինչպէս ձեր Հայրն ալ գթած է։ Ղուկ. Զ. 36։

Պատկերներ.— *1. Նկար Շէլտըն Ճէքսընի։ 2. Եղջերուի երամակ մը։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ Քրիստոնեայ միսիոնարութիւններու նպատակը սոսկ քարոզել ու սորվեցնել չէ, այլեւ օգնութիւն ընծայել ամէն կարօտութիւն լեցնելու համար, տղաքը շահագրգռել Ալասքայի մարդոց մասին եւ միջոց մը թելադրել որով կարենան նպաստել հոն կատարուող գործին յառաջդիմութեան։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Շէլտըն Ճէքսըն

Երբ սառուցեալ Հիւսիսի այդ ընդարձակ երկրին պատմութիւնը գրուի ստոյգ զարգացման մը լոյսով, Շէլտըն Ճէքսըն դիւցազնական փառքով պիտի փայլի անոր մէջ իբրեւ անձ մը, որու լայն մարդասիրութիւնը, յօժարակամ անձնազոհութիւնը, անյեղլի հաստատամտութիւնը եւ Քրիստոնէական հաւատքը քաղաքակրթութեան ռահվիրայ հանդիսացուցին զինք այնպիսի երկրի մը մէջ, ուրկէ կը խրտչէին ամէնը բաց ի Ճէքսընի սակաւաթիւ անձնուէր տեղակալներէն, մինչեւ որ ուրիշ բուռն տենչը մղեց զանոնք յանձն առնել մեղմ ու խիզախ միսիոնարին կոչե-

րուն մէջ յիշուածներէն գերազանցօրէն ծանր վտանգներ ու նեղութիւններ։

Առաջին Այցելութիւն Ալասքայի

Տր. Ճէքսըն այս և նախորդ իր պտոյտին մէջ (1877 և 1879) ուղղակի աղբիւրէ կարեւոր շատ տեղեկութիւն քաղեց երկրին ու տեղացի բնակչութեան վրայ և 1880ի գարնան մէջ գիրքի ձեւով հրատարակեց։ Գիրքը, որ տեսակին մէջ առաջինն էր և կը կոչուէր Ալասքա և Անոր Միսիոնարական Գործը Հիւսիսային Խաղաղականի Ափերուն Վրայ, շատ շահեկան դարձուց Հիւսիսարեւմուտքի այդ զարմանալի երկիրը, և հզօրագոյն ազդակներէն մին եղաւ, որոնց միջոցով երկիրը միսիոնարական գործի ու Քրիստոնէական քաղաքակրթութեան առջեւ բացուելով հետզհետէ ծաղկեցաւ։

Առաջին Այցելութիւն Արջային Ծովափերու

Երբ Շէլտըն Ճէքսըն 1890ի ամրան մէջ իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Արջային Ալասքայի քաղաքներուն ու գաղութներուն, որպէս զի դպրոցներ հիմնէր և տեղեկութիւն հաւաքէր բնակիչներուն վիճակին վրայ, գտաւ թէ ուտեստի աղբիւրները որոնցմէ կախում ունէին բնիկներն անցեալին մէջ՝ սկսած են արագ նուազիլ և թէ, եթէ արտաքին օգնութիւն չհասնի, մարդիկն ի մօտոյ անյոյս թշուառութեան և յամր անսուաղութեան պիտի մատնուին անվրէպ։ Ր. Լ. ՍԹԻՒԸՐԹ

Եսքիմացիները Բնաջնջումէ Փրկելու Ծրագիր

Ճէքսընի 1810ի տարեկան տեղեկագրէն. «Լափլանտի, որ կլիմայական և ուրիշ պայմաններով համանման է Ալասքայի, վիճակագրութիւններուն վրայ հիմնուած չափաւոր հաշուի մը նայելով Հիւսիսային և Կեդրոնական Ալասքա կրնան աւելի քան 9 միլիոն եղջերու պահել։ Անշուշտ ազգային կարեւորութիւն ունեցող գործ է վերագրաւել ու արժեւորել գետնի ընդարձակ տարածութիւններ որ այլապէս անարժէք էին, ներմուծել ընդարձակ, տեւական և արտադրիչ ճարտարութիւններ ուր ասոնք բնաւ գոյութիւն չունէին առաջ, և սովամահ ըլլալու վտանգին մէջ գտնուող բարբարոս ժողովուրդ մը առնել ու ինքնապահութեան ու քաղաքակրթութեան հանգստաւէտ վիճակ մը տալ անոր։» Այս համա-

ռօտ բայց լուսաւոր յայտարարութեան մէջ կը գտնենք Շէլտըն Ճէքսընի գործնական տնտեսութեան այս հարցն ուսումնասիրելուն արդիւնքը, ինչպէս և այս կարօտ ու կախեալ տեղաբնակներուն ի նպաստ անոր ջատագովականին հիմը։ Որսորդները անդէորդի փոխել, որպէս զի իրենց նոր վիճակին ու շրջավայրին յարմարին, ամէնէն ընտիր տեսակ և ամէնէն լայն փիլիսոփայութեամբ օժտուած Քրիստոնեայ քաղաքագէտի վայել գաղափար էր։

Ցամաքային որսերու ամբողջական ջնջումը, ծովային որսերու գրեթէ ամբողջական սպառումը և հանքագործներու և շահադէտներու խուժումին պատճառով շատ տեղերու բնիկներուն տեղափոխումը, այնքան խանգարեցին տեղային տնտեսական կեանքը որ հազարաւոր բնիկներ սովէ բնաջնջուելու վտանգին մատնուեցան։ Բնիկներուն, մանաւանդ Պեհրինկայ Ծովուն կողմերու բնիկներուն, վիճակը տեւականօրէն բարւոքելու նպատակով թելադրուած միջոցներէն մ՛ին էր Սիպերական եղջերուի ներածումը։ Տր. Ճէքսընէ ներշնչուած այս տնօրինութիւնը կը խոստանայ իր արդիւնքներով ամենակարեւոր բարիքն ըլլալ՝ Ամերիկայի կողմէ բնիկներուն ընծայուած։ . . . Քոնկրէսը 1892ին յարեցաւ Տր. Ճէքսընի առաջարկին և 1892է մինչեւ 1908 եղջերուի ներածման և պահպանման համար 240,500 տոլար յատկացուց։ Ներածումները 1280ի հասան 1892է մինչեւ 1902, երբ Ռուս կառավարութիւնը ետ առաւ այդպիսի գնումներու և փոխադրութիւններու իր հրամանը։ Երամակներն արագ մեծցան, մեծապէս աւելցուցին ուտեստի պաշարը և տեղ տեղ կարեւոր ու պատեհ ծառայութիւն մատուցին փոխադրութեան։ Երեք կարգ կայաններ կան, (1) Կառավարական, ամբողջովին Ամերիկեան հսկողութեան տակ, (2) Միսիոնարական, ուր եղջերուները փոխ կը տրուին ճարտարական կրթութեան համար և յետոյ նոյնքան վերադարձնելու պայմանով, (3) Նպաստամատոյցի կայան, յարմար տեղեր հաստատուած ի հարկին։

Եղջերուի կայաններու 1913 Յունիս 30ին վերջացող ելեւմտական տարւոյ տեղեկագիրներէն կը տեսնուի թէ 47,266 եղջերու կայ 62 երամակի բաժնուած։ Այս համագումարին 30,532ը, այսինքն 65 առ հարիւր, 797 բնիկի կը պատկանին, 3,853ը կամ 8 առ հարիւր՝ Միաց. Նահանգներուն, 5,047ը կամ 11 առ հարիւր՝ միսիոնարութիւններուն և 7,834 կամ 16 առ հարիւր՝ Լափոնիա-

ցիներուն։ Բնիկներուն եղջերուները քսանըհինգ տոլարի միջին հաշուով կը ներկայացնեն 763,300 տոլարի գումար մը։ Բնիկներուն տարեկան ամբողջ եկամուտը եղջերուներէն՝ 66,966 տոլար եղաւ առանց հաշուելու միսն ու մորթերը զորս իրենք կերան կամ գործածեցին։

Ալասքայի մէջ եղջերուի գործն սկսաւ 1892ին Սիպերիայէ 171 եղջերուի ներածմամբ, որ եղաւ Կրթական Նախարարութեան ձեռամբ։ Ներածումը տեւեց մինչեւ 1902, և համագումարն եղաւ 1,280։ Նպատակն էր ի սկզբան պաշարի աղբիւր մը հայթայթել Պեհրինկայ Նեղուցին շրջակայ Եսքիմացիներու ուտեստին և հագուստին համար։ Այդ ժամանակ Եսքիմացիները թափառաշրջիկ որսորդներ ու ձկնորսներ էին Արջային սահմաններու և Պեհրինկայ Նեղուցի ափերուն ծառազուրկ ընդարձակ գետիններուն վրայ Պառօ Փոյնթէ սկսեալ մինչեւ Ալասքայի Թերակղզին, և անկայուն ապրուստ մը կը հանէին արագօրէն անհետացող որսի կենդանիներէն ու ձուկերէն։ Քսան տարուան մէջ եղջերուի մշակութիւնը զանոնք քաղաքակիրթ ու խնայագէտ մարդիկ գարձուց, որոնք ապահով ապրուստ ունէին իրենց հօտերով և հարստանալու պատեհութիւն՝ միս և մորթ ծախելով նոյն կողմերու սպիտակամորթներուն։ Եղջերուն, բնիկներուն ապրուստ հայթայթելէ զատ, Արջային և Ենթարջային Ալասքայի հանքագործ և առեւտրական գաղութներուն ուտեստի ապահով աղբիւր մը կը հայթայթէ ամէն տարւոյ աղէտի այն երկարատեւ շրջանին մէջ, երբ այն կողմերը սառոյցով կը պատուին ու անմատչելի կ'ըլլան։

Ալասքայի եղջերուի գործը Կրթական Նախարարութեան կրթական գործին ամբողջական մէկ մասը կը կազմէ Հարաւային ու Արեւմտեան Ալասքայի համար։ Դպրոցներու գաւառային վերատեսուչները եղջերուի մշակութեան վերատեսուչներ ալ են։ Եղջերուի մշակութեամբ զբաղող գաւառներու Ամերիկեան հանրային վարժարաններու ուսուցիչներն ի պաշտօնէ տեղային վերատեսուչներ են իրենց դպրոցներուն սահմաններուն մէջ գտնուող եղջերու մշակողներուն։ Եղջերուի այս գործը կը կառավարուի Ամերիկեան կառավարութեան Ներքին գործերու Նախարարութեան մասնաւոր մէկ դիւանին կանոններով։ Եղջերուները բնիկներուն բաժնուեցան աշկերտի յատուկ դրութեամբ մը։ Ամէն կայանի

մէջ խոստմնալից ու յառաջդիմասէր երիտասարդ բնիկներ կ'ընտրուին տեղային վերատեսուչներու կողմէ չորս տարւոյ պայմանաժամով։ Աշակերտը կանոնագրին համաձայն վեց, ութ և տասը եղջերու կ'ստանայ կարգաւ առաջին, երկրորդ և երրորդ տարւոյն վերջը, տասն ալ չորրորդին վերջը։ Երբ յաջողութեամբ լրացնէ իր շրջանը, եղջերու բուծանող կ'ըլլայ և երամակին ամբողջ հոգը կ'ստանձնէ մասնաւոր կանոններով։ Ինք ալ իր կարգին աշակերտ կը բանեցնէ և եղջերու բաժնելով յաւելուածական սատար մը կ'ըլլայ ձեռնարկն ընդարձակելու համար։ Բնիկները կրնան նաեւ եղջերու ստանալ ուրիշ բնիկէ մը գնելով, պայմանով որ եղջերուի գործին յատուկ կանոններուն հնազանդին։ Որպէս զի բնիկները պահեն ու շատցնեն եղջերուները և կարելի չըլլայ այս ճարտարութիւնը խլել անոնց ձեռքէն, ոչ մէկ բնիկի թոյլ կը տրուի մատակ եղջերու ծախել կամ ուրիշ կերպով տրամադրել Ալասքացիէ տարբեր ոեւէ անձի։ Ալասքայի եղջերուի մշակութեան այս հիմնական սկզբունքին շնորհիւ Հիւսիսային և Հարաւային Ալասքայի բնիկներուն համար ապահովուած է ճարտարութիւն մը, որ մասնաւորապէս կը յարմարի և ապրուստի հաստատ միջոց մը կ'ընծայէ անոնց։ Կրթական Դիւանի Տեղեկագիր, 1913։

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

(Հարցումներ ըրէք Ալասքայի դիրքին, սահմաններուն, տարածութեան և կլիմային վրայ և ուզեցէք անոր լեռներուն, գետերուն ու քաղաքներուն անունները։) Ո՞ր նեղուցը կը բաժնէ Ալասքան Ասիայէ։ Ի՞նչ կը կոչուի նեղուցին Ասիական կողմի երկիրը։ Ո՞ր կղզիները հարաւարեւմտեան ուղղութեամբ կ'երկարին Խաղաղական Ովկիանոսի մէջ։ 1867*էն առաջ որո՞ւ կը պատկանէր այս երկիրը։ Ի՞նչ կը կոչուէր։ Ամերիկեան Ներքին գործերու Նախարար Մր. Ուիլեըմ Հ. Սիւըրտի ազդեցութեամբ կնքուեցաւ Ռուսիոյ հետ այն դաշնագիրը, որով այս երկիրն Ամերիկայի*

թողուեցաւ։ Սիւըրտ էր որ Ալասքա անուանեց զայն։ Այս նոր անունը կու գայ Ալեութեան ալաֆ-շաֆ *բառէն, որ կը նշանակէ մեծ երկիր կամ ցամաք։ Երկայնութեան աստիճաններուն նայելով Ալեութեան կղզիներուն հեռագոյնը Սան Ֆրանսիսքոէ այնչափ հեռու է դէպ արեւմուտք որչափ Մէյն նահանգը նոյն կէտէն հեռու է դէպ արեւելք։ Ուստի Ալասքա իրաւամբ արժանի է մեծ երկրի իր նոր անուան։*

Ալասքայի բնիկներն ընդհանուր չորս խումբի կը բաժնուին, Ալեութեան, Թլինքիթ, Աթապասքեան, Եսքիմացի։ Ալեութները կը գտնուին Ալեութեան կղզիներուն և յարակից ցամաքին վրայ միայն, և ծանօթ են իբր ճարպիկ նաւավարներ և ջրշունի որսորդներ։ Թլինքիթները, տեղացի ցեղերուն ամէնէն ուշիմներն ու քաղաքակիրթները, ճարտար արհեստաւորներ են և լաւ շինուած ատաղձահիւս տուներու մէջ կը բնակին։ Կը գտնուին Հարաւարեւելեան Ալասքայի այն մասին մէջ որ իր ձեւին համար կը կոչուի Տապակի կոթ (Փէնհէնտըլ)։ Աթապասքեանները Հիւսիսային Ամերիկայի Հնդիկներուն ազգական են և կը բնակին ներքնամասին մէջ կամ Քուք Ծովախորշին մօտակայ ափերուն վրայ։ Եսքիմացիները կը բնակին Պէհրինկայ Ծովուն արեւելեան եզերքը և երկրին ամբողջ հիւսիսակողմը։ (Խօսեցէք քիչ մը Եսքիմացիներու անկեալ վիճակին և նախապաշարումներուն վրայ առանց գարշելի մանրամասնութիւններ յիշելու, այլ միայն ցուցնելով թէ ո՛րքան կարօտ են Աւետարանի պատգամին։

ԴԱՍ

Ալասքա մեծ կիսանահանգին մէկ մասին մէջ ժողովուրդ մը կը բնակի որ չկրնար իր ապրուստն հանել երկրագործութեամբ։ Ինչո՞ւ։ Չունի հանք որ բանեցունի, չունի գործարան որ աշխատաւոր պահանջէ։ Իրօք մինչեւ 1880 *այդ ժողովուրդն ապրուստի երկու միջոց միայն գիտէր, որսորդութիւն և ձկնորսութիւն։ Արջային երկրախոյզ Չարլս Ֆրանսիս Հոլ Եսքիմացիներուն մէջ բնակեցաւ, երբ իր նաւը երկու տարի սառոյցով պաշարուած մնաց* 1860*է մինչեւ* 1862*։ Ան կը պատմէ դժուարութիւնները զորս Եսքիմացիները կը կրեն փոկ և ծովաձի բռնելու համար, որոնցմով կը սնանին, և մեծ համբերութիւնն ու յարատեւութիւնը որ հարկ են այդ գործին մէջ։ Փոկը, օդ առնելու համար ստէպ ջուրին երեսը գալ ստիպուած, շնչառութեան ծակեր կը բանայ սառոյցին մէջ։ Ասոնք շատ փոքր են, տրամագծով ոչ աւելի քան մէկ երկու հարմէթ, և սառոյցին վրայ գտնուող սառով ծածկուած։ Եսքիմացիներու շուները վարժուած են այդ ծակերը գտնել։ Երբ այդպիսի ծակ մը գտնուի, Եսքիմացին ձիւնը փորելով կը նստի ու կ՚սպասէ որ փոկը վեր գայ շունչ առնելու։ Նիզակ ի ձեռին կը հսկէ, և երբ փոկին փչումը լսէ, կը զարնէ և անվրէպ կը բռնէ իր որսը։ Նաւապետ Հոլ կը պատմէ թէ Եսքիմացի մը երկուքուկէս օր և երկու գիշեր անընդհատ հսկեց ծակի մը քով առանց ուտելու և քնանալու։ Բայց չվհատեցաւ և քիչ մը բան ուտելէ ետեւ ծակին քով վերադարձաւ՝ շարունակել իր հսկողութիւնը։ Զարմանալի չէ որ Նաւապետ Հոլ գուշակեց թէ այդ ցեղն ընդհուպ պիտի ջնջուի, քանի որ անոր ապրուստն*

այսքան դժուար ու վտանգալից է։ Ուրիշ դժուարութիւն մը որու տակ կը հեծեն՝ սա է որ փոկն ու ծովաձին և կէտը, որ անոնց ապրուստի և հագուստի աղբիւրներն են, տարուէ տարի աւելի շատ կ'որսացուէին Ամերիկայէ, Անգլիայէ և ուրիշ երկիրներէ եկող մարդոց կողմէ, և յետոյ ի՞նչ եղաւ։ Շէլտըն Ճէքսըն հոգւով մարմնով միսիոնար էր։ Անոր կեանքին բուռն իղձն էր Աւետարանին աւետիսը տարածել։ Երբ առաջին անգամ գնաց Հիւսիսային Ալասքա և գտաւ թէ ժողովուրդը կը տանջուի սովէն, չմոռցաւ կամ չլքեց Աւետարան քարոզելու իր իղձը, այլ գիտցաւ թէ Քրիստոնեաներու առաջին պարտականութիւնն այս սովալլուկ ժողովրդին հանդէպ՝ է գտնել միջոց մը, որով կարենան անոնք իրենց ապրուստը շահիլ։ Վստահ էր թէ միջոց մը կը գտնուի, որով պիտի կրնան ապրիլ առանց որսի կենդանիի կամ ձուկի միայն ապաւինելու։ Ի՞նչ էր անոր ծրագիրը։ Շատեր ծաղրեցին զայն և ըսին թէ ի զուր դրամ կը վատնէ ձեռնարկի մը համար որ օգուտ մը պիտի չունենայ։ Ուրիշ ի՞նչ բաներ ըսուեցան։ Սակայն հազարաւոր մարդիկ հաւատացին թէ անոր ձեռնարկը լաւ է և փութացին օգնել, որով Շէլտըն բերկրութիւնն ունեցաւ եղջերու բերելու Սիպերիայէ Ալասքա։ Յետոյ բախտն ունեցաւ տարիներով ապրելու և իր ծրագրին յաջողութիւնը տեսնելու։ Եղջերուներն ի՞նչ օգուտներ ունին հիւսիսային այդ ծայրագոյն երկրին մէջ գտնուող Եսքիմացիներուն և միսիոնարներուն։ (Անոնք արագընթաց և ուժեղ գրաստներ են և կը ծառայեն հեծնելու, բալխիր քաշելու և թղթատարական ծրար փոխադրելու նպատակին։ Կաթ կու տան որ կ'ուտուի։

Երբ մսի համար մորթուին, մորթերէն հագուստ կը շինուի որ շատ տաք կը պահէ և տոկուն է։ Կաշիի նեղ կտորները փոկերու կը վերածուին որ լիովին չուանի դեր կը կատարեն ամէն պարագայի մէջ։ Եղջիւրներն ու սմբակներն իսկ կ'օգտագործուին Եսքիմացիներէն։) Ի՞նչպէս կ'ապրին եղջերուները։ Եղջերու պահել ինչո՞ւ նուազ մեծածախ է քան ձի, կով կամ նոյն իսկ Եսքիմացիի շուն պահել։

Այսպէս Շէլտըն Ճէքսըն բարութեան ու բարեացակամութեան Աւետարանը տարաւ Եսքիմացիներուն, և անոնց ու իրենց սերնդեան համար իր անձնուրաց աշխատութեամբ աւելի յօժարեցուց զանոնք մտիկ ընել պատգամին, զոր ինք և Քրիստոնեայ ուրիշ ուսուցիչներ ու քարոզիչներ տարին անոնց։

ԱՆԳՂԻԵՐԷՆ ՍԲ. ԳԻՐՔԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԴԱՍ ԼԵ

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆՆ ՈՒ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐԸ

Սբ. Գրոց Հատուածներ.— *Ղեւ. ԺԹ. 18, Բ Օր. Զ. 4, 5, Ժ. 12, 13 Լ. 11-14, Դ. 5-8, ԼԳ. 27ա, Սաղ. ԺԹ. 1-14, ԾԱ. 1-10, Ղ. 1, 2, ՂԱ. 1-6, ՃԼԹ. 7-12, 23, 24, Ես. Ա. 18, ԻԶ. 3, ԾԵ. 7, Եզեկ. ԼԶ. 26, 27։*

Ոսկեղէն Համար.— *Վասն զի մարգարէութիւն մը երբեք մարդոց կամքին պէս չտրուեցաւ, հապա Աստուծոյ սուրբ մարդիկը Սուրբ Հոգիէն շարժուած խօսեցան։ Բ Պետ. Ա. 21։*

Պատկերներ.— *Ծն. ԻԴ. 38-41, Եօթանասնից Թարգմանութեան երրորդ դարու ձեռագրէ մը։ Սաղ. ԻԳ. 1, 2, Եօթանասնից Յունարէն բնագրէն։ Նոյն համարները Եբրայերէն։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ ի՛նչպէս կազմուեցաւ Հին կտակարանը, շեշտել Ոսկեղէն համարին եւ Եսա. Խ. 8ի ճշմարտութիւնները եւ տղայոց սէրն ու յարգանքն աւելցնել Սբ. Գրոց հանդէպ։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

[Հին Կտակարանի բոլոր իսկատիպ ձեռագիրները կորսուած են։] Հին Կտակարանի ուղղակի Թելադրութիւններէն ու ակնարկութիւններէն յայտնի է Թէ Իսրայէլ դէպքերու, եւն. նկարագրութիւններ գրեց։ Թէ ե՛րբ և ի՛նչպէս սկսաւ անոնց այբուբենը՝ են-թադրութեան նիւթ է դեռ։ Բայց բաւական որոշ է այսօր Թէ կը գործածուէր Մովսէսի ժամանակէն սկսեալ մինչեւ Յուդա Մակաբէի օրերը։ . . . Գիր կամ գրութիւն կար նաեւ, Մովսէսէ դարեր առաջ, Եգիպտացիներու, Բաբելացիներու, Ասորեստանցիներու, Քետացիներու և ժամանակակից ուրիշ ազգերու մէջ։ Եւ մենք շատ բան ունինք անոնց գրական արտադրութիւններէն ո-

րոնք Ն. Ք. եթէ ոչ ամբողջովին գոնէ գրեթէ 5,000 տարի առաջուան գործ են։ Բոլորովին բնական է յուսալ թէ արեւելեան վաղեմի գրութիւններու մէջ Եբրայերէն հին հատակոտորներ կը գտնուին։ Այս յոյսն ի դերեւ ալ չելաւ։ 1868ին հուշակաւոր Մովաբական Քարը գտնուեցաւ Յորդանանու արեւելակողմը վաղեմի Դիբոնի վայրը։ Անոր բեկորներն հիմա միացուած են և կը պահուի Փարիզի Լուվռ Թանգարանին մէջ։ Իր վրայ կը կրէր երեսունըչորս տող, իբր Ն. Ք. 860ին գրուած (երբ հաւանօրէն արտադրուեցաւ այս գործը) Փիւնիկեան կամ վաղեմի Եբրայական լեզուով։ Եբրայական ծանօթ ամենահին յիշատակարանն է այսօր, վասն զի արտադրիչն է Դ Թագ. Ա. 1ի և Գ. 4ի մէջ յիշուած Մովաբի Մեսա Թագաւորը։ Կոշտ կերպով փորագրուած է կարծր քարի վրայ։ . . . Խնդիրն աւելի լուսաբանելու համար, նման նշանագրով արձանագրութիւն մը գտնուեցաւ 1880ին Երուսաղէմի մէջ Սելովամի աւազանը Սբ. Մարիամայ հորին հետ միացնող գետնուղիին պատին վրայ։ Վեցտողեան այս կարճ արձանագրութիւնն ընտիր Եբրայերէն է, ձեւով աւելի սիրուն քան Մովաբական Քարը։ Կը կարծուի թէ Եզեկիայի թագաւորութեան շրջանին կը պատկանի, երբ ջրմուղ մը, թերեւս ճիշդ այս, շինուեցաւ (Դ Թագ. Ի. 20, Բ Մնաց. ԼԲ. 30, Էկղես. ԽԸ. 19)։ Այս երկու արձանագրութիւններն Իսրայէլացիներու և իրենց դրացի Մովաբացիներուն գրաւոր լեզուի լաւագոյն ծանօթ նմոյշներն են Թագաւորական այն շրջանէն մնացած, երբ գրութիւնն ընդհանուր էր մարգարէներուն ու պալատական պաշտօնեաներուն մէջ։ . . . Հաւանօրէն Հին Կտակարանի գիրքերը գրուեցան այն տեսակ գիրով որ կ'երեւի Մովաբական Քարին վրայ։ Տարիներու ընթացքին հետ այս գիրքերուն արժէքն հետզհետէ բարձրացաւ իրերայաջորդ սերունդներուն աչքին։ Ոչ միայն զգուշութեամբ պահպանուեցան անոնք, այլեւ կրկին կրկին ընդօրինակուեցան, որպէս զի յաւերժանայ իրենց օգտակարութիւնը և գերծ մնան կորուստի կամ փճացման վտանգէ։ Պատերազմի և հալածանքի աւերները մեծ վտանգ կ'սպառնային Եբրայական այս գալարներուն։ Գոնէ երեք դէպք կայ որ Եբրայեցիներու այս պաշտելի յիշատակարաններուն քուն իսկ կեանքին սպառնացին։ Առաջինը և ծանրագոյնն էր Երուսաղէմի կործանումը Նաբուգոդոնոսորի ձեռամբ Ն. Ք. 586ին,

Թէպէտ այդ ժամանակ Եզեկիէլ հաւանօրէն իր հետ տարած էր Հին Կտակարանի մէկ քանի մասերը, երբ Բաբելոն տարուեցաւ Ն. Ք. 597ին, այսինքն մայրաքաղաքին անկումէն տասնըմէկ տարի առաջ։ Դարձեալ, երբ Անտիոքոս Եպիփանէս (Ն. Ք. 167ին) հրամայեց ջնջել Օրինաց գիրքին բոլոր պատճէնները (Ա Մակաբ. Ա. 56,57), իր հրամանագիրը չհասաւ Բաբելոն, ուր Եզեկիէլ և Եզրաս նախորդ դարերու մէջ ուսուցած էին իրենց ժողովրդին, և ուր անտարակոյս Հին Կտակարանի ընդօրինակութիւններ կային։ Ոչ ալ հասաւ Եգիպտոս, ուր գէթ հարիւր տարի աւելի առաջ թարգմանիչներն աշխատած էին Յունարէնի վերածել Եբրայեցւոց նուիրական գիրքերէն գոնէ մէկ քանին։ Երուսաղէմի կործանումը (Յ. Տ. 70) ձեռամբ Տիտոսի՝ այդ տեղւոյն երրորդ աղէտն էր որ սպառնաց Հին Կտակարանի կեանքին։ Ըստ վկայութեան Բաբելոնեան Թալմուտին, Տիտոս ջնջեց Օրինաց գիրքին պատճէնները։ Յովսեպոս կ'ըսէ (Պատերազմունք Ե. 5-7) թէ Օրինաց գիրքին լոկ մէկ պատճէնը երեւելի տեղ գրաւեց Վեսպասիանոսի յաղթանակին մէջ։ Հին Կտակարանի ամէնէն հին ձեռագիրն է այս և ունէր, կ'ըսուի, ընդունուած բնագրէն լման երեսուներկու տարբերութիւն։ Այդ ձեռագիրն յետոյ Հռոմի արքունի գրատան մէջ դրուեցաւ և յետոյ Յ. Տ. 220ին Սեւերոսի ժողովարանին յանձնուեցաւ հաւանօրէն կայսեր կողմէ, որ շատ բարեկամ էր Հրեաներուն։ Հին Կտակարանի բնագրին սպառնացող այս վտանգներն հաւանօրէն սպառեցին գիրքերէն ոմանց աղբիւրներուն շատերը։ Քանզի այսօր Հին Կտակարանի գիրքերուն մէջ յիշուած կը գտնենք անունով քսանըչորս գիրքեր որոնք կորսուած են։ Ասոնց մեծագոյն մասը կը գտնուի Թագաւորաց և Մնացորդաց գիրքերուն մէջ։ Անկարելի չէ որ այդ գործերէն ոմանք, եթէ պահուած ըլլային, մեր Աստուածաշունչներուն մէջ գտնուէին։ Բայց հաւանօրէն ջնջուեցան դժնդակ այն աղէտներուն երեսէն որոնք Երուսաղէմի և Հրեաներուն վրայ եկան Ն. Ք. 600է մինչեւ Յ. Տ. 100։ ԱՅՐԱ Մ. ՓՐԱՅՍ

Ոչ մէկ վիպասան յօրինեց երբեք այնքան հրաշալի վէպ մը որքան այն պատմութիւնը որ կը ցուցնէ թէ Աստուած ի՛նչպէս իր Խօսքը պահպանեց դարերու ընթացքին մէջ։ Հուր, երկրաշարժ և պատերազմ շատ բան փճացուցին, բայց Աստուծոյ Խօսքը պահուեցաւ իր ժողովրդին համար։ Հզօր թագաւորներ ու կայսրեր

փորձեցին խօսքը ջնջել, սակայն երկնից մէջ բազմողը ծիծաղեցաւ անոնց վրայ։ ... Այսօր գիրքը հատոր (volume) կը կոչուի։ Այդ բառը շահեկան պատմութիւն մը ունի։ Լատիներէն է և կը նշանակէ գալար կամ գալարուած բան։ Քրիստոսէ առաջ դարերով՝ օրէնաց, պատմութեան, բանաստեղծութեան և մարգարէութիւններու գիրքերը զորս Հին Կտակարանի գիրքերը կ'անուանենք՝ պապիրոսի կամ մագաղաթի վրայ կը գրուէին դպիրներու ձեռամբ։ Պապիրոսը կամ մագաղաթը փայտի մը վրայ կը հաստատուէր, ինչպէս քարտէսներ կամ աշխարհացոյցներ կը հաստատուին այսօր, սա տարբերութեամբ հարկաւ որ քարտէսներու փայտերը անոնց վերի և վարի կողմը կը հաստատուին, մինչ վաղեմի գալարներու փայտերը երկայն մագաղաթի մը երկու ծայրերը կը հաստատուէին ուղիղ անկիւն կազմելով գրութեան հետ։ Երբ ընթերցողին համար պատրաստուէր մագաղաթ մը, ձախակողմի փայտին վրայ կը գալարուէր։ Կարդալու պահուն ալ աջակողմի փայտին վրայ կը գալարուէր վերստին, վասն զի Եբրայեցիք աջէն ձախ կը կարդային։ Հաւանօրէն այսպիսի գիրք կամ գալար էր այն, զոր Քեղկիա քահանան գտաւ տաճարին մէջ ու Յովսիա Թագաւորին ղրկեց (Բ Մնաց. ԼԴ. 14-18)։ Եսայեայ մարգարէութեան գիրքը որ Յիսուսի տրուեցաւ Նազարէթի ժողովարանին մէջ՝ այս ընդհանուր տեսակէն էր հարկաւ։ Գալարները կ'ընդօրինակուէին և կը վերընդօրինակուէին դպիրներու ձեռամբ, որոնց յանձնուած էր այս գործը, այնպէս որ Հին Կտակարանի շատ պատճէններ կային Քրիստոսի օրով։ ՃԱՆ ՖԷՅՐԻՍ

1903ին Տր. Կրէնֆէլ և Տր. Հընթ, որոնք Եգիպտոսի մէջ պեղումներ կը կատարէին անապատին եզրը, Եօթանասնից Թարգմանութեան բնագրին ծանօթ բեկորներուն ամենահին մէկ մասը գտան։ Այդ կտորը կը տեսնուի սոյն դասին պատկերներէն մէկուն մէջ։ Փոշեկոյտը որու մէջ գտնուեցաւ այս պապիրոսը՝ կը թուի թէ թուղթի գիւտէն առաջ մթերանոց եղած էր անպիտան թղթի յատուկ սակառի տեղ ծառայող առարկաներու։ Շահեկան շատ ծանօթութիւններ գտնուեցան հոն խեցիի և խեցեղէնի վրայ գըրուած, որոնք գործածուած նիւթին համար ներողութիւն կը խնդրեն արդիական ոճով և սա բացատրութեամբ թէ տեղւոյն մէջ պապիրոս չէր գտնուեր գրութեան ժամանակ։ Գրութիւննե-

րէն մին, որ որոշ կը ցուցնէ թէ տղայոց բնութիւնը փոփոխութիւն չէ կրած հազարամեակներու ընթացքին մէջ, գիշերօթիկ դպրոցի մը մէկ աշակերտին կողմէ հեռաբնակ իր հօր ուղղուած նամակ է։ 1895է ի վեր, երբ պեղումներն սկսան յաջողութեամբ պսակուիլ Եգիպտոսի մէջ, կարեւոր բազմաթիւ ձեռագիրներ ու հատակոտորներ ի լոյս հանուեցան, բայց Աստուածաշնչական շատ ձեռագիր չկայ անոնց մէջ։ Երեւան հանուած գրութիւններու ուսումնասիրութեամբ ստացուած ամէնէն շահեկան լոյսերէն մին սա է թէ «Նոր Կտակարանի Յունարէն» կոչուածը այն Յունարէնն է զոր հասարակ ժողովուրդը կը գործածէր, երբ Նոր Կտակարանը գրուեցաւ։ Նոր Կտակարանին յատուկ կարծուած բառերէն շատեր ընդհանուր գործածութիւն ունէին այս վաղեմի փոշեկոյտին կամ աւերակոյտին մէջէն հանուած նամակներուն ու վաւերագրերուն մէջ։

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Ի՞նչ կը նշանակէ երբ վաճառական մը մթերագրի պատրաստութեան կը ձեռնարկէ։ Տարին գոնէ մէկ անգամ վաճառականները գրի կ'առնեն ամէն ինչ որ ունին իրենց մթերանոցին կամ վաճառանոցին մէջ, որպէս զի գիտնան ճշտիւ թէ ի՛նչ ունին։ Մենք ալ այսօր քանի մը վայրկեան տանք այդպիսի հաշուի մը։ Նայինք թէ ի՛նչ մթերք ունինք Աստուածաշնչական ծանօթութեան, մանաւանդ Հին Կտակարանի բաժնին մէջ։ (Ստորեւ կու տանք աստիճանաւորեալ դասընթացքի կրտսերագոյն չորս տարիներուն մէջ գործածուած բոլոր Ոսկեղէն համարները, որոնք Հին Կտակարանէն առնուած են։ Այս վարժութեան համար օգտակար պիտի գտնէք ձեզի ցանկ մը պատրաստել՝ իւրաքանչիւր համարի համար գործածելով անոր նիւթը թելադրող կամ չօշափող բառ մը, որպէս զի

դիւրաւ կարենաք տղայոց միտքը ձգել համարները։ Այս ցանկէն զատ ալ կը գտնէք անուններն այն ամէն այրերուն ու կիներուն, որոնց պատմութիւնները սորվեցանք մասամբ կամ ամբողջովին։ Պահանջեցէք որ տղայք տրուած ժամանակի մը մէջ գոնէ մէյմէկ բանը ըսեն՝ որչափ կարելի է՝ շատ մարդոց վրայ, և թէ՛ յիշողութեան այս վարժութեան և թէ՛ քաղուածին մէջ յիշեն Սբ. Գրոց այն բաժանումը և գիրքը, որու մէջ կը գտնուի տրուած համարը կամ անձը։)

Ծն. Ա. 1, *Բ.* 15, *Զ.* 22, *Թ.* 13, *ԻԱ*, 20, *ԻԶ.* 4, *ԻԸ.* 15*ա*, *Ել. Բ.* 24, *Դ.* 12, *ԺԵ.* 2, 11, *Ի.* 2, *ԻԵ.* 22*ա*, *Թու. ԺԳ.* 30*բ*, *ԻԲ.* 18*բ*, *Բ Օր. Դ.* 23*ա*, *ԼԳ.* 27*ա*, *Յես. Ա.* 9, *Ա Թագ. ԺԳ.* 7*գ*, *Գ Թագ. ԺԸ.* 21*բ* (*երկու անգամ*), *Դ Թագ. Բ.* 9*գ*, *Զ.* 16, *Ա Մնաց. ԻԸ.* 9*ա*, *Բ Մնաց. Բ.* 4*ա*, *Յոբ. Դ.* 8, *Սաղ. ԺԹ.* 9, 10, *ԻԳ.* 1-6, *ԻԴ.* 7, 8, *ԻԷ.* 1-5, *ԼԲ.* 10, *ԽԶ.* 1, 6, 7, *ԾԱ.* 10, *ՁԶ.* 9, 10, *ՂԵ.* 1-7 (*երկու անգամ*), *ՂԶ.* 8, 9*ա*, *Ճ.* 1-5, *ՃԷ.* 6, *ՃԺԹ.* 130, *ՃԻԱ.* 1-8, *ՃԻԶ.* 3, *ՃԽԵ.* 9, *Առակ. Ա.* 10, *Գ.* 3*ա*, 4, 5, 6, 7, *Թ.* 10, *ԺԲ.* 19, *ԺԵ.* 1, *ԺԴ.* 34, *ԺԷ.* 17, *ԻԴ.* 29*ա*, *ԻԸ.* 13, *Ժող. Դ.* 12, *Թ.* 10*ա*, *Ես. Թ.* 2, *Խ.* 3, 8, *ԾԲ.* 7, *ԾԵ.* 7, 10, 11, *ԾԶ.* 7 (*վերջին մասը*), *Երեմ. ԻԳ.* 24*ա*, *Ովս. ԺԴ.* 1, *Միք. Զ.* 8, *Զաք. Դ.* 6*բ*։

ՀՆԳԱՄԱՏԵԱՆ—Ծննդոց. *Ադամ, Եւա, Կայէն, Աբէլ, Յոբալ, Նոյ, Ենովք, Աբրահամ, Ղովտ, Սառա, Հագար, Իսմայէլ, Իսահակ, Ռեբեկա, Եսաւ, Յակոբ (Իսրայէլ), Յովսէփ, Ռուբէն, Փարաւոն, Բենիամին, Յուդա։* Ելից, Ղեւտացւոց, Թուոց, Բ Օրինաց. *Մովսէս, Մարիամ, Ահարոն, Բաղաամ, Բարակ*։ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ—Յեսուայ. *Յեսու, Քաղէբ (նաեւ Հնգամատեան)*։ Դա-

տաւորաց. *Դեբօրա, Բարակ, Սիսարա, Գեդէօն, Մանուէ, Սարաա, Սամփսոն, Դալիլա։* Ա Թագաւորաց. *Սամուէլ, Սաւուղ, Դաւիթ, Գողիաթ, Յովնաթան։* Բ Թագաւորաց. *Նաթան, Ուրիա, Բերսաբէ, Յովաբ, Աբիսողոմ։* Գ Թագաւորաց.— *Ադոնիա, Սողոմոն, Մեմփիբոսթէ, Քիրամ, Սաբայի Թագուհի, Ռոբովամ, Յերոբովամ, Աքաաբ, Եղիա, Յեզաբէլ, Յովսափատ, Միքիա։* Դ Թագաւորաց. *Եղիսէ, Նէեման, Գէեզի, Աքազ, Եզեկիա, Յովսիա, Յովակիմ, Երեմիա, Բարուք, Նաբուգոդոնոսոր, Եզեկիէլ, Յովաքին, Սեդեկիա։* Եզրասայ. *Եզրաս.* Նեեմեայ. *Նէեմիա։* ՄԱՐԳԱՐԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ—Դանիելի. *Դանիէլ, Սեդրաք, Միսաք, Աբեդնագով, Պաղտասար, Կիւրոս։* Անգեայ. *Անգէ, Զօրաբաբէլ։*

ԴԱՍԸ

Քանի՞ մասի կը բաժնուի Աստուածաշունչը։ Ի՞նչ են անոնք։ Ինչո՞ւ մին Հին կը կոչուի, միւսը Նոր։ Քանի՞ գիրք կայ Հին Կտակարանին մէջ։ Քանի՞ բաժանում։ Ի՞նչ է Հնգամատեանին միւս անունը։ (Օրինաց գիրքեր։) Մեծագոյն մասն այն դասերուն զորս ունեցած էք այս գիրքերէն՝ պատմութիւններ էին, բայց Ելից գիրքին վերջին կէսը, Թուոց գիրքին առաջին և վերջին մասերը, և Ղեւտացւոց ու Բ Օրինաց գիրքերուն գրեթէ ամբողջութիւնը օրէնք են։ Ասոնցմէ ոմանք պատուէրներ են մեզի առաջնորդելու համար, նման անոնց զորս ունեցանք օրինաց տրուելուն վերաբերեալ դասին մէջ (Ել. Ի. 1-17)։ Ղեւտացւոց գիրքն օրէնքներ կու տայ թէ մարդիկ ի՛նչպէս պաշտելու են զԱստուած։ Բ Օրինաց գիրքը կը սորվեցնէ թէ մարդիկ ի՛նչպէս չարժելու են Աստուծոյ և իրարու

հանդէպ։ Երբ Յիսուս իր մկրտուելէն ետքը փորձուեցաւ անապատին մէջ, Բ Օրինաց գիրքի համարով պատասխանեց միշտ Փորձիչին (Ը. 3, Զ. 16, Զ. 13)։ Քանի՞ գիրք կայ Բանաստեղծական Գիրքեր կոչուած բաժնին մէջ։ Բանաստեղծական քանի՞ գիրք կայ Հին Կտակարանին մէջ։ Ո՞րն է Սբ. Գրոց Երգարանը։ Բացէք ձեր Սբ. Գիրքերը և զատեցէք Հին Կտակարանին ամբողջ առաջին մասը մինչեւ Դ Թագաւորաց գիրքին վերջը։ Եբրայեցիներու պատմութեան ո՞րչափը կը գտնուի այս գիրքերուն մէջ։ Ի՞նչ է Մնացորդաց առաջին գիրքին առաջին բառը։ Ի՞նչ է երկրորդ գիրքին վերջին պատմութիւնը։ Ի՞նչ կը պատմուի Եզրասի և Նէեմիայի գիրքերուն մէջ։ Ի՞նչպէս կը գրուին պատմութիւնները։

Ի՞նչ կը կոչենք այն մարդիկը որ Հին Կտակարանի վերջին տասնըեօթը գիրքերը գրեցին։ Մարգարէները քաղաքի պարիսպներու վրայ կեցող դէտի նման էին իրենց ազգին։ Կարդացէք Եզեկ. Գ. 17։ Դէտերու պաշտօնն է ժողովրդին իմացնել վտանգին մերձեցումը և ամէն կերպով պահպանել անոնց ապահովութիւնը։ Երբ մարգարէները տեսնէին թէ իրենց ժողովուրդը մոռցած է զԱստուած, կը կործանէ իր կեանքը և ազգին վրայ աղէտ կը բերէ իր չար արարքներով, չարին դէմ կը խօսէին և կը ջանային առ Աստուած դարձի ճամբան ցոյց տալ մարդոց։ Գրեցին նաեւ իրենց պատգամներէն մէկ քանին, և Հին Կտակարանի այս վերջին գիրքերուն մէջ ունինք խրատներ, ազդարարութիւն, տեսիլ և խոստում Աստուծոյ այս մեծ մարդոց կողմէ խօսուած ու գրուած։ Ի՞նչպէս գրուեցան այս գիրքերը։ Այսպէս Հին Կտակա-

րանին մէջ կը գտնենք այս գիրքերէն երկու տեսակ․ Նախ՝ այնպիսիներ զորս խորհեցան ու գրեցին մարդիկ որոնց Աստուած կը ներշնչէր իր պատգամը տալ իր ժողովրդին, երկրորդ՝ այնպիսիներ որ խմբագրուեցան, ինչպէս կը խմբագրուին ժամանակի երկար շրջաններու վերաբերեալ պատմական ամէն գիրքեր, զանազան շրջաններու բազմաթիւ մարդոց գրութիւններով։

Ո՞րչափ ժամանակ առաւ, կը կարծէք, կազմութիւնն այս գիրքին զոր Հին Կտակարան կը կոչենք։ Ոչ ոք գիտէ ճշտիւ, վասն զի անոր պատմութիւններն ու երգերը պատմուած ու երգուած էին հարիւրաւոր տարիներ, իբրեւ անգին գանձ աւանդուելով հօրէ որդի և սերունդէ սերունդ մինչեւ որ գրի առնուեցան վերջապէս։ Կարդանք ինչ որ այս մասին կ'ըսուի Սաղ. ՀԸ. 1–7ի մէջ։

Նախ ի՞նչ լեզուով գրուեցաւ Սբ. Գիրքը։ Նկարագրեցէք այն ժամանակի գիրք մը։ Տպագրութեան գիւտէն առաջ ի՞նչպէս կը պատրաստուէին գիրքի մը օրինակները։ Ի՞նչ է Սամարական Հնգամատեանը։ Ո՞ր լեզուին թարգմանուեցաւ նախ Եբրայական Սբ. Գիրքը։ Ի՞նչ կը կոչուի այդ թարգմանութիւնը։ (Եօթանասնից։) Ի՞նչ է այդ անուան նշանակութիւնը։ Ի՞նչ է այն համարը որ կը խոստանայ թէ Աստուծոյ Խօսքը պիտի չկորսուի բնաւ։ (Ես. Խ. 8։) Ըսէք կարգ մը բաներ որոնք սպառնացան Սբ. Գիրքը փճացնել դարերու ընթացքին մէջ։ Զարմանալի չէ՞ որ այսօր մեր ձեռքն ունինք հին, հին այս գիրքը հակառակ այն ամէն ճիգերուն զորս Աստուծոյ թշնամիներն ըրին բնաջինջ ընելու համար զայն։ Կարծես թէ դիւրին պիտի ըլլար ջնջել զայն, երբ ամէն բառ ձեռքով կը

գրուէր և շատ օրինակ չէր գտնուեր, և անշուշտ պիտի կորսուէր, եթէ լոկ մարդկային խորհրդի կամ կամքի արդիւնք ըլլար։ Սակայն «մարգարէութիւն մը երբեք մարդոց կամքին պէս չտրուեցաւ, հապա Աստուծոյ սուրբ մարդիկը Սուրբ Հոգիէն շարժուած՝ խօսեցան։» Այսպէս, թէպէտ խոտը կը չորնայ, ծաղիկները կը թառամին և քաղաքները մոխիր կը դառնան, մեր Աստուծոյն Խօսքը յաւիտեան կը մնայ։

ԴԱՍ ԼԶ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆՆ ՈՒ ԻՐ ԳԻՐՔԵՐԸ

Ուսուցման Նիւթեր.— *Մատ. Ե. 1-12, Է. 12, 24-27, ԺԳ. 1-8, 18-23, Ղուկ. Զ. 31, Յովհ. Գ. 16, ԺԴ. 1-3, Ա Կոր. ԺԳ. 1-13, Յակ. Ա. 22, Յայտ. ԻԱ. 10-12, 21-27, ԻԲ. 1-5։*

Ոսկեղէն Համարներ.—*Սակայն դուն հաստատուն կեցիր այն բաներուն մէջ զորոնք սորվեցար ու հաւատացիր, վասն զի գիտես թէ որմէ՛ սորված ես. Նաեւ քու մանկութենէդ ի վեր սուրբ գիրքերը գիտես, որոնք կրնան իմաստուն ընել քեզ փրկութեան՝ Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքովը։ Բ Տիմ. Գ. 14, 15։*

Պատկերներ.— *Մատ. Զ. 33 երկաթագիր հին ձեռագրէ մը։*

ՆՊԱՏԱԿ

Բացատրել թէ ի՛նչպէս յօրինուեցան Նոր Կտակարանի գիրքերը. ցեղտել Սբ. Գրոց միութիւնը, եւ ցուցնել թէ Յիսուս Քրիստոս է բովանդակ յայտնութեան կեդրոնական դէմքը։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Նոր Կտակարանը — տառապէս Նոր Ուխտը, իբրեւ Սբ. Գրոց այն մասը, որ Երեմիայէ Նախաձայնուած և Յիսուս Քրիստոսով բերուած ու հաստատուած ուխտով կ՚զբաղի— Քրիստոնէական սուրբ գիրքերը կը պարունակէ մասնաւորապէս, թէեւ Քրիստոնէութիւնն սկիզբէն ճանչցած է Հրէական Սբ. Գիրքերը և թէեւ Նոր Կտակարանի հեղինակները կրկին ու կրկին անոնց կը դիմեն իբր ներշնչեալ գիրքերու և Քրիստոնէական վարդապետութիւններուն յատուկ ապացոյցներու համար։ Նոր Կտակարանը կը բաղկանայ Յիսուս Քրիստոսի կեանքին, մահուան և յարութեան պատմութենէն, Նախնի եկեղեցիներու և անոնց առաջնորդներէն ոմանց միսիոնարական գործին նկարագրութենէն, եկեղեցիներու և անհատ ան-

ձերու ուղղուած կարգ մը Նամակներէ որոնք կրօնական ճշմարտութեան ամենախորին հարցերու վրայ կը խօսին և միանգամայն մեծ ուշադրութիւն կը նուիրեն գործնական պարտականութիւններու և եկեղեցական վարչութեան ու լի են սիրալիր շահագրգռման արտայայտութիւններով, և վերջապէս Յայտնութեան գիրքէն, որ առանձին կը մնայ զարմանալի այլաբանութիւններու իր գաղտնիքներով։ Ժամանակի ընթացքով միայն միացան բոլոր այս գիրքերը մէկ հատորի մէջ։ Նախ կը գտնենք Աւետարաններու հաւաքածոյ մը «Աւետարան» կոչուած, յետոյ «Առաքեալը» կոչուած Սրբոյն Պօղոսի Թուղթերը։ Հետզհետէ միւս գիրքերն աւելցուեցան։ Երկու ազդեցութիւններ մանաւանդ օգնեցին Նոր Կտակարանի Կանոնին հաստատման։ Առաջինն էր կարգ մը գիրքերու գործածումը երկրպագութեան ժամանակ, վասն զի անհրաժեշտ էր որոշել թէ ո՛ր գիրքերը պէտք էր այնպէս գործածել։ Երկրորդն էր մոլար կարծիքներ հերքելու պէտքը՝ հնագոյն վկայութեան դիմելով։ Նախնի օրերու մէջ մասնաւոր հայեացքի տէր մարդիկ իրենց անձնական ընտրութիւններն ըրին։ Այսպէս Մարկիոնի հետեւող ծայրագոյն Պօղոսեանները տասնըմէկ գիրք միայն կը գործածէին — Ղուկասու կրճատուած աւետարան մը և Սրբոյն Պօղոսի տասը Թուղթեր։ Միւս կողմէ Հրեայ Քրիստոնեաներէ ոմանք կը մերժէին Պօղոսի Թուղթերը և Գործք Առաքելոց գիրքը, բայց կ՚ընդունէին «Աւետարանն ըստ Եբրայեցւոց։» Միեւնոյն ժամանակ Քրիստոնեաներու ստուար մասը տակաւ կ՚ընթանար դէպ ի կանոնական գրոց այն ցանկը զոր ունինք հիմա, երկու սկզբունքէ առաջնորդուելով — այն է առաքելական հեղինակութենէ և հնագոյն ու գլխաւոր եկեղեցիներուն աւանդական ընդունելութենէն։ . . . Մինչեւ երկրորդ դարուն վախճանը մեր Նոր Կտակարանի գիրքերուն մեծագոյն մասը ճանչցուեցաւ և իբրեւ անսխալ աղբիւր ընդունուեցաւ, թէեւ արեւմտեան եկեղեցիները դանդաղեցան ընդունիլ առ Եբրայեցիս Թուղթը և ընդհանրական Թուղթերը (բաց ի Ա Յովհաննու և Յուդայի Թուղթերէն, որոնց վրայ տարակոյս չունէին), և արեւելեան եկեղեցիները դանդաղեցան ընդունիլ Յայտնութեան գիրքն ու ընդհանրական Թուղթերէն մէկ քանին։ Մինչեւ երրորդ դարուն վերջը Սբ. Գրոց կանոնէն դուրս գտնուող այս գիրքերն անգամ ընդունուեցան առ հա-

սարակ։ Անոնցմէ կու գանք ձեռագիրներու ուղղակի վկայութեան, որոնց ամենահինն է չորրորդ դարէն։ ՈՒ. Հ. ՊԷՆԷԹ *եւ* ՈՒ. Ֆ. ԷՑՏՆԻ

Աւետարան բառին Անգլիերէնը կը ծագի Անկլօ-Սաքսոն բառէ մը որ կը նշանակէ աւետիս, բարի լուր։ Յետոյ փոքր փոփոխութիւն մը կրելով սկսաւ նշանակել Աստուածապատում, կամ Աստուծոյ, այսինքն Քրիստոսի, պատմութիւն։ Արդի իր ձեւին մէջ կը նշանակէ թէ՛ պատգամները զորս Քրիստոնէութիւնը կը հռչակէ և թէ՛ գիրքերը որոնց մէջ կը պարունակուի Քրիստոսի կեանքին ու վարդապետութիւններուն պատմութիւնը։ Իմաստի նոյնօրինակ փոփոխութիւն մը կրած է նաև Յունարէն εὐαγγέλιον *բառը (որմէ կը ծագին Լատիներէն* evangelium *և մեր աւետարան բառը)։ Նոր Կտակարանին մէջ այս բնաւ չնշանակեր գիրք, այլ պատգամը զոր Քրիստոս ու իր առաքեալները քարոզեցին։* Ճ. ՏԷՅՎԻՍ

Մարդկային ամբողջ պատմութեան մէջ Աստուծոյ նպատակն եղած է յայտնապէս ոչ թէ մարդիկը մասնագէտ աստուածաբաններ դարձնել, այլ ինքզինք յայտնել, ոչ թէ մարդոց տեղեկութիւն տալ վերացեալ խորհուրդներու, ազատ կամքի, նախասահմանութեան և հանդերձեալ վիճակի վրայ, այլ՝ հաւաստել իր ներկայութիւնը, սրբութիւնն ու սէրը։ Ուստի և ինչ որ Սբ. Գիրքին մէջ ունինք՝ ներշնչեալ հաւաքածոյ մը չէ Քրիստոնէական վարդապետութիւններու, ոչ ալ յայտնեալ հանգանակ մը, այլ Աստուածայայտնութեան մեծ բոպէներու յիշատակարան մը։ Եւ Յիսուս Քրիստոս ըլլալով Աստուծոյ այն լրումը որ կը նսեմացնէ ու կը խաւարեցնէ ամէն ուրիշներ, լաւագոյն է Աստուածաշունչը նկատել կա՛մ իբր պատրաստութիւն Յիսուս Քրիստոսի համար, կա՛մ իբր ցուցում և մեկնութիւն Յիսուս Քրիստոսի։ ՄԱՐՔԸՍ ՏԱՏՍ

Վուլկաթա Թարգմանութիւնը

Դէպ ի չորրորդ դարուն վերջերն այնքան սխալներ սպրդած էին Լատիներէն հին Թարգմանութիւններուն մէջ որ Լատինախօս եկեղեցիներն առաքելական օրերու մաքուր Սբ. Գիրքը կորսնցնելու վտանգի մէջ էին։ Ճգնաժամային ճիշտ այն պահուն երբ խորահմուտ ուսումնականներ վերաքննութեան մը պէտք կ'զգային սաստկապէս, Բեթլեհէմի իր առանձնոցէն Հռոմ վերադարձաւ օր-

ուան ամենամեծ ուսումնականներուն ու ամենասուրբ մարդոց մին, Եւսեբիոս Յերոնիմոս, որ լաւ եւս ծանօթ է Սբ. Յերոնիմոս անունով, և իր բարձր համբաւով իսկոյն մատնացոյց եղաւ իբրեւ այս գործին ձեռնարկելու ամէնէն ձեռնհաս մարդը։ Հռոմի Դամասկոս եպիսկոպոսն անոր դիմեց այս նպատակով, և Յերոնիմոս վերաքննութեան ձեռնարկեց, թէպէտ խորապէս գիտակ այն նախապաշարման զոր իր գործը պիտի յարուցանէր այնպիսիներու մէջ, որոնք «կը կարծէին,» ըսաւ, «թէ տգիտութիւնը սրբութիւն է։» 385ին աւարտեց Նոր Կտակարանի վերաքննութիւնը, և յետոյ Հին Կտակարանը թարգմանեց ուղղակի Եբրայական բնագրէն, գործ մը՝ զոր այն ժամանակի ուրիշ ոչ մէկ ուսումնական պիտի կարենար ընել հաւանօրէն։ Իր գործին արժէքն աւելի պիտի հասկընանք, եթէ յիշենք թէ ներկայ մեր Յունարէն ամենահին ձեռագիրներուն չափ հին է գրեթէ, և որովհետեւ Յերոնիմոս հարկաւ իր օրուան ամենահին ձեռագիրները գործածեց, իր աղբիւրներն հաւանօրէն մինչեւ առաքեալներուն օրերէն էին։ Ուրիշ ոչ մէկ գործ նոյնքան ազդեցութիւն գործած է Աստուածաշունչին պատմութեան վրայ։ Աւելի քան հազար տարի Արեւմտեան Եւրոպայի Սբ. Գրոց ամէն թարգմանութեան հայրն եղաւ, և հիմա իսկ, երբ Յունարէն և Եբրայերէն ձեռագիրներ դիւրաւ կարելի է գտնել, Հռենոսի և Տուէյի կտակարաններն ուղղակի Վուլկաթայի թարգմանութիւն են, և անոր ազդեցութիւնը կը նշմարուի մինչեւ իսկ Աստուածաշունչի Ամերիկեան վերջին վերաքննութեան վրայ։ ՓԷԹԸՐՍԸՆ ՍՄԱՅԹՀ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Այս շաբթու շարունակեցէք քննել ծանօթութիւնը զոր տղայք ստացած են Նոր Կտակարանի համարներու և դէմքերու վրայ։ Հետեւեալ ցանկերը ձեզի պիտի օգնեն միտք բերել ինչ որ սորվուած է այս դասընթացքին մէջ։

Ոսկեղէն Համարներ

Մատ. Գ. 3, Ե. 6, 9, 16, Դ. 23, Զ. 20, 21, 26, 28, 29, 33, Է. 24, 25 (26,27); Ը. 27, ԻԵ. 40, ԻԸ. 19, 20;

Մարկ. Բ. 17, 27, 28, Ե. 19, 36, Է. 37, Ժ. 45, ԺԱ. 9 (երկու անգամ), ԺԲ. 29-31, ԺԳ. 33, 37, ԺԶ. 15, Ղուկ. Ա. 46, 47, 76-79, Բ. 10, 11, 29-32, 40, Դ. 18, Ե. 24ա, Զ. 31, 36, Է. 50, Թ. 23, 35, Ժ. 27, ԺԵ. 18, ԺԶ. 10ա, Յովհ. Ա. 14, 29բ, Զ. 35, ԺԱ. 25, ԺԳ. 15, ԺԵ. 16ա, Գործ. Ա. 8բ (երկու անգամ), Բ. 38, Դ. 13ա, գ, ԻԶ. 19բ, Հռով. Ը. 28ա (երկու անգամ), 35, 37, Ա Կոր. Զ. 14, Թ. 25, ԺԱ. 26, ԺԲ. 31ա, ԺԳ. 4ա, ԺԵ. 55-57, 58, ԺԶ. 13 (երկու անգամ), Գաղ. Զ. 7, 10ա, Եփես. Դ. 11, 12, Զ. 10, 13-17, Փիլիպ. Գ. 14, Ա Թես. Ե. 21, 22, Բ Տիմ. Ա. 6ա, 7, Բ. 3, Գ. 14-17, Եբր. Դ. 12, Զ. 11, 12, ԺԱ. 8ա, գ, ԺԲ. 1, 2, ԺԳ. 2, 16, Յակ. Ա. 22ա, 25, Ա Պետ. Բ. 21-24, Բ Պետ. Ա. 19-21, Ա Յովհ. Բ. 17բ, Յայտ. Բ. 10բ, Գ. 21, Ե. 12։

Յիսուսի կեանքն ըստ Մարկոսի, և երկրորդ տարւոյն մէջ սորվուած ուրիշ դէպքեր։ Մարդիկ որոնց վրայ պատմուած բաներ սորվեցանք։

Մարիամ, Յովհաննէս Մկրտիչ, Յովսէփ, Զաքարիա, Սիմէոն, Աննա, Հերովդէս, Փիլիպպոս, Նաթանայէլ, Անդրէաս, Յակոբոս, Յովհաննէս, Սիմոն (Պետրոս), Բարթողոմէոս, Մատթէոս, Ղազարոս, Մարիամ, Մարթա, Թովմաս, Յուդա, Մատաթիա, Զաքէոս, Պիղատոս, Նիկոդեմոս, Յովսէփ Արիմաթացի, Մարիամ Մագդաղենացի, Ստեփանոս, Փիլիպպոս, Եթէովպացին, Սօղոս (Պօղոս), Բառնաբաս, Շիղա, Յովհաննէս Մարկոս, Ղուկաս, Լիդիա, Տիմոթէոս։

Դ Ա Ս Ը

Քանի՞ գիրք կայ Նոր Կտակարանին մէջ և ի՞նչ տեսակ։ Որո՞նք գրուեցան առաջին անգամ։ Ըսէք ինչ որ կրնաք՝ մեր Աստուածաշունչներուն մէջ գտնուած չորս աւետարաններուն առաջինին վրայ։ Որո՞նց համար գրեց Մատթէոս։ Ի՞նչպէս կրնանք վստահ ըլլալ թէ լոկ Հրէից համար գրուած չէր համարեր այդ Աւետարանը։ Ո՞ր աւետարանն ամէնէն առաջ գրուած կը կարծուի։ Ո՞վ գրեց զայն։ (Հարցումներ ըրէք Ղուկասու և Յովհաննու վրայ, նաև առաքելական թուղթերուն վրայ։) Ի՞նչ լեզուով գրուեցան այս գիրքերը։ Ի՞նչ լեզուով գրուեցան Հին Կտակարանի գիրքերը։ Նախ ո՞ր լեզուին թարգմանուեցաւ Հին Կտակարանը։ Այսպէս կը տեսնէք թէ նախնի Քրիստոնեաներուն կողմէ գործածուող բոլոր Սբ. Գիրքերը Յունարէն լեզուով էին։ Սակայն Հռոմայեցիներն իրենց աշխարհակալութիւններն ընդարձակեցին, և իրենց լեզուն Լատիներէն էր։ Ի վերջոյ Քրիստոնեայ Եկեղեցին պարտաւորեցաւ Լատիներէն լեզուն գործածել պաշտամունքի ժամանակ, և յետոյ մարդիկ սկսան նոյն նեղութիւնը կրել, զոր Հրեայք կրեցին Աղեքսանդրիոյ մէջ Եբրայերէն Աստուածաշունչէն։ Ստիպուեցան իրենց Յունարէն Սբ. Գիրքը թարգմանել, երբ կը կարդային զայն հրապարակային պաշտամունքի պահուն։ Այս դժուարութիւնը փափաքելի դարձուց որ Սբ. Գիրքը Լատիներէնի թարգմանուի։ Իբր Յ. Տ. 200, այդպիսի թարգմանութիւն մը եղաւ Սիւրիոյ մէջ, հաւանօրէն Անտիոք, և Հռոմ տարուեցաւ։ Հոն ուրիշ թարգմանութիւններ եղան, և իրարմէ այնքան տարբեր էին և գրչական ու թարգմանական ան-

հոգութեան այնքան ապացոյց կը կրէին որ վերջապէս հազիւ հնար կ՚ըլլար գիտնալ թէ ո՛ր ընդօրինակութիւններն ուղիղ էին և ո՛ր ընդօրինակութիւնները սխալ։ Ճիշդ այս ժամանակ, երբ եկեղեցին կ՚ուզէր Լատիներէն խնամեալ թարգմանութիւն մը պատրաստել տալ ձեռնհաս անձի մը, գործին յարմար մարդ մը երեւցաւ։ Ան կը կոչուէր Սբ. Յերոնիմոս և մեծ ուսումնական էր։ Յունարէնի կատարեալ հմուտ էր, Լատիներէնն իր մայրենի լեզուն էր և Եբրայերէնն ուշի ուշով ուսումնասիրած էր։ Գնաց Բեթլեհէմ և հոն մնաց շատ տարիներ։ Նախ Նոր Կտակարանը թարգմանեց Յունարէնէ Լատիներէնի, յետոյ Հին Կտակարանը, բայց ոչ Եօթանասնից թարգմանութենէն, այլ Եբրայերէնէ՝ որով գրուած էր ի սկզբան։ Տասնըչորս տարի նուիրեց այս գործին։ Աստուածաշունչի այս թարգմանութիւնը կը կոչուի Վուլկաթա, որ կը նշանակէ Աստուածաշունչ հասարակաց համար։ Այսօր Քրիստոնէից ստուար բազմութիւններ կը գործածեն այս Աստուածաշունչը, վասն զի Կաթոլիկ եկեղեցիներու մէջ Լատիներէն լեզուով կը կարդացուի Սբ. Գիրքը և գործածուածը Վուլկաթա թարգմանութիւնն է։ Յունաստանի և Ռուսիոյ եկեղեցիներուն մէջ Եօթանասնից թարգմանութիւնը կը գործածուի։

Ի՞նչպէս կը սորվինք մարդ ճանչնալ։ Ի՞նչպէս կ՚ընտանենաք ձեր բարեկամներուն։ Այս շաբթու կարդացէք թէ Սբ. Գրոց նպատակն է զԱստուած ճանչցնել մեզի։ Ի՞նչպէս կրնանք ճանչնալ զայն։ Ի՞նչ են ոմանք այն միջոցներէն որոնցմով կը յայտնուի մեզի։ Սաղմոսերգուն կ՚ըսէ. «Երկինք Աստուծոյ փառքը կը պատմէ, ու երկինքի հաստատութիւնը անոր ձեռքե-

բուն գործերը կը ցուցնէ։» Աստուծոյ զօրութիւնը կը տեսնենք մեզ շրջապատող Բնութեան զարմանալիքներուն մէջ։ Բայց եթէ Աստուծոյ վրայ ոչինչ գիտնայինք անոր զօրութենէն զատ, չէինք կրնար սիրել զայն։ Սէրը միայն կարող է սէր զարթուցանել։ Գիտէ՞ք թէ Աստուած կը սիրէ մեզ։ Ի՞նչպէս ինքզինք յայտնած է մեզի իբրեւ սիրող Հայր մը։ Սբ. Գիրքն է որ մեզի կարելի կը դարձնէ զԱստուած ճանչնալ, և մանաւանդ Սբ. Գրոց այն մասը՝ զոր Նոր Կտակարան կ'անուանենք, վասն զի հոն կը պատմուի երկրաւոր կեանքը մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի, որ կ'ըսէ, «Ան որ զիս տեսաւ՝ Հայրը տեսաւ։»

Ի՞նչ են մեր Ոսկեղէն համարները։ Աստուածմէ ներշընչուած ամէն գիրք օգտակար է նախ իմաստուն ընել մեզ փրկուելու՝ «Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքովը։» «Եւ ուրիշ մէկո՛վ փրկութիւն չկայ, վասն զի անկէ զատ ուրիշ անուն մը չկայ երկինքի տակ մարդոց մէջ տրուած, որով կարող ըլլանք փըրկուիլ։» Զարմանալի չէ որ մարդիկ կ'ուսանին ու կը հետազօտեն, կը կարդան ու կը սիրեն գիրքերու այս Գիրքը։ Գոլէճի մը դիտարանին մէջ աստղագէտ մը նստած էր՝ մէկ թեւը մեծ հեռադիտակին վրայ դրած, երբ բարեկամ մը մտաւ ներս ու ըսաւ, «Կարծեմ, կը սիրէք այդ գործիքը։» Աստղագէտը փութով պատասխանեց. «Անշուշտ կը սիրեմ, վասն զի քանի տարիէ ի վեր ինծի կը մօտեցնէ երկինքը և կարելի կը դարձնէ սորվիլ աստղերուն գաղտնիքները։» Մենք ինչո՞ւ կը սիրենք Սբ. Գիրքը և կը փափաքինք ամէն բան գիտնալ անոր վրայ։ Ճիշտ նոյն պատճառով, այսինքն օգուտներուն համար զորս կ'ընծայէ մեզի։ Անգամ մը եւս ըսենք Ոսկեղէն համարները։

ԴԱՍ ԼԷ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ուսուցման Նիւթ.— *Մատ. Ե.* 17-20, 33-37, 43-48, *Զ.* 1-15, 19-21, *Է.* 1-5, *Յովհ. ԺԳ.* 34, 35։

Ոսկեղէն Համարներ.— *Բոլոր գիրքը Աստուծոյ շունչն է, և օգտակար է սորվեցնելու, յանդիմանելու, շիտկելու և արդարութեան խրատելու համար, որպէս զի Աստուծոյ մարդը կատարեալ ըլլայ՝ ամէն բարի գործերու պատրաստուած։ Բ Տիմ. Գ.* 16, 17։ *Նաեւ համար* 14, 15։

Պատկերներ.— 1. *Սբ. Կատարինէի Վանքը։* 2. *Նմոյշ տողեր Վատիկանեան, Աղեքսանդրեան, Սինայական և Եփրեմեան ձեռագիրներէն։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցուցնել թէ ի՛նչ հրաշալի կերպով պահուած է Աստուծոյ խօսքը, եւ ի՛նչպէս նուիրուած մարդիկ աշխատած են զայն աւանդել աշխարհի. աւելցնել տղայոց սէրն ու յարգանքը հանդէպ Սբ. Գիրքին։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Հնագոյն Ձեռագիրները

Սինայական ձեռագիրը կը բաղկանայ այծեամի մորթի ամէնէն ազնիւ ու ընտիր տեսակէն շինուած երեք հարիւր քառասունըվեցուկէս մագաղաթ թերթէ, որոնք տասներեքուկէս մատնաչափ լայնք և տասնըչորս ու եօթն ութերորդ մատնաչափ երկայնք ունին։ Գրութիւնը չորս սիւնակի վրայ է, իւրաքանչիւրը քառասունըութ տող և խոշոր երկաթագիր տառերով։ Բաց ի Վատիկանեանէն, Նոր Կտակարանի հին Յունարէն բոլոր ձեռագիրներուն ամէնէն հինը և կատարեալն է։ Չորրորդ դարու կիսուն կամ Եւսեբիոսի մահուան ժամանակի (Յ. Տ. 340) գործ կը համարուի Թիշընտորֆէ։ Այս ենթադրութեան մէկ ապացոյցն է «Եւսեբեան

բաժանումներու յատուկ նշաններու գոյութիւնը աւետարաններուն լուսանցքին մէջ, որոնք «ակներեւ է թէ բնագրին ժամանակակից անձի մը ձեռքով գրուած են։» Թիշընտորֆ կը կարծէ թէ բոլորովին կարելի է որ այս էր մին այն յիսուն օրինակներէն, զորս Կոստանդիանոս ապսպրեց Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն համար յամին 331, և Յուստինիանոս կայսեր կողմէ ղրկուեցաւ Սինայի վանքը զոր նոյն կայսրն հիմնեց։ Սինայականը, գրեթէ ամէն ուրիշ հին ձեռագրի նման, սրբագրուած ու փոփոխուած էր կարգ մը նորագոյն գրողներու ձեռամբ։ Ամէնէն հին ձեռագիրներէն մին ըլլալով հանդերձ Նոր Կտակարանի ալ ամէնէն թանկագին ձեռագիրներէն մին է։ Յաճախ կը համաձայնի Վատիկանեանին հետ ընդդէմ նորագոյն շատ ձեռագիրներու ընթերցուածներուն։ Ամէնէն նշանաւոր տեղերէն ոմանք, ուր այս ձեռագիրն ու Վատիկանեան ձեռագիրը կը միաբանին, են Յովհ. Ա. 18, ուր կ'ըսեն. «Աստուած միածին» փոխանակ սովորական «միածին Որդին» ասացուածին, Գործ. Ի. 28, ուր կ'ըսեն «Աստուծոյ եկեղեցին» փոխանակ սովորական «Տէրոջ եկեղեցին» ասացուածին, և զանց կ'ընեն Մարկ. ԺԶ. 9-20 և Յովհ. Է. 53—Ը. 11 (շնութեան մէջ բռնուող կնոջ պատմութիւնը)։ Երբեմն կը համաձայնի Լատինական հին թարգմանութեան հետ։ Ուրիշ տեղեր կը հաստատէ ուրիշ բնագիրներու ընթերցուածները, ինչ որ կ'ապացուցանէ իր անկախութիւնը։ . . .

Աղեքսանդրեան ձեռագիրն ունի 776 թերթ, իւրաքանչիւրը տասը և մէկ չորրորդ մատնաչափ լայն և տասներկու երեք չորրորդ մատնաչափ երկայն, երկու սիւնակի վրայ գրուած երկաթագիր տառերով, մինչ Սինայականը գրուած է չորս սիւնակի վրայ։ Կը պարունակէ Հին և Նոր Կտակարանները, բաց ի հետեւեալ մասերէն որոնք կորսուած են. Մատ. Ա. 1—ԻԴ. 6, Յովհ. Զ. 50—Ը. 52 և Բ Կոր. Դ. 13-ԺԲ. 6։ Կը պարունակէ նաեւ Կղեմէս Հռոմայեցիի Յունարէն Թուղթը, որու մէկ թերթը կորսուած է, իսկ երկրորդ թուղթէն մաս մը միայն։ . . .Այս էր Սբ. Գրոց հմուտ ուսանողներու կողմէ գործածուած առաջին երկաթագիր ձեռագիրը։ Իր նմաններուն մէջ երրորդ կամ չորրորդ է իր կարեւորութեամբ։ Աւետարաններուն մէջ մասնաւոր դիրք մը կը գրաւէ, կը կարծուի, այսինքն դիրքը չորրորդ դարուն մէջ շրջաբերող վե-

քաքննեալ բնագրի մը, որ ընդհանրապէս աւելի կը համաձայնի Սբ. Դրոց ընդհանուր թարգմանութեան քան վերաքննեալ հրատարակութեան։ Նոր Կտակարանի միւս գիրքերուն մէջ երկրորդական դիրք ունի հանդէպ Սինայականին ու Վատիկանեանին, ի բաց առեալ Յայտնութեան գիրքը, ուր գերազանց է։ Ունի Եւսեբեան բաժանումները (111), բայց ոչ Եւթալեանները, ուստի և կը համարուի գործ հինգերորդ դարու առաջին կիսուն։ Վուլկաթայի հետ իր համաձայնութիւնը Տր. Հորթի հետեւցնել տուաւ թէ Յերոնիմոս բաւական կը գործածէր (A)ի առնչակից բնագիր մը։

Վատիկանեան ձեռագիրը (B)՝ երկաթագիր տառով է ընտիր մագաղաթի վրայ քառասուներկու տողնոց երեք սիւնակի վրայ։ Էջերն ունին տասը մատնաչափ լայնք և տասնուկէս մատնաչափ երկայնք։ Գրութեան տեսակը պարզ է և մասնագէտներու կարծիքով կը պատկանի չորրորդ դարու առաջին կիսուն։ Մեծագիր գիր չպարունակեր, ոչ ալ կէտ և գլխու կամ հատուածի բաժանում։ Թիշընտորֆ կը կարծէր թէ Նոր Կտակարանը գրողը նոյնն է որ Սինայականին մէկ մասը գրեց։ Դպիրներէն միոյն այս ենթադրեալ նոյնութիւնը ժամանակակցութեան ապացոյց է։ Զանազան մարդոց ձեռամբ սրբագրութիւններ եղած են, ոմանք իրականապէս կարեւոր։ . . .

Եփրեմ Ասորիի ձեռագիրը (C) կամ Եփրեմեան Ձեռագիրը կը գտնուի Փարիզի Ազգային Մատենադարանը։ Զայն Եւրոպա բերողն էր Յոյն բանասէր Իոանիս Լասքարիս։ Երբ Լասքարիս Հռոմի մէջ մեռաւ 1835ին, Փիէթրօ Սթրոցցի գնեց այս ձեռագիրն անոր ամբողջ գրատան հետ։ Յետոյ Մէտիչի ընտանիքը գնեց զայն և աւելցուց իր գանձերուն վրայ։ Կատարինէ Մէտիչի ԺԶ դարու առաջին կիսուն Փարիզ տարաւ զայն իր հետ, որպէս զի կարդար անոր մէջ Սրբոյն Եփրեմի քարոզները։ Այս ձեռագիրը կրկնագիր մագաղաթ է։ Առաջին գրուածները մասամբ քերուած և անոնց վրայ Եփրեմի քարոզները գրուած էին։ ԺԷ դարու վերջերը արքունի գրատան մէջ ուսանող Ֆրանսացի Փիթըր Ալիքս խորհեցաւ թէ ձեռագրի մը հետքեր կը տեսնէր Եփրեմի քարոզներուն տակ։ Խնամեալ հետազօտութեամբ հաստատուեցաւ այս ենթադրութեան ճշմարտութիւնը։ Քանի մը էջեր կարդացուեցան Միլլի Յունարէն Կտակարանին մէջ (1710), բայց մեծ յառաջ-

գիմութիւն կամ յաջողութիւն չեղաւ մինչեւ 1834։ Յատկապէս պատրաստուած թթուի մը կիրարկմամբ յստակօրէն երեւան հանուեցաւ նախկին գրութիւնը։ Բայց Թիշընտորֆ էր որ ամէնէն առաջ (1840-41) կրցաւ յաջողապէս կարդալ զայն։ 1842ին հրատարակեց իր հետազօտութեան արդիւնքը, կարդացած ըլլալով գրեթէ ամէն բառ և մինչեւ իսկ գտած ըլլալով բնագրին զանազան սրբագրութիւններուն ծանօթութիւնները։ Եփրեմեան Ձեռագիրը հինգերորդ դարու Յունարէն Աստուածաշնչին ձեռագիրն է, որ գպիրը գրեթէ ամբողջովին աւրած և անոր վրայ Եփրեմ Ասորի հայրապետին գործերը գրած էր ԺԲ դարուն, մագաղաթի նուազութեան պատճառով ու Սբ. Գրոց այս օրինակին այնչափ կարեւորութիւն չընծայելով։ Տառերը միջին մեծութեամբ երկաթագիր են, էջերն իննուկէս մատնաչափ լայնքով և տասներկու և մէկքառորդ մատնաչափ երկայնքով։ Իւրաքանչիւր էջ մէկ սիւնակ ունի լայն։ Առաջին ձեռագիրն հաւանօրէն կը ներկայացնէր Յունարէն ամբողջ Աստուածաշունչը, բայց իր ներկայ պարունակութիւնն ունի միայն վաթսունըչորս թերթ Հին Կտակարան և հարիւր քառասունըհինգ թերթ Նոր Կտակարան փոխան երկու հարիւր երեսունըութի։ Նոր Կտակարանի ամէն գիրքերէն մասեր կան, բաց ի Բ Թեսաղոնիկեցւոց և Բ Յովհաննու թուղթերէն։ «Եւսեբեան բաժանումները» և գլուխներու բաժանումը կ'երեւին Աւետարաններուն մէջ, բայց ոչ ուրիշ գիրքերու մէջ։ Ուսումնականներն ընդհանրապէս հինգերորդ դարու գործ կը համարին այս ձեռագիրը։ Նոր Կտակարանի բառական ուսումնասիրութեան մէջ շատ կարեւոր է այս ձեռագիրը։ Տր. Սքրիվըր կը դնէր զայն (A) և (B) ձեռագիրներուն միջեւ, քիչ մը երկրորդին հակելով։» Բնագրի մեծ ընտանիքներէն ոչ մէկուն կը պատկանի, այլ մանաւանդ կը կրէ անոնցմէ ոմանց մասնայատկութիւնները։ ԱՅՐԱ ՄՈՐԻՍ ՓՐԱՅՍ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Մատրիտի մէջ երեսուներեք տարի առանձին խուցի մը մէջ բանտարկուած Սպանիացի իշխան մը արտօնուեցաւ իր քով պահել իր Սբ. Գիրքը։ Ցիսուն տարի ուսումնասիրեց զայն՝ այնչափ շատ կարդալով

որ գրեթէ գոց ըրաւ։ Զբաղեցաւ նաեւ բառերն ու տառերն համրելով, իւրաքանչիւր գիրքի միջին գիծն ու համարը գտնելով և իր հաշիւներուն արդիւնքը խուցին կարծր պատերուն վրայ իր եղունգով գրելով։ Կը յիշէք թէ դպիրները կը կատարէին այս տեսակ գործ, որպէս զի իրենց ընդօրինակութիւններուն ճշտութիւնն ստուգէին։ Անոնց հաշուով, Եբրայական Աստուածաշունչի միջին համարն է Երեմ. Զ. 7։ Մեր Աստուածաշունչին ո՞ր մասը կար Եբրայականին մէջ։ Համարներն համրող այս բանտարկեալը կ'ըսէր թէ Հին Կտակարանի միջին համարն է Սաղ. Ղէ. 8։ Այս երկու հաշիւներէն մին սխալ կը թուի, չէ՞։ Սակայն երկուքն ալ ուղիղ են։ Քանզի դպիրները Եբրայական Աստուածաշունչով կը գործէին, և անոր մէջ գիրքերուն կարգը տարբեր է մեր Աստուածաշունչներուն մէջ գտնուող կարգէն, որ Եօթանասնից Թարգմանութեան մէջ եղածն է և որու հետեւած են միւս թարգմանիչները։ Եբրայականն ունէր նախ Հնգամատեանը, ինչպէս մերն ունի, ապա Յեսուայ, Դատաւորաց և Թագաւորաց գիրքերը զորս կը կոչէին նախագոյն մարգարէները։ Ասոնց կը յաջորդէին նորագոյն մարգարէները, Երեմիա, Եզեկիէլ, Եսայի, և տասներկու փոքր մարգարէներուն գիրքերը մէկ հատորով։ Միւս գիրքերը կը կոչուէին Սբ. Գիրքեր կամ սրբագիրք (այիօղրաֆա), *և կը պարունակէին ինչ որ չկար օրինաց և մարգարէից մէջ. Հռութ, բանաստեղծական վեց գիրքերը, Դանիէլ, Եսթեր, Եզրաս և Նէեմիա միասին, ընդ ամենայն քսանըչորս գիրք փոխանակ երեսուներինի, ինչպէս է մեր հաշուով։ Կը տեսնէք թէ դասաւորումի այս տարբերութեան պատ-*

ճառով Եբրայականին միջին համարը տարբեր պիտի ըլլար մեր Աստուածաշունչին միջին համարէն։

Ինչո՞ւ Սբ. Գրոց հնագոյն ձեռագիրներն ամէնէն աւելի յարգ ունին։ Այս շաբթու փորձ մը ընենք և տեսնենք ի՛նչ կ՚ըլլայ արդիւնքը։ (Մէյմէկ թիւ տուէք ձեր աշակերտներուն։ Էջ մը, կամ աւելի բան, պատրաստ ունեցէք, գիրքէ մը ընդօրինակուած ձեր ձեռամբ։ Կարդալու արժանի բան ըլլալու է այն, բայց ոչ Սբ. Գիրքէն։) Ահա բան մը զոր ես ընդօրինակեցի տեղէ մը մեծ զգուշաւորութեամբ։ Թիւ 1ի կու տամ զայն։ Երբ ինք ընդօրինակէ, պիտի պատռէ իմ օրինակս և իրը պիտի տայ Թիւ 2ի։ Երբ Թիւ 2 օրինակէ զայն, պիտի ջնջէ Թիւ 1ի օրինակը և իրը պիտի տայ Թիւ 3ի։ Այսպէս թող ընէ ամէն ոք այս շաբթու, ջանալով իր օրինակն ընել ճիշտ նման անոր որ իրեն կը տրուի, ինչպէս ես ջանացի իմս նման ընել բնագրին։ Գալ Կիրակի ամենավերջին օրինակը պիտի բաղդատենք այն գիրքին հետ, որմէ ես ընդօրինակեցի իմս, և պիտի տեսնենք թէ կէտի, տառի և բառի ի՛նչ սխալներ, մոռացումներ, շփոթումներ և շրջումներ տեղի ունեցած են անուշադրութեամբ։

ԴԱՍԸ

Եթէ ստիպեալ ըլլայիք կա՛մ Հին Կտակարանը թողուլ, կա՛մ Նորը, ո՞րը պիտի ուզէիք պահել։ Ինչո՞ւ։ Ի՞նչ են միջոցներէն ոմանք, որոնցմով Յիսուս իր վարդապետութիւններով ամբողջացուց կամ կատարելագործեց Հին Կտակարանի օրէնքները։ Աշակերտներուն ի՞նչ նոր պատուիրան տուաւ իր խաչելութեան նախորդ գիշերը։ Ի՛նչ հիանալի է որ այս

Գիրքով դուք ու ես կրնանք գտնել այն խօսքերը զորս Յիսուս խօսեցաւ երբ երկրի վրայ էր, և սորվիլ մէկ քանին այն նոյն դասերէն զորս ինք աւանդեց իր աշակերտներուն։ Զարմանալի չէ որ Տր. Թիշընտորֆի նման մարդիկ իրենց կեանքերը տուին այս գիրքին ուսման, որպէս զի, եթէ կարելի էր, վերցնէին ամէն սխալ որ բնագրին մէջ սպրդած էր տարիներու ընթացքին մէջ։ Կրնաք ըմբռնել թէ ի՛նչպէս այն աստղագէտը, որու վրայ խօսեցայ անցեալ շաբթու, կը գուրգուրար իր հեռադիտակին վրայ և փոշիի ամէն մասնիկէ զերծ կը պահէր ոսպնեակը, վասն զի ամենափոքր թերութիւն մը արգելք կրնար ըլլալ աստղերը կատարեալ կերպով տեսնելուն։ Նոյնպէս է Աստուածաշունչը։ Մարդիկ կը սիրեն զայն, վասն զի անով կը տեսնեն զԱստուած և կը սորվին անոր կամքը, ատոր համար կը սերտեն զայն այնքան ուշադրութեամբ։ Որո՞նք են Սբ. Գրոց ամենահին երեք ձեռագիրները։ Որո՞ւն մէջ ամբողջ կը գտնուի Նոր Կտակարանը։ Ի՞նչպէս գտնուեցաւ այդ ձեռագիրը։

Ըսենք մեր Ոսկեղէն համարը։ Աստուածաշունչ գիրքը ոչ միայն կրնայ մեզ իմաստուն ընել՝ փրկուելու, այլեւ ուրիշ կերպերով օգտակար է։ Ամէն ոք պէտք ունի ուսուցման, վասն զի ոչ ոք կրնայ ինքնին գիտնալ ինչ որ գիտնալու է կեանքի ճանապարհին վրայ։ Բայց հակառակ այն հրահանգութեան զոր կ'ընդունինք՝ կը սխալինք շատ անգամ։ Ուրեմն ի՞նչ ընենք։ Դիցուք թէ Սբ. Գիրքն ուրիշ բան չընէր մեզի, այլ միայն ցուցնէր թէ ի՛նչ պարտիմք ընել և յանդիմանէր երբ ձախողէինք։ Այն ժամանակ շատ դժբախտ պիտի ըլլայինք, վասն զի մենք կարողութիւն պիտի

չունենայինք ուղիղ ճամբան վերադառնալու։ Սակայն Աստուածաշունչն ուղղութիւն ալ կու տայ, այսինքն կը ցուցնէ թէ ի՛նչպէս կրնանք շիտկել ծուռը և յետոյ խրատ կամ հրահանգ կու տայ ուղիղ ապրելու համար։ Այս համարներուն իմաստը սապէս ամփոփուած է մէկուն կողմէ. «Սբ. Գիրքը կ'ուսուցանէ ուղէտներուն, կը համոզէ չարերը, կը շիտկէ փորձութեան տեղի տուողները, և արդարութեան մէջ կը մարզէ այն ամէնը որ կ'աշխատին աճիլ Տէր Յիսուս Քրիստոսի շնորհքովը ու գիտութեամբ։»

Ի՞նչ է այս բոլորին մեծ նպատակը։ Սա է որ «Աստուծոյ մարդը կատարեալ ըլլայ, ամէն բարի գործերու պատրաստուած։» Աստուծոյ Խօսքը կը սորվեցնէ թէ մեր պարտքն է նախ Սբ. Գիրքէն սորվիլ թէ Աստուած ի՛նչ կ'ուզէ որ ընենք և յետոյ ընել զայն։ Սերմը ցանելուն նպատակը սա է որ բուսնի և պտուղ բերէ։ Տր. Թիշընտորֆի և հազարաւոր ուրիշներու կողմէ Սբ. Գրոց ուսման տրուած աշխատութեան ալ նպատակը սա է որ ամէն մարդ գիտնայ ճշմարտութիւնը։ Բայց հիմա որ Աստուածաշունչն ընծայած են մեզի այնքան կատարեալ վիճակի մէջ որքան կարող էին ընծայել, պէտք է որ անձամբ ուսումնասիրենք զայն, եթէ կ'ուզենք օգտուիլ։ Ուրիշ ի՞նչ պէտք է ընել։ (Յակ. Ա. 22։)

ԴԱՍ ԼԸ

ԱՆԳԼԻԵՐԷՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ

Ուսուցման Նիւթ.— *Սաղ. ՃԺԹ.* 9-16, 33-36, 89-91, 105-112, 129-133, 152-160, *Մատ. Ե.* 18, *Եբր. Ա.* 1, 2։

Ոսկեղէն Համարներ.— *Եւ մարգարէական խօսքն ալ ունինք՝ որ աւելի հաստատուն է. ու աղէկ կ'ընէք՝ եթէ անոր մտադրութիւն ընէք, որպէս թէ մութ տեղը լոյս տուող ճրագի մը, մինչեւ ցորեկը լուսնայ ու արուսեակը սիրտերնուդ մէջ ծագի։ Բայց առաջ զայս գիտնաք, որ գրոց ամէն մարգարէութիւն իր յատուկ մեկնութիւնը չունի։ Բ Պետ. Ա.* 19, 20։

Պատկերներ.— *Մատ. Զ.* 33 (1) *Ալֆրէտ Թագաւորի օրուան Անկլօ-Սաքսոն Թարգմանութենէ մը,* (2) *Ուիքլիֆի Աստուածաշունչէն,* (3) *Թինտըլի Աստուածաշունչէն,* (4) *Ճէյմս Թագաւորի հրատարակութեան առաջին տպագրութենէն,* (5) *Ամերիկեան վերաքննեալ Աստուածաշունչէն։*

ՆՊԱՏԱԿ

Տղայոց ճետաքրքրութիւնը շարժել այժմու Անգղիերէն Աստուածաշունչին նկատմամբ եւ բացատրել թէ ինչո՛ւ լաւագոյնը կը համարուի․ վերստին փափաք արծարծել որ ուղղդրութիւն ընեն խօսքին։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Նոր Կտակարանի Բնագիրներու Քննադատութիւն կ'անուանուի ուսման այն ճիւղը, որ Նոր Կտակարանի բնագիրներով կ'զբաղի։ Այդ բնագիրներուն հետազօտութեամբ կը սորվինք թէ Քրիստոնեայ եկեղեցին տարբեր շրջաններու և երկիրներու մէջ ի՛նչ գտաւ այն գիրքերուն մէջ գրուած, որոնք Նոր Կտակա-

կարանը կը կազմեն։ Այսպէս, զոր օրինակ, այդ ճիւղը կը սորվեցնէ թէ Լատիներէն ի՛նչ բնագիր գործածեց Քոլըմպա վեցերորդ դարուն, Ամբրոսիոս և Օգոստինոս չորրորդ դարուն, Կիպրիանոս ու Տերտուղիանոս երրորդ ու երկրորդ դարերուն և ի՛նչ ունէին իրենց առջեւ Յունական բնագրին մէջ Փոթիոս Պատրիարքը տասներորդ դարուն, Երուսաղէմի Կիւրեղ Եպսկ.ը հինգերորդ դարուն, Աթանասիոս չորրորդ դարուն և Որոգինէս երրորդ դարուն։ Սակայն այսպիսի հետազօտութիւններու գլխաւոր նպատակն է մեզի գտնել տալ բուն այն բառերն ու ասացուածները, զորս սուրբ առաքեալներն անձամբ գրեցին կամ գրել տուին իրենց գրագիրներուն։ Եթէ Նոր Կտակարանն աշխարհի ամենէն սուրբ ու թանկագին Գիրքն է, հարկաւ փափաքելու ենք անոր գիրքերէն իւրաքանչիւրին բնագիրն ունենալ՝ իսկական այն վիճակով, որով ելաւ հեղինակին ձեռքէն առանց յաւելման, յապաւման կամ ուէէ փոփոխման։

Թիւրընտուրք

Առաքելական գրութիւններն աւարտելէ անմիջապէս ետեւ սկսան ընդօրինակուիլ, և պատճէններու անդադար բազմապատկումը տեւեց մինչեւ ԺԶ դարը, երբ տպագրութիւնը բարեբախտաբար հասաւ ընդօրինակիչներու աշխատութիւնը կատարել։ Դիւրին է ըմբռնել թէ քանի՛ քանի սխալներ կը սպրդէին անխուսափելիօրէն այն գրութիւններուն մէջ որ այնքան ստէպ կ'ընդօրինակուէին։ Բայց աւելի դժուար է հասկնալ թէ գրչագրողներն ի՛նչպէս կը համարձակէին տեղ տեղ ոչ միայն բառի, այլև իմաստի փոփոխութիւն մուծանել և մանաւանդ, ինչ որ աւելի յուեգոյնն է, չէին վարաներ ամբողջ հատուած մը կտրել հանել կամ դուրսէն ներմուծել։ Յունարէն Թարգմանութեան առաջին հրատարակութիւնները որ ԺԶ դարուն երեւցան՝ հիմնուած էին այնպիսի ձեռագիրներու վրայ որոնք ամենէն.առաջ ձեռք անցան։ Երկար ժամանակ մարդիկ գոհունակութեամբ վերարտադրեցին ու վերատպեցին այս նախագոյն հրատարակութիւնները։ Այսպէս, յաճախ վերատպուած այս Թարգմանութեան մասնաւոր յարգ մը ընծայելու տրամադրութիւն գոյացաւ, առանց երբեք փոյթ ընելու հարցնել թէ արդեօք ճիշտ առաքեալներուն բուն գրութեան վերարտադրութի՛ւնն էր թէ ոչ։

*Սակայն ժամանակի ընթացքին մէջ Եւրոպայի հանրային մատենադարաններուն մէջ հազարաւոր տարուան ձեռագիրներ գըտնուեցան զորս տպեալ թարգմանութեան հետ բաղդատելով ձեռնհաս քննադատներ գտան թէ ընդունուած թարգմանութիւնը շատ տեղ մեծապէս կը տարբերի ձեռագիրներէն։ Կ՚արժէ նաեւ յարել հոս թէ Քրիստոնէական թուականի առաջին դարէն իսկ Յունարէն բնագիրը զանազան լեզուներու թարգմանուեցաւ, Լատիներէն, Ասորական, Եգիպտական, եւն.։ Այդ թարգմանութիւններուն վաղեմի ձեռագիրներն ալ ի լոյս բերուեցան, և անկարելի եղաւ չտեսնել թէ ընթերցման ի՛նչ այլազանութիւն մտած էր նուիրական մատեանին մէջ։ Երկրորդ դարու հայրապետներու ձեռամբ եղած մէջբերումներն ալ ուրիշ կերպով կը հաստատէին սոյն այլազանութիւններուն գոյութիւնը։ Այսպէս անվիճելի կերպով ապացուցուեցաւ թէ առաքելական գրութիւններու իսկատիպ բնագիրը, տասնըհինգ դար Յունարէն, Լատիներէն և այլ լեզուներով ընդօրինակուելով ու բազմագրուելով, շատ տեղ կրեց իմաստի այնքան լուրջ փոփոխութիւններ որ ցաւագին անըստուգութեան մէջ կը թողու մեզ թէ արդեօք իսկապէս ի՛նչ գրած էին առաքեալները։ Ուսումնականներ ստէպ փորձեցին Սբ. Գիրքը զտել այս եկամուտ տարրերէն։ Բայց գտանք վերջապէս լաւագոյն դրութիւն մը, որ է բոլորովին մէկ կողմ թողուլ ըն-*կալեալ թարգմանութիւնը *և նոր թարգմանութեան մը ձեռնարկել, ուղղակի ամենահին և ամենավստահելի աղբիւրներուն դիմելով Այս է անտարակոյս հետեւելի ուղիղ ընթացքը, վասն զի միայն այս կերպով կրնանք ստանալ թարգմանութիւն մը, որ ըստ կարելւոյն ամենամերձ ըլլայ առաքեալներուն իսկատիպ գրութիւններուն։* ՆՈՅՆ

Վերաքննիչներու Աշխատութիւնը

Հիմա դիտենք վերաքննիչներուն գործը։ Ամէն մարդու առջեւ թերթ մը թուղթ կայ, որու մէջտեղը Ճէյմս Թագաւորի թարգմանութենէն սիւնակ մը տպուած է, երկու կողմը լայն լուսանցքով՝ թելադրելի փոփոխութիւններու յատկացուած, ձախակողմեանը Յունարէն բնագրին, աջակողմեանն ալ Անգլիերէնի համար։ Այդ թերթերն արդէն իսկ ծածկուած են այն ծանօթութիւններով, զորս իւրաքանչիւր վերաքննիչ նշանակած է իր առան-

ձին հետազօտութիւններուն հետեւանքով։ Աղօթքէ և ատենագրութիւններու ընթերցումէ ետեւ նախագահը ժողովին համար նորէն կը կարդայ տպեալ թերթին վրայ գտնուող հատուածին (Մատ. Ա. 18-25) մէկ մասը, և կը հարցնէ թէ ոեւէ թելադրութիւն կա՛յ։ Առաջին համարին համար ժողովական մը, իր թերթին վրայ տեսնուած ծանօթութիւններուն նկատմամբ խօսելով, կ'ըսէ թէ ձեռագիրներէն ոմանց վրայ կը կարդանք «Քրիստոսի ծնունդը» և ոչ թէ «Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը։» Տր. Սքրիւնըր և Տր. Հորթ կը պարզեն խնդրին բոլոր պարագաները, և լիակատար վիճաբանութենէ մը ետեւ ժողովին քուէով կը վճռուի թէ ընկալեալ ասացուածը կամ ընթերցուածը ամէնէն աւելի ընդհանուր է, բայց անաչառապէս ներկայացնելու համար խնդիրը՝ հաւանութիւն կը տրուի որ լուսանցին մէջ ըսուի, «Ոմանք ունին միայն՝ 'Քրիստոսի'։» . . . Զորս տարի յետոյ նորէն կը նայինք անոնց գործին։ Հիմա հասած են Յովհաննու Առաջին Թուղթը, և անոնց առջեւ դրուած թերթերը կը պարունակեն հինգերորդ գլխուն մէկ մասը։ «Վասն զի երեք են որ [երկինքի մէջ կը վկայեն. Հայրը, Բանը ու Սբ. Հոգին, և այս երեքը մէկ են (7)։ Ու երեք են որ երկրի վրայ] կը վկայեն, Հոգին, ջուրն ու արիւնը, և երեքը միաբան են»(8)։ Եւ ահա կ'առաջարկուի զանց ընել անկիւնաւոր փակագծի մէջ առնուած մասն իբրեւ եկամուտ տարր։ Ժամանակ եղաւ երբ այսօրինակ թելադրութիւն մը ահարկու վէճ կը յարուցանէր։ Սակայն բնագրի քննադատութիւնը մեծապէս յառաջդիմած է ցարդ և խնդիրը վէճի արժանի իսկ չհամարուիր այժմ։ Ահաւասիկ խնդրին պարագաները. Հատուածը կը գտնուի աշխարհաբար Յունարէն երկու ձեռագիրներու մէջ —մին Տըպլինի Թրինիթի Գոլէճին մատենադարանը— բաղդատաբար նուազ կարեւոր մէկ երկու վաղեմի թարգմանութիւններու և Վուլկաթայի արդիական շատ պատճէններու մէջ։ Բաց աստի, յիշատակուած է Ափրիկեան քանի մը հայրապետներէ, որոնց վկայութիւնն ընդհանուր առմամբ մեծ կշիռ մը չունի ի նպաստ անոր։ Ասոր դէմ սա իրողութիւնները կան. (1) ԺԵ դարէն առաջ Յունարէն ոչ մէկ ձեռագիր կամ եկեղեցւոյ դասագիրք կը պարունակէ այդ հատուածը։ Այս ինքնին բաւական ապացոյց է անոր դէմ։ (2) Քննական ոեւէ արժէք ունեցող գրեթէ ամէն վաղեմի թարգմանութեան մէջ, հաշուելով նաև Վուլկա-

Թայի (Սբ. Ցերոնիմոսի վերաքննեալ Սուրբ Գիրքին) լաւագոյն օրինակները, զանց առնուած է այն։ Եւ (3) ոչ մէկ Յոյն հայրապետ կը յիշատակէ զայն նոյն իսկ Երրորդութեան փաստերուն մէջ, ուր ահագին կարեւորութիւն պիտի ունենար, եթէ գտնուէր իրենց պատճէններուն մէջ։ Ուրիշ ապացոյց ալ կայ անոր դէմ, բայց ասով իսկ բոլորովին յայտնի ըլլալու է թէ այդ հատուածը ուշ ատեն ներմուծուեցաւ Յունարէն Նոր Կտակարանին մէջ և բնաւ մտնելու չէր Անգլիերէն Սբ. Գիրքին մէջ։ Ուստի վերաքննիչները զանց կ'ընեն զայն...։ Թող այս պատմութիւնը մեզի նպաստէ աւելի գնահատել Սբ. Գիրքը։ Առանց նպատակի չէ որ Աստուած այնքան հրաշալիօրէն պահպանեց իր պատգամը։ Առանց նպատակի չէ որ գործիչներ յարոյց վանքերու և մայր եկեղեցիներու փոշելից գրադարաններուն մէջ թանկագին ձեռագիրներ փնտռելու, այնքան աշխատութեամբ ու հոգածութեամբ զանոնք հաւաքելու և բաղդատելու և ապա յատակ ու վայելուչ լեզուով թարգմանելու համար բուն այն պատգամը զոր հազարաւոր տարիներ առաջ աշխարհ ղրկեց զմարդիկ մխիթարելու և երջանկացնելու համար։ «Ուրիշները աշխատեցան,» արդարեւ, ու մենք «անոնց աշխատանքին մէջ» մտանք։ ՓԷԹԷՐՍԸՆ ՍՄԱՑԹՀ

Բայց մենք Պօղոսի Թուղթերուն կամ Նոր Կտակարանի ուրիշ գիրքերէն ոեւէ մէկուն իսկական մէկ ձեռագիրը չունինք։ Անոնք անտարակոյս բազմագրուեցան անհատապէս ընդօրինակող Քրիստոնեաներու ձեռամբ և Քրիստոնէութիւնն ընդունող շատ տեղերու գերիներու, արհեստով դպիրներու և վանականներու ձեռամբ։ Որոգինէս, Եւսեբիոս, Ցերոնիմոս և նման մատնագէտներ մեծ զարկ տուին Աստուածաշնչական ուսման և պատճառ եղան սրբազան ձեռագիրներու բազմացման ու պահպանման։ Նուիրական այդ գործն յետոյ գրեթէ բացարձակապէս յատկացուեցաւ վանքերուն, որոնց թիւը հարիւրներու կը հասնէր արեւելքի մէջ։ Դպրի պաշտօնն այնքան կը յարգուէր որ Սբ. Գիրք գրչագրողները վանքի պարտէզներուն մէջ գործելէ զերծ կը կացուցուէին, որպէս զի ձեռքի վնասի պատճառով չխաթարուէր անոնց գրչագրական կարողութիւնը։... Նոր Կտակարանի այն ձեռագիրները որ տպագրութեան գիւտէն առաջ արտադրուած են՝ հազարաւորներու կը հասնին հիմա և կը գտնուին գրեթէ ամէն քաղաքակիրթ

երկրի հանրային ու անհատական գրադարաններուն ու հաւաքածոներուն մէջ։ Երկու դասակարգի կը բաժնուին գրութեան ձեւին համեմատ. (1) Երկաթագիր, այսինքն ամբողջ գլխագրով գրուած, (2) Նօտրագիր, այսինքն ընթացիկ կամ բանուկ գրով գրուած։ Առաջին դասակարգին կը պատկանին գլխաւորապէս ամենահին ձեռագիրները մինչեւ իններորդ դար, և երկրորդին՝ իններորդէ մինչեւ ԺԵ դարու ձեռագիրները։ Բաց ի բուն Նոր Կտակարանի ձեռագիրներէն, աւելի քան չորս հարիւր ընթերցարան կամ ժամագիրք կայ, որոնց մէջ Նոր Կտակարանի ինչ ինչ մասերէն քաղուածներ կը գտնուին եկեղեցական պաշտամունքի ժամանակ գործածուելու համար։ ԱՅՐԱ ՄՈՐԻՍ ՓՐԱՅՍ

Ամերիկեան Վերաքննեալ Թարգմանութիւնը

Վերաքննեալ Թարգմանութեան Ամերիկեան տիպար հրատարակութիւնը, որ վաւերացուած է Վերաքննիչ Մարմնին կողմէ, 1901 Օգս. 26ին հրատարակուեցաւ Նիւ Եորք քաղաքի Թոմըս Նէլսըն և Որդիք տան ձեռամբ։ Կը ներկայացնէ Մեծ Բրիտանիոյ և Ամերիկայի ամէնէն ձեռնհաս մասնագէտներուն հմտութիւնը (1881-1885), լիովին սրբագրուած և ուղղուած 1901ին՝ պատշաճապէս ծառայելու համար Սբ. Գրոց Ամերիկացի ուսանողներուն։ Առ այժմ Անգղիերէն ամէնէն կատարեալ Սբ. Գիրքն է որ կայ և երկար տարիներ տիպար Թարգմանութիւնը պիտի ըլլայ Անգղիական ընթերցողներու համար։ Հմտալից մասնագիտութեան և խորին ուսման լաւագոյն տարրերուն բիւրեղացումն է այն և ԺԹ դարու վերջին կիսուն մէջ Աստուածաշնչական ուսման աճագին յառաջդիմութեան արժանաւայել պսակումը։ Ջերմ ընդունելութիւնը զոր գտաւ և յօժարութիւնը որով ընդունուեցաւ ուսումնականներէ և եկեղեցականներէ՝ փայլուն ապացոյց են թէ պատուական գործ է այն և կը յարմարի Ամերիկայի կրօնական կեանքին պէտքերուն։ Ամերիկեան այս Վերաքննեալ Թարգմանութիւնը իր երեւումէն ի վեր (1901) անդադար կը գնահատուի։ Ամէն յարանուանութեան կրօնաւորներ և առաջնորդներ ընդունած են զայն գրեթէ ամէն տեղ։ Այս կ'ամրացնէ անոր դիրքը։ Ով որ զայն Անգղիերէն նախորդ Թարգմանութեան հետ բաղդատելու յոգնութիւնն յանձն առնէ՝ կը ճանչնայ անոր առաւելութիւնները։ Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութիւնն ալ, այս

Թարգմանութիւնն ընդունելով, Նոր յարգ մը տուաւ անոր՝ Սբ. Գրոց ուսանողներու շրջանակին մէջ, ինչ որ նշան է թէ յուսացուածէն շատ աւելի քիչ ժամանակի մէջ այս Թարգմ անութիւնն ընդհանուր ընդունելութեան կ'արժանանայ Սբ. Գիրք ընթերցողներու Ամերիկեան հրապարակին մէջ։

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

(Ընդօրինակելու համար անցեալ Կիրակի աշակերտներու տրուած բնագրին հետ բաղդատեցէք շաբթուան մէջ գրուած վերջին ընդօրինակութիւնը և սխալներն համրեցէք։ Ըսէք թէ, թէև Սբ. Գրոց նախագոյն և յետնագոյն ձեռագիրներուն բաղդատութենէն կը տեսնուի թէ շատ սխալներ սպրդած են, այդ սխալներն իրապէս քիչ են, երբ միտք բերենք թէ քանի՛ հազար անգամ ընդօրինակուած է Սբ. Գիրքը։ Մեծ զգուշութիւններ ի գործ կը դրուէին գործը ճշգրիտ ընելու համար, բայց մանաւանդ ոչ մէկու թոյլ կը տրուէր այս գործին ձեռնարկել, եթէ իբրև արդար և գործին կարևորութիւնը զգացող մարդ չճանչցուէր։ Դպիրն ամէն օր իր գործն սկսելու պահուն նախ ջերմ աղօթքով Աստուծմէ օգնութիւն պիտի խնդրէր կատարեալ կերպով կատարելու համար իր գործը։)

Սբ. Գիրքը նախ ի՞նչ լեզուով գրուեցաւ։ Ըսէք մէկ քանին այն լեզուներէն որոնց թարգմանուեցաւ Սբ. Գիրքը։ Ինչո՞ւ հարկ եղաւ Յունարէնի թարգմանել զայն։ Ի՞նչ կոչուեցաւ Յունարէն թարգմանութիւնը։ «Եօթանասնից» ի՞նչ ըսել է։ Ցետոյ ո՞ր լեզուին թարգմանուեցաւ Սբ. Գիրքը։ Ի՞նչ կոչուեցաւ Ցերոնիմոսի թարգմանութիւնը։ Ի՞նչ ըսել է «Վուլ-

կաթա։» Իոլանտայի վանքերուն մէջ Յունարէն և Լատիներէն Սբ. Գրոց շատ օրինակներ կային։ Ինչո՞ւ Սբ. Գրոց Անգլիերէն թարգմանութիւններ չեղան նախնի դարերուն մէջ։ Երբ գործածական ընդհանուր լեզու մը չկար, այլ լեզուներու և գաւառաբարբառներու խառնուրդ մը լոկ, հարկաւ կարելի չէր հանուր ժողովրդին հասկնալի թարգմանութիւն մը պատրաստել։ Այսպէս Քրիստոսի ծնունդէն վեց հարիւր տարի ետքը Անգլիա իր սեփական լեզուով Սբ. Գիրք մը չունէր։

Գիշեր մը խեղճ երիտասարդ մը, որու պաշտօնն էր Հուիթպի վանքին հօտերը խնամել, խնճոյքի մը սրահէն մեկնեցաւ և տրտում տխուր՝ ախոռը երթալով յարդին վրայ պառկեցաւ։ Սեղանին շուրջ ամէն ոք տեսակ մը ոտանաւոր յօրինած ու երգած էր քնարի ընկերակցութեամբ։ Կեդմոն չէր կրնար ոտանաւոր շինել, և միշտ այսպիսի խնճոյքներէ կը մեկնէր, իր կարգը չեկած։ Այդ գիշեր տեսիլքի մը մէջ իր Տէրը տեսաւ և լսեց սա խօսքը. «Երգ մը երգէ ինծի։» «Չեմ կրնար երգել,» պատասխանեց տխրութեամբ, «ատոր համար ահա հոս եկայ։» «Դուն ինծի պիտի երգես,» ըսաւ անոր առջեւ կեցողը։ «Ի՞նչ պիտի երգեմ։» «Ստեղծուածներուն սկիզբը։» Զայս լսելով զգաց թէ նոր զօրութիւն մը զգեցաւ իր միտքը, և երգեց.

«Արդ պարտիմք գովաբանել
փառքն երկնից արքայութեան,
զօրութիւնը Արարչին,
եւ խորհուրդն անոր մտաց,
փառաւոր Հօրը մարդոց,
Տեառն Յաւիտենականն։»

Վ.անամայր Հիլտա լսեց կովարածին տեսիլը և նորածին զօրութեան սքանչելի պատմութիւնը, Լատիներէն Ս. Գիրքէն անոր թարգմանեց Ս. Գրոց պատմութիւնը, և մինչ կը թարգմանէր, միւսը պարզ ոտանաւորով կ'երգէր մեծ նիւթերը։ Հարկաւ Կեդմոնի գործը Ս. Գրոց թարգմանութիւն չէր։ Սակայն այնչափ սիրելի դարձուց Ս. Գիրքը որ թարգմանութիւններ սկսան երեւիլ զգացուած փափաքին գոհացում տալու համար։ Ցուցակագրենք մէկ քանին այն մարդոց որոնք նպաստեցին Ս. Գրոց թարգմանութիւններուն, և անոնց անուններուն դէմ նշանակենք ինչ որ ըրին անոնք։ Կեդմոն բանաստեղծը որ ոտանաւորով երգեց պատմութիւնները, Ատլէլմ (Շըրպորնցին) որ թարգմանեց Սաղմոսները, Էկպըրթ որ թարգմանեց Աւետարանները, Պիտ որ թարգմանեց Յովհաննու աւետարանը, Ալֆրէտ Թագաւորը որ թարգմանեց Տասնաբանեան և ուրիշ օրէնքներ ու սաղմոսները։ Անգղիոյ վրայ եղած ի՞նչ արշաւանք լեզուական մեծ փոփոխութիւն յառաջ բերաւ 1066ին։ Քանի՞ դար անցաւ մինչեւ որ Ս. Գրոց ուրիշ թարգմանութեան մը ձեռնարկուեցաւ։ Տակաւ առ տակաւ մոռցուեցան Սաքսոնեան հին բառերը։ Նորմաններու Ֆրանսերէնն օտարացաւ և նոր լեզու մը գոյութիւն առաւ, որ Միացեալ Անգղիոյ լեզուն էր։

ԴԱՍԸ

Բացէք Բ Պետ. Ա. գլուխը և կարդացէք 16-18 համարները։ Առաքեալն հոն կ'ըսէ թէ Աւետարանը զոր ինք և ուրիշ առաքեալներ քարոզեցին՝ «վարպետութեամբ շինուած առասպելներէ» չբաղկանար, և

ի՞նչպէս կ'ապացուցանէ զայս։ Իրենք «ականատես» էին Յիսուսի Քրիստոսի ներկայութեան ու զօրութեան։ Ի՞նչ դէպքի կ'ակնարկէ 17 և 18 համարներուն մէջ։ (Մարկ. Թ. 2,8։) Ըսենք մեր Ոսկեղէն համարները (19-21)։ Ո՞րչափ ճշմարիտ է այսօր որ մենք «մարգարէական խօսքն ալ ունինք՝ որ աւելի հաստատուն է,» և ո՛րչափ կարեւոր է որ «մտադրութիւն» ընենք անոր։

Նայինք հիմա թէ այժմու Անգղիերէն Աստուածաշունչն ի՛նչպէս հասաւ մեր օրերը։ Ի՞նչ էր անունն այն մարդուն, որ ամբողջ Աստուածաշունչը տուաւ Անգղիայիներուն իրենց մայրենի լեզուով։ Ո՞վ օգնեց Ուիքլիֆի։ Մարդ մը ո՞րչափ ժամանակէն կրնար ընդօրինակել այն գիրքը։ Ուիքլիֆ չշատացաւ Սբ. Գիրքը լոկ թարգմանելով ու ընդօրինակել տալով։ Խմբակներ կազմեց երիտասարդներու, որոնք պաշտօնեայ չէին, ոչ ալ հաւանօրէն լաւ դաստիարակուած, և որոնք սակայն իրեն աշակերտած էին Օքսֆըրտի մէջ։ Առաքեալներուն նման ղրկուեցան հետի, ոչինչ ունենալով իրենց հետ, բայց միայն մախաղ մը և ցուպ մը։ Կը կոչուէին «աղքատ քահանաներ,» և իրենց պաշտօնն էր պարզ Աւետարանը քարոզել Անգղիոյ փոքր գիւղերուն ու աւաններուն մէջ։ Ասոնք և Ուիքլիֆի ուրիշ հետեւողներ «Լոլըրտ» կոչուեցան և այնչափ շատցան Անգղիոյ մէջ որ Ուիքլիֆի թշնամի մը ըսաւ թէ ուր որ երկու հոգիի հանդիպիս, մին Լոլըրտ կը կոչուի։ Այսպէս տարածուեցաւ Սբ. Գրոց ծանօթութիւնը և մարդոց սիրտերուն մէջ արմատացաւ Խօսքին սէրը։ Ուիքլիֆի թշնամիներն աշխատեցան սպաննել զայն, բայց այնքան սիրողներով շըր-

Զապատուած էր որ անկարելի էր անոր դէմ տրուած վճիռ մը գործադրել։

Ի՞նչ նոր արուեստ գտնուած էր Աստուածաշունչի յաջորդ թարգմանութենէն առաջ։ Ուիլեըմ Թինտըլ առաջին անգամ ի՞նչպէս հետաքրքրուեցաւ Սբ. Գիրքին։ Ինչո՞ւ վտանգաւոր էր Սբ. Գիրքը թարգմանել կամ տարածել փորձել Անգղիոյ մէջ։ Երբ Թինտըլ ասպարէզ կարդաց Պապին, ի՞նչ ըսաւ թէ պիտի ընէ Անգղիոյ մէջ արօրադրող տղուն։ Անգղիայէ մեկնելու պահուն մտադրած էր Սբ. Գիրքը գաղտնի հրատարակել Քոլոնեի մէջ։ Ի՞նչպէս գիտցուեցաւ անոր գաղտնիքը։ Ի՞նչպէս կը պահուէին Սբ. Գիրքերը, երբ Անգղիա կը փոխադրուէին նաւով։ Լոնտոնի Եպիսկոպոսը շատ զարհուրեցաւ տեսնելով որ հազարաւոր Սբ. Գիրք կը բաժնուէր Անգղիոյ մէջ, և ինք որոշեց ամբողջ հրատարակութիւնը գնել Անվէրսի մէջ։ Այս նպատակով ձեռք բերաւ օգնութիւնը Փէքինկթըն անուն գրավաճառի մը, որ Թինտըլի գաղտնի մէկ բարեկամն էր։ Փէքինկթըն ըսաւ, «Կրնամ անշուշտ Աստուածաշունչները գնել, եթէ յօժար էք վճարել փոխարժէքը։» Ապա գնաց Անվէրս և Թինտըլի յայտնեց որ գնորդ մը ունի բոլոր Աստուածաշունչներուն համար, Լոնտոնի Եպիսկոպոսը։ Թինտըլ պատասխանեց. «Անպատճառ պիտի այրէ զանոնք, ուրիշ նպատակ չկրնար ունենալ։» «Շիտակ է,» յարեց Փէքինկթըն, «այդ է անոր նպատակը, և պիտի այրէ ամէն պարագայի մէջ. ուստի աւելի աղէկ է որ ծախէք և դրամովը դարձեալ տպագրէք։» Իմաստուն թելադրութիւն մը թուեցաւ այս, ուստի սակարկութիւնը կատարուեցաւ։ Թինտըլ ըսաւ, «Ես աւելի ուրախ եմ, վասն զի երկու բարիք

պիտի ծագի ասկէ։ Նախ՝ պարտքս վճարելու դրամ պիտի ունենամ և ամբողջ աշխարհ պիտի բողոքէ Աստուծոյ Խօսքին այրուելուն դէմ, երկրորդ՝ աւելցած դրամով պիտի կրնամ աւելի հետազօտութիւն կատարել նոյն Նոր Կտակարանը սրբագրելու համար և յետոյ վերստին տպագրել, և վստահ եմ թէ այդ երկրորդն առաջինէն աւելի լաւ պիտի ըլլայ։» Երբ եպիսկոպոսն ու քահանաները տեսան թէ Նոր Կտակարանը նորէն հազարներով կու գայ Անգլիա, և թէ ոչինչ կրնան ընել այս հոսանքը կասեցնելու համար, սարսափահար եղան։ «Սբ. Գրոց ուղին բաց էր վերջապէս։ Ոչ Թագաւոր և ոչ Պապ կարող էին այլեւս անոր ընթացքը կասեցնել։ Աստուած ըսած էր, ‘Լոյս ըլլայ, և լոյս եղաւ’։»

Թինտըլի վերջին աղօթքն էր, «Տէր, բաց Անգլիոյ Թագաւորին աչքերը։» Երեք տարի յետոյ Անգլիոյ ամէն եկեղեցիներուն մէջ Աստուածաշունչ կար, և գիրքին ճակատապատկերէն կը տեսնուի թէ ի՜նչ մեծ փոփոխութիւն կատարուած էր այդ սուղ ժամանակամիջոցին մէջ։ Թագաւորը կը ներկայացուի պատկերի մը մէջ ծնրադիր՝ Տէրոջ առջեւ, որ կ՚ըսէ, «Իմ սրտիս համեմատ մարդ մը գտայ, որ իմ բոլոր կամքս պիտի կատարէ,» և Թագաւորը կը պատասխանէ, «Քու խօսքդ իմ խօսքերուս ճրագ է։» Պատկերին ուրիշ մէկ մասը կը ներկայացնէ դարձեալ Թագաւորը, որ Սբ. Գիրքը եպիսկոպոսներուն ու քահանաներուն տալով կ՚ըսէ, «Առէք զայս և սորվեցուցէք։» Դարձեալ ուրիշ մաս մը կը ներկայացնէ եպիսկոպոսները որ Սբ. Գիրք կը բաժնեն։ Այս էր Մեծ Աստուածաշունչը, որ իրապէս Թինտըլի Աստուածաշունչն էր ու-

րիչ անուամբ կոչուած։ Այս գիրքը, որ Թագաւորէն արտօնուած, կղերականներէն հրամայուած և ամէն եկեղեցիի մէջ դրուած էր ժողովուրդն հրահանգելու համար, նախադուռին յայտարարութեան համաձայն «տեսնուած էր Աստուծով գերյարգելի Հայրերէն, Տըրըմի Եպիսկոպոս Քըթհպըրթէ և Րոչէսթըրի Եպիսկոպոս Նիքըլըսէ։» Սա է տարօրինակը որ Քըթհպըրթ էր նոյն եպիսկոպոսը որ Փէքինկթընի հետ սակարկեց ու գնեց Թինտըլի Նոր Կտակարաններն Անվէրսի մէջ, որպէս զի այրէր զանոնք Սրբոյն Պօղոսի քառուղիին վրայ։ Չէր գիտեր թէ Սբ. Գիրքը որու կնքահայր եղաւ ինք՝ Թարգմանութիւնն էր բուն այն մարդուն, զոր ջախջախել որոշած էր հաստատապէս։

(Ճէյմս Թագաւորի Թարգմանութենէն օրինակ մը ցուցէք տղայոց և կարդացուցէք նախադուռը։ Անոնց ուշադրութիւնն հրաւիրեցէք ձօնին վրայ, «Առ բարձրեալ և Զօրեղ Իշխանն Ճէյմս։» Յետոյ ուզեցէք այս թարգմանութեան պատմութիւնը։ Խօսեցէք այն թարգմանութեան վրայ որ 1871ին սկսաւ Անգղիոյ մէջ և 1901ին աւարտեցաւ Ամերիկայի համար։ Պատմել տուէք թէ սրբագրիչներն իրենց վերաքննութեան գործին մէջ կարեւոր ի՛նչ ձեռագիրներ ունէին որ 1611ին տրամադրելի չէին, երբ Ճէյմս Թագաւորին Թարգմանութիւնը կատարուեցաւ։ Խօսեցէք նաև իմաստի փոփոխութիւններուն վրայ զորս բառերը կրած էին երեք հարիւր տարուան ընթացքին մէջ։ Բացատրեցէք թէ վերաքննիչները, ո՛ւր որ հնար էր, Ճէյմս Թագաւորի Թարգմանութեան լեզուն անփոփոխ պահեցին, թէ՛ որովհետեւ գեղեցիկ և ազդու է այն և թէ՛ որովհետեւ անոր տարօրինակ ոճը և ուրիշ գիր-

քերու աննմանութիւնը պատչաճ կը թուին Գիրքի մը մէջ որ ամէն ուրիշ գիրքէ գերազանց է։) Փոփոխութիւն կատարուած է միմիայն ուղղելու համար նախորդ Թարգմանութեան սխալները կամ արդիական բառեր դնելու համար այնպիսիներու տեղ որոնք գործածութենէ դադրած են կամ տարբեր իմաստ ունին հիմա։ Իբրեւ օրինակ սխալ Թարգմանութեան տեսէք Ա Կոր. ԺԵ. 33 համարը։ Ճէյմս Թագաւորի Թարգմանութիւնն ունի. «Չար հաղորդակցութիւնները (կամ յարաբերութիւնները) կ'ապականեն աղէկ բարքը,» և ճշմարիտ է։ Բայց առաքեալն հաղորդակցութիւններու վրայ չէր խորհեր, այլ աւելի ընդարձակ ու հեռահաս բանի մը վրայ։ Անոր ըսածն էր «Չար ընկերակցութիւնները կ'ապականեն աղէկ բարքը,» և այսպէս Թարգմանուած է վերաքննեալ բնագրին մէջ։ Ժող. Է. 7ի հին Թարգմանութիւնն է. «Պարգեւը սիրտը կ'ապականէ,» որ անիմաստ է։ Բայց երբ կը կարդանք, «Կաշառքը կ'ապականէ միտքը,» կը հասկընանք Թէ ի՛նչ կ'ուզուի ըսել և Թէ ուղիղ է ըսուածը։ Հարիւրաւոր տեղեր կարելի է յիշել ուր իմաստն աւելի յստակ եղած է։ Հատուածներու բաժանումն ալ մեծապէս նպաստած է իմաստի պայծառուԹեան։

Ի՛նչ սքանչելի է այս պատմութիւնը որ մեզի կը ցուցնէ Թէ դարէ դար ի՛նչպէս պահուեցաւ Անգլիերէն Սբ. Գիրքը և հասաւ ներկայ սերունդին ձեռքը։ Անգամ մը ևս ըսենք մեր Ոսկեղէն համարը։ (Եթէ կարելի է, տղայոց հետ գոհաբանական համառօտ աղօթք մը ըրէք Խօսքին համար և Աստուծմէ խնդրեցէք որ ամէն ոք մտադրութիւն ընէ այդ Խօսքին։)

Երկնաւոր Հայր մեր, կը գոհանանք քեզմէ քու Խօսքիդ համար, և այն արի մարդոց համար որոնք սիրով աշխատեցան, չարչարուեցան և իրենց կեանքերը տուին, որպէս զի ազատ ու բաց գիրք դարձնեն Սբ. Գիրքը։ Օգնէ մեզի որ Խօսքդ գնահատենք ու սիրենք աւելի քան առաջ և օրէ օր աւելի զայն կատարող ըլլանք։ Առաջնորդէ մեզ արդարութեան շաւիղներուն մէջ քու անուանդ համար։ Ամէն։

ԾԱՆ. Ջերմապէս կը յանձնարարենք այս առիթով տղայոց խօսիլ Հայերէն Աստուածաշունչի Թարգմանութեան վրայ ալ, որ Ե. դարուն եղաւ Սբ. Սահակ և Սբ. Մեսրոպ հայրապետներուն նախաձեռնութեամբ, և կը կոչուի, ինչպէս ծանօթ է, «Թագուհի Թարգմանութեանց։» Թերեւս կ'արժէ ամբողջ պահ մը յատկացնել այս խնդրին և, որչափ կարելի է՝ ընդարձակ տեղեկութիւն տալ թէ՛ գրաբար այդ առաջին թարգմանութեան և թէ՛ նորագոյն աշխարհաբար թարգմանութիւններուն ու վերաքննութիւններուն վրայ։

ԴԱՍ ԼԹ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԸ ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Ուսուցման Նիւթ.— *Ես. ԽԵ.* 20-23, *ԾԹ.* 7, 8, *Ձ.* 8, *Սաղ. ՃԺԹ.* 1, 2, *ՀԲ.* 18, 19, *Մատ. ԻԸ.* 18-20, *Բ Կոր. Ե.* 17։

Ոսկեղէն Համար.— *Տէրը ցուցուց իր փրկութիւնը, ազգերուն առջեւ յայտնեց իր արդարութիւնը։ Սաղ. ՂԸ. 2։*

Պատկերներ.— *Պատկերաթերթին մէջ Յովհ. Գ. 16, եօթը տարբեր լեզուներով։*

ՆՊԱՏԱԿ

Ցոյց տալ Աստուծոյ խօսքին զօրութիւնը երկրի խաւար տեղերը լոյս բերելու. աշակերտներու մէջ փափաք արթնցնել աւետարանը միսիոնարական երկիրներ ղրկելու գործին մասնակցելու։

ՈՒՍՄԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

Թարգմանչին Գործը

Ս. Գրոց Ընկերութեան գործին այն մասը որ Թարգմանչի անձնական լռութեան մէջ կը կատարուի՝ յամր բայց հաստատ նախապատրաստութիւն է Տէրոջ ճամբուն, վասն զի այս գործն իր իսկ բնութեամբ կը վերաբերի Աստուծոյ Խօսքին ազդեցութեան այնպիսիներու վրայ որոնք դեռ չեն զգացած անոր կոչին զօրութիւնը։ . . . Ամէն Թարգմանիչ աղօթքով իր ամբողջ հմտութիւնն ու Քրիստոնէական հասուն փորձառութիւնը կը դնէ գործին մէջ, իբր թէ Աստուծոյ Խօսքը թարգմանէր օտարախօս մարդու մը միայն։ Սակայն Աստուծոյ օրհնութեամբ, անոր աշխատութիւնը, շնորհիւ Ս. Գրոց Ընկերութեան և անոր մամուլին ու գործակալներուն, կը ծառայէ բազմութիւններու որոնք Աստուածաշունչ կարդալով Աստուծոյ կը դառնան անձկայրեաց սիրտերով։ **Տեղեկագիր Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութեան, 1912**

Ամէն հերոս՝ զինուոր չէ ռազմադաշտի վրայ պատիւ շահող.

կամ մարդ մը ազնիւ խիզախութեամբ յանկարծադէպ վտանգներու կուրծք տուող։ Մեծագոյն հերոսներէն ոմանք կը գտնուին լուին ուժեղներուն մէջ, անոնց որ դժուարին գործերու կը յաղթեն մանաւանդ քան ուրիշ մարդոց, որ անշշուկ կը գործեն մեծ դատի մը համար՝ ըստ երեւութին անյաղթելի դժուարութիւններու յաղթելով և անվեհեր համբերութեամբ ու եռանդով յարատեւելով մինչեւ որ յաղթանակը տանին։ Այսպիսի շատ հերոսներ կան Սբ. Գրոց Թարգմանութեան նուիրուած։

Տր. Իլայ Սմիթհ 1834ին որոշեց Արաբերէն կատարեալ ու գեղեցիկ տառեր յօրինել Մահմետականներու համար Աստուածաշունչ տպագրելու նպատակով, վասն զի Մահմետականները շատ դժուարահաճ են և գեղեցկի այնչափ ճաշակ ունին որ գէշ տպուած գիրք չեն կարդար։ Նախ հաւաքեց Արաբերէն ընտիր ձեռագիրներու նմոյշներ և վարպետ գեղագիրներու գրավարժական գեղեցիկ տիպարներ։ Եղէգէ գրչով ասոնցմէ ընդօրինակեց այբուբենի տառերն իբրեւ օրինակ մետաղեայ տառերու։ Որովհետեւ Արաբերէն բառերուն գիրերն իրարու կը կցուին գրութեան և տպագրութեան մէջ, ամէն գիր ձեւափոխութիւն կը կրէ իր դիրքին յարմարելու համար, և ձայնանիշ կէտերուն հետ ընդ ամենայն 1800 նշանագիր հարկ են կատարեալ այբուբեն մը ձուլելու համար։ Երկու տարի աշխատելով Տր. Սմիթհ ամբողջացուց իր այբուբենը և իր կաղապարներուն հետ ճամբայ ելաւ Պէյրութէ դէպ Իզմիր, ուր պողպատեայ դրոշմահարները պիտի շինուէին։ Ճամբան նաւն ընկղմեցաւ և բոլոր կաղապարները կորսուեցան ծովուն մէջ։ Այս կորուստը պիտի վհատեցնէր սովորական ոեւէ մարդ, բայց աւելի սրտապնդեց Տր. Սմիթհն իր ձեռնարկին մէջ։ Ուստի Արաբերէն գրութեան ուրիշ նմոյշներ ալ հաւաքեց և նոր շարք մը կաղապար շինեց։ Երբ պողպատեայ դրոշմահարները շինուեցան, չլմնցաւ անոր գործը, վասն զի դեռ երկար ու տաղտկալի ճամբորդութեամբ մը Գերմանիա պիտի երթար տառերը ձուլել տալու համար։ 1841ին Պէյրութ վերադարձաւ, բայց այն ժամանակ իսկ գործին հազիւ սկիզբն էր, վասն զի Սբ. Գիրքը պէտք էր Արաբերէնի թարգմանել։ Ասոր ձեռնարկեց Տր. Սմիթհ և չմեռած թարգմանեց Նոր Կտակարանն ու Հին Կտակարանին մեծ մասը։ Անոր մահէն ետքը Տր. Վան Տայք ստանձնեց գործը և աւարտեց։ Այսպէս այժմու

Արաբերէն Աստուածաշունչն աշխարհի տալու գործն ի գլուխ հանուեցաւ երկու մարդու քսանըութ տարուան յարատեւ աշխատութեամբ։ **Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութիւն**

1831ին Ռուսական Լիթուանիոյ մէջ տղայ մը ծնաւ, որու ծնողքն Հրեայ էին։ Անունն էր Սամուէլ Իսահակ Եոսէֆ Շերեշեվսքի։ 1854ին Ամերիկա գնաց, ուր Քրիստոնեայ եղաւ ու սկսաւ ուսում առնել եկեղեցւոյ պաշտօնեայ ըլլալու համար։ Ընդհուպ որոշեց Չին երթալ իբրեւ միսիոնար, և հոն ժամանեց 1856ին։ Ուրիշ քանի մը միսիոնարներու հետ թարգմանեց Նոր Կտակարանը Մանտարին կամ պալատական լեզուին, որ Չինու պետութեան ժողովրդին երեք չորրորդին լեզուն է։ Յետոյ հրաւիրուեցաւ Հին Կտակարանը թարգմանել՝ առանձին աշխատելով, և հաւանեցաւ։ 1876ին եպիսկոպոս կարգուեցաւ և 1877ին ձեռնադրուեցաւ Նիւ Եորքի Կրէյս Չըրչ եկեղեցիին մէջ։ 1881ին անդամալոյծ ըլլալով անկարող եղաւ խօսիլ և անդամները շարժել։ Բժիշկներն ըսին անոր թէ իր վիճակն անբուժելի է և հաւանօրէն ամէն ոք կարծեց թէ այլեւս անկարող է գործել։ Բայց ահա այս ժամանակ երեւան եկաւ այս մարդուն ճշմարիտ հերոսութիւնը։ 1886ին Ամերիկա գնաց և Ամերիկեան Աստուածաշունչի Ընկերութենէն խնդրեց Չին ղրկել զինք՝ Սբ. Գիրքը դիւրին Ուէնլիի թարգմանելու համար, զոր կարդալ կարող էին միլիոնաւորներ որ չէին կրնար Մանտարին լեզուն կարդալ։ Ընկերութիւնը, գիտնալով թէ շատ հիւանդ էր ան, իմաստութիւն չհամարեցաւ անոր խնդիրքն ընդունիլ։ Սակայն չվհատեցաւ ան, այլ գնաց Ճինիվա (Նիւ Եորք նահանգ) և հոն սկսաւ իր գործը։ Չէր կարող գրչով գրել և չէր կարող բերնով տուն տալ, բայց ձեռքերուն վրայ մէյմէկ մատ ունէր որ միայն մասամբ անշարժացած էին։ Գրի մեքենայ մը գնելով գրեց ամբողջ Աստուածաշունչը՝ Եբրայերէն և Յունարէն բնագրէն թարգմանելով դիւրին Ուէնլիի և Անգղիերէն գիրերով գրելով Չինարէն բառերը։ Վեց տարի օրական ութ ժամ աշխատեցաւ և ամբողջ Աստուածաշունչը գրեց մեքենայով։ Այն ատեն հարկ եղաւ թարգմանութիւնը Չինական նշանագրով գրել, և այս կատարուեցաւ Չինացի քարոզչուհի Տիկին Ուայի ձեռամբ։ 1895ին Շերեշեվսքի եպիսկոպոսը Շանկհայ գնաց հսկել որ ուղիղ գրուի թարգմանութիւնը և յետոյ Ճափոն՝ որ ուղիղ տպագրուի այն։

Երբ այդ գիրքն ելաւ մամուլէն, անմիջապէս ձեռնարկեց վկայութեամբ Աստուածաշունչ մը պատրաստել Չինարէն լեզուով։ Գիտէր թէ երկար պիտի չապրէր, և միակ փափաքն էր այս գործն աւարտել։ Անոր աղօթքը լսուեցաւ, վասն զի ամէն ինչ աւարտեց բաց ի հինգ գլուխներու վկայութիւնները գնելու գործէն, զոր Չինացի իր գրագիրը կարող էր դիւրաւ կատարել։ Քառորդ դար մը մէկ աթոռի վրայ ապրեցաւ, գործեց ու քնացաւ։ Կեանքի միայն մէկ նպատակ ունէր, և այն էր Աստուծոյ Խօսքը պարզել Չինացիներուն, և տուաւ հաւատքի, յոյսի, սիրոյ և համբերատար ու յարատեւ հերոսութեան օրինակ մը, որու նմանն յաճախ չտեսնուիր։
ՆՈՅՆ

Թիմպուքթուցի Արաբ վաճառական մը, որ Կամպիա գետին վրայ Պաթհըրսթ գնաց 1901ին ապրանք գնել, տեսաւ որ մարդ մը Պէյրութի մէջ տպագրուած Արաբերէն Աստուածաշունչ մը կը կարդայ։ Գնեց այն գիրքը և տուն տարաւ իր հետ։ Հետեւեալ տարին երբ նորէն Պաթհըրսթ գնաց, Արաբերէն եօթն Աստուածաշունչ գնեց իր Թիմպուքթուի բարեկամներուն համար։ 1903ին նորէն գնաց Պաթհըրսթ՝ ապրանք գնելու համար։ Այս անգամ ալ տասնըութ Աստուածաշունչ գնեց և տարաւ։ Այս դէպքին նշանակութիւնը սա է որ Թիմպուքթու զուտ Մահմետական քաղաք է, ուր Քրիստոնեայ միսիոնար չկրնար երթալ։ Կը հիանանք ճափոնցիներուն ճարտարութեան վրայ որով Փորթ Արթհըրի նաւահանգստին մէջ Ռուս զրահաւորներ ընկղմեցին հինգ մղոն հեռաւորութենէ արձակուած թնդանօթներով՝ առանց իրենց նշանառութեան առարկային նշոյլն իսկ տեսնելու։ Սակայն այս բան մը չէ Ամերիկայի Քրիստոնեաներու կողմէ կատարուած այս գործին հետ բաղդատմամբ։ Վասն զի անոնք Աստուածաշունչի Ընկերութիւնն ի վիճակի դրին Պէյրութի մէջ տպագրել Խօսքը, որ գնաց գտաւ իր նշանակէտը մոլեռանդութեան անմատչելի սահարայի մը մէջ։ Ի՞նչ է այն խօսքը զոր հիմա իսկ կը լսենք։ Իմ խօսքս «իմ կամքս պիտի կատարէ, ու յաջողութեամբ ի գործ դնէ այն բանը որու համար զանիկա ղրկեցի։» ՆՈՅՆ

ԴԱՍԸ ԴԱՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Առնչակից Պահ

Կը յիշէ՞ք պատմութիւնը Հնդիկ չորս ցեղապետներուն, որ Օրիկընէ Սէյնթ Լուիս երկու հազար մղոնի ճամբորդութիւն մը ըրին սպիտակամորթին Երկնային Գիրքը փնտռելու համար։ Ամերիկաբնակ ամէն Քրիստոնեայ, որ իմացաւ այս ճամբորդութիւնն ու անոր նպատակը, փափաքեցաւ անոնց տալ այս գիրքը որու կը ցանկային, բայց կարելի չէր տալ, վասն զի Ծակ-Քիթ Հնդիկներուն լեզուին տեղեակ մէկը չկար որ թարգմանէր Սբ. Գիրքը։ Ուրիշ դժուարութիւն մը սա էր որ Ծակ-Քիթերը գրաւոր լեզու չունէին այն ժամանակ։ Երկրի ամէն ազգեր լեզու մը ունին որով մարդիկ կրնան իրարու խօսիլ, բայց ամէնն ալ գրաւոր լեզու չունին անպատճառ։ Երբ միսիոնարները կը տեսնեն թէ ժողովուրդը որու մէջ կը գործեն՝ գրաւոր լեզու չունի, ի՞նչպէս կրնան տալ Սբ. Գիրքը։ Ընդհանրապէս իրենց այբուբենով կը գրեն լեզուին ձայները, ինչպէս պատկերաթերթին մէջ գրուած Յովհ. Գ. 16ի թարգմանութիւններէն կը տեսնէք թէ ըրին Նամաքուաներուն, Հավայեցիներուն, Բարաթոնկացիներուն և Եսքիմացիներուն։ Սակայն ասկէ չհետեւիր միշտ թէ, երբ Լատին գրով գրուած համար մը տեսնենք, այդ երկրին մարդիկը գրաւոր լեզու չունին, վասն զի երբ գրաւոր լեզուն շատ խրթին է, ինչպէս շատ անգամ կը պատահի, Լատին տառեր կը գործածուին բնիկ նշանագիրներու տեղ։ Երբեմն միսիոնարը գրաւոր լեզու մը կը հնարէ, ինչպէս Ճէյմս Էվընս ըրաւ Քրիստոնեայ Հնդիկներուն համար։ Ան տեսաւ թէ անոնց լեզուն բաղդատաբար այնքան քիչ

Ձայն ունէր որ կրնար աւելի դիւրին դրութիւն մը տալ՝ անոնց յատուկ այբուբեն մը հնարելով քան իր նշանագիրները սորվեցնելով։ Մարդու մը համար շատ դժուար բան է և շատ ժամանակ կ'առնէ լեզու մը այնպէս սորվիլ որ կարենայ Սբ. Գիրքն անով թարգմանել։ Թէեւ Ծակ-Քիթերու խնդրանքը 1832ին եղաւ սպիտակամորթին Երկնային Գիրքին համար, Աստուածաշունչին ոչ մէկ մասը տպուեցաւ անոնց լեզուով մինչեւ 1871։ Այդ ժամանակ աւելի քան երեսուն տարիէ ի վեր լսած էին աւետարանի պատմութիւնը միսիոնարներու բերնէն։ Երբ գրաւոր լեզու կայ, թարգմանիչն ի՞նչպէս կը կատարէ իր գործը։ Նախ, Սբ. Գրոց ո՞ր մասը կը թարգմանէ, կը կարծէք։ Ինչո՞ւ։ Դիւրաւ վհատող մէկը կարո՞ղ է երբեք այսպիսի գործ կատարել։ (Պատմեցէք վհատեցուցիչ այն պարագաները, որոնց ենթարկուեցաւ ու յաղթեց Տր. Իլայ Սմիթհ, երբ Արաբերէն Աստուածաշունչը պատրաստեց, նաեւ դժուարութիւնները որոնց հետ մաքառեցաւ Շէրէշէվսքի եպիսկոպոսը, երբ Աստուածաշունչը կը թարգմանէր Դիւրին Ուէնլիի։)

ԴԱՍ

Ինչո՞ւ մարդիկ սիրով կու տան իրենց ժամանակը, զօրութիւնն ու դրամը և դժուարութիւններ ու զըրկումներ կը կրեն իսկական ուրախութեամբ, միմիայն որպէս զի Աստուծոյ Խօսքը տանին այնպիսիներու որոնք բնաւ լսած չեն անոր պատգամը։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ գիրքն ինքնին կրնայ երբեմն աւելի բան կատարել քան միսիոնարները, ուսուցիչները կամ քարոզիչները։ (Խօսակցութեան միջոցին պէտք է յիշել թէ

Ի՛նչպէս Թինտըլի Կտակարաններն Անգլիա կը տարուէին և ցրուելով աւետարանի պատգամաւոր կ'ըլլային այնպիսի ժամանակ մը, երբ ոչ ոք կրնար հրապարակաւ քարոզել կամ սորվեցնել Խօսքը։ Եթէ տղայք չյիշեն, դուք յիշեցուցէք թէ ի՛նչպէս Մուրաթա ազդուեցաւ Կտակարանէն զոր եռանդով կը կարդար այնպիսի ժամանակ մը, երբ անոր երկիրը փակ էր օտարներու առջեւ ու չէր կարող ուրիշ կերպով ստանալ պատմութիւնը։ Պատմեցէք թէ ի՛նչպէս Արաբերէն Աստուածաշունչը, որու պատրաստութեան այնքան տարիներ նուիրեց Տր. Սմիթհ, Թիմպուքթու տարուեցաւ, ուր Քրիստոնեայ ոչ մէկ միսիոնար կարող էր մտնել։) Քաղաքին իշխանութիւնները կարող էին փակել դռները միսիոնարին դէմ։ Սակայն չէին կարող խափանել Քրիստոնէի Գիրքին մուտքը իրենց պարիսպէն ներս, և ուր որ այն գիրքը կ'երթայ ու կը կարդացուի իր ուսուցածը սորվելու փափաքով, կը փոխէ ինչ որ ծուռ է կեանքի մէջ։ Նկատելով ինչ որ Գիրքը կարող է ընել, կ'ըմբռնենք թէ ո՛րքան ճշմարիտ է այն համարը, որ կ'ըսէ, «Քու Խօսքիդ յայտնուիլը լոյս կու տայ։» (Ըսէք տղայոց թէ հիմա Սբ. Գիրքը ծանօթ ամէն լեզուով կը պատրաստուի կամ կը տպագրուի իսկապէս, և ըսել տուէք Ոսկեղէն համարը։ Խօսեցէք թէ ի՞նչ բարիք ըրին Սբ. Գրոց Թէլէկու լեզուով օրինակները, զորս Տր. Ջէյմպըրլէն ծախեց Կեդրոնական Հնդկաստանի մէջ։) Ի՞նչպէս եղաւ որ կրցաւ այդ Կտակարանները ծախել։ Կրցաւ, վասն զի իր ուղեւորութենէն քիչ առաջ Ամերիկացի մանչեր ու աղջիկներ և ուրիշ մեծեր դրամ տուած էին Աստուածաշնչի Ընկերութեան։ Շատեր շատ քիչ բան կրցած էին տալ-

բայց Աստուած կարող է հրաշքներ գործել փոքրիկ նուէրով, երբ տուողին լաւագոյնն է այն։ Կը յիշէ՞ք պատմութիւնն այն տղուն, որ Պաղեստինու մէկ բլրակողին վրայ ուրիշ յոյժ շատերու հետ այնչափ եռանդով ունկնդրեց Յիսուսի խօսքերուն որ չկերաւ իր ճաշը։ Մեծ ճաշ մը չէր այն, հինգ կլոր քրէքըր (պիսքիւի) միայն և երկու փոքրիկ ձուկ։ Եթէ ուզէր, կրնար ինք ուտել զայն, կամ կրնար Յիսուսի տալ։ Ի՞նչ ըրաւ։ Ո՜րքան զարմացաւ արդեօք երբ տեսաւ թէ իր այդ փոքր նուէրն հինգ հազար մարդ կերակրեց բաց ի բոլոր կիներէն ու տղոցմէն որ ներկայ էին հոն։ Վստահ եմ թէ երկնից մէջ ճիշտ այսպիսի զարմացումներ պիտի ըլլան, երբ մանչեր ու աղջիկներ արտօնուին տեսնել թէ իրենց տուրքերը, որ թերեւս չնչին բաներ կը թուէին իրենց, ինչե՛ր կատարած են։ Եթէ շաքարի համար դրամ տաք, գիտէք թէ ճիշտ ո՛րչափ հաճոյք պիտի ստանաք։ Եթէ փոխանակ շաքարի գնէք աւետարան մը, որպէս զի տաք կամ ղրկէք զայն անձի մը որ չէ լսած պատգամը, չէք կրնար գիտնալ սկսիլ այն ուրախութիւնը, զոր երկնից մէջ պիտի վայելէք՝ տեսնելով թէ Աստուած ի՛նչ կրցած է ընել ձեր նուէրով։

Ռոպըրթ Մոֆաթ անգամ մը Ափրիկէի մէջ ճամբորդելու միջոցին ուտեստի ամբողջ իր պաշարն սպառեց։ Ինք ու իր մարդիկը գրեթէ սովամահ պիտի ըլլային, վասն զի երկիրը չոր ու անբերի էր և մարդիկը տեղերուն որոնցմէ կ'անցնէր՝ թշնամի էին և չէին ուզեր ոեւէ օգնութիւն ընել։ Իրիկուն մը ուշ ժամանակ գիւղի մը մօտեցաւ անօթի, ծարաւ ու յոգնած, ու կը վախնար աւելի յառաջ երթալ, վասն զի առիւծներ կային։

Գիւղին բնակիչներն անոր ըսին որ չմօտենայ, և մերժեցին տալ ջուր կամ ուտելիք և մինչեւ իսկ քիչ մը կաթ ի փոխարէն քանի մը կոճակներու որ դեռ կը մնային միսիոնարին վերարկուին վրայ։ Երբ մութը կոխեց, Մր. Մոֆաթ կին մը նշմարեց որ կու գար ձեռքերը ծրարներով լեցուած։ Անշշուկ վար դրաւ իր բեռները, և միսիոնարը զարմացմամբ տեսաւ թէ կինը փայտ ու կաթ բերած էր։ Գիւղ դառնալով՝ կրկին եկաւ կինը սան մը, ոչխարի գիստ մը եւ ջուր բերելով։ Յետոյ կրակը վառելով եփեց միսը։ Երբ Մր. Մոֆաթ հարցուց թէ ինչո՛ւ այս մեծ բարութիւնը կ՚ընէ բացարձակ անծանօթներու, կինը պատասխանեց. «Ես կը սիրեմ Տէրը, որու ծառան էք, և անշուշտ իմ պարտքս է Ձեզի գաւաթ մը պաղ ջուր տալ անոր անունով։» Մր. Մոֆաթ հարցուց թէ ի՛նչպէս կրնար Քրիստոնէի կեանք վարել հեթանոս մարդոց մէջ առանց ուրիշ Քրիստոնէի մը ընկերակցութեան։ Կինն հանեց Հոլանտերէն Կտակարան մը զոր կարդալ սորված էր, և ըսաւ, «Այս է իւղը որ վառ կը պահէ ճրագս։» Մարդ մը տուաւ խաւարակուռն Ափրիկէ գացող այդ Կտակարանը, առանց գիտնալու թէ ի՛նչ մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ։ (Տղաքն յորդորեցէք կա՛մ դրամ նուիրել Աստուածաշունչի Ընկերութեան, կա՛մ Աւետարան և Կտակարան գնել ու չունեցողներուն բաժնել, և առաջարկեցէք ատոր համար այս շաբթու կամաւ ինչ ինչ վայելքէ հրաժարիլ, որպէս զի իրենց տուրքն ըլլայ իրապէս և արդիւնք անձնական զոհողութեան։)

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Ոսկեղէն Համարներ

Կրտսերագոյններու Նշանաբան.— *Խօսքը կատարողներ եղէք, և ոչ թէ միայն լսողներ։ Յակ. Ա. 22ա։*

Տարւոյ Նշանաբան.— *Աճեցէք մեր Տէր ու Փրկիչ Յիսուս Քրիստոսի շնորհքովը ու գիտութիւնովը։ Բ Պետ. Գ. 18ա։*

Դաս ԻԷ.— *Տէրոջը վախը սուրբ է, յաւիտեան կը մնայ. Տէրոջը դատաստանները ճշմարիտ ու բոլորովին արդար են։ Ցանկալի են անոնք ոսկիէն ու շատ փորձուած ոսկիէն. մեղրէն անոյշ են, ու խորիսխէ կաթած մեղրէն։ Սաղ. ԺԹ. 9, 10։*

Դաս ԻԸ.— *Տէրոջը Հոգին իմ վրաս է, վասն զի զիս օծեց աղքատներուն աւետարան քարոզելու, զիս ղրկեց կոտրած սիրտ ունեցողները բժշկելու։ Ղուկ. Դ. 18։*

Դաս ԻԹ.— *Քաղուած. Մինչեւ ե՞րբ երկու մտքի վրայ կը կաղաք. եթէ Եհովա Աստուած է՝ անոր ետեւէն գացէք, իսկ եթէ Բահաղ Աստուած է՝ անոր ետեւէն գացէք։ Գ Թագ. ԺԸ. 21բ։*

Եկէք ցնծութիւն ընենք Տէրոջը առջեւ,
Աղաղակենք մեր փրկութեան Վէմին։
Գոհութիւնով անոր երեսին առջեւ գանք,
Սաղմոսներով աղաղակենք անոր։
Վասն զի Տէրը մեծ Աստուած է,
Ու բոլոր աստուածներուն վրայ մեծ Թագաւոր է։
Անոր ձեռքին մէջ են երկրի խորունկ տեղերը,
Ու լեռներուն բարձրութիւններն անորն են։
Իրն է ծովը, ու Ինք չինեց զանիկա.

Եւ իր ձեռքերը ստեղծեցին ցամաքը։
Եկէք երկրպագութիւն ընենք ու ծռինք,
Ծունկ կրկնենք մեզ ստեղծող Տէրոջը առջեւ.
Վասն զի ան է մեր Աստուածը,
Ու մենք անոր արօտին ժողովուրդը և անոր ձեռքին ոչխարներն ենք։ Սաղ. ՂԵ. 1-7ա։

Դաս Լ.— *Ի՜նչ գեղեցիկ են լեռներուն վրայ անոր ոտքերը՝ որ աւետիս կը բերէ, խաղաղութիւն կը քարոզէ, բարութեան աւետիս կը բերէ, փրկութիւն կը քարոզէ, ու Սիօնի կ'ըսէ, Քու Աստուածդ կը թագաւորէ։ Ես. ԾԲ. 7։*

Դաս ԼԱ.— *Եւ ինք մէկ քանին տուաւ առաքեալներ ըլլալու, մէկ քանին մարգարէներ, մէկ քանին աւետարանիչներ, մէկ քանին հովիւներ ու վարդապետներ. սուրբերուն կատարելութեանը համար, պաշտօնին գործին համար, Քրիստոսի մարմինին շինութեանը համար։ Եփես. Դ. 11, 12։*

Դաս ԼԲ.— *Յիսուս բոլոր Գալիլեա պտըտելով, կը սորվեցնէր անոնց ժողովարաններուն մէջ, և արքայութեան աւետարանը կը քարոզէր, ու ժողովուրդին մէջի ամէն կերպ հիւանդութիւնները ու ամէն կերպ ցաւերը կը բժշկէր։ Մատ. Դ. 23։*

Դաս ԼԳ.— *Վասն զի Աստուծոյ Խօսքը կենդանի է ու զօրեղ, և ամէն երկսայրի սուրէ կտրուկ, որ կը թափանցէ մինչեւ շունչը ու ոգին և յօդուածները ու ծուծը բաժնելու, և կը քննէ սրտին խորհուրդները ու մտածմունքները։ Եբր. Դ. 12։*

Դաս ԼԴ.— *Տէրը ամէնուն բարի է, ու անոր ողորմութիւնները իր բոլոր գործերուն վրայ են։ Սաղ. ՃԽԵ. 9։*
Գթած եղէք, ինչպէս ձեր Հայրն ալ գթած է։ Ղուկ. Զ. 36։

Դաս ԼԵ.— *Վասն զի մարգարէութիւն մը երբեք մարդոց կամքին պէս չտրուեցաւ, հապա Աստուծոյ սուրբ մարդիկը Սբ. Հոգիէն շարժուած՝ խօսեցան։ Բ Պետ. Ա. 21։*

Դաս ԼԶ.— *Սակայն դուն հաստատուն կեցիր այն բաներուն մէջ զորոնք սորվեցար ու հաւատացիր; վասն զի գիտես թէ որմէ՛ սորված ես. Նաեւ քու մանկութենէդ ի վեր սուրբ գիրքերը գիտես, որոնք կրնան իմաստուն ընել քեզ փրկուելու՝ Քրիստոս Յիսուսի վրայ եղած հաւատքովը։ Բ Տիմ. Գ. 14, 15։*

Դաս ԼԷ.— *Բոլոր գիրքը Աստուծոյ շունչն է, և օգտակար է սորվեցնելու, յանդիմանելու, շիտկելու և արդարութեան խրատելու համար, որպէս զի Աստուծոյ մարդը կատարեալ ըլլայ՝ ամէն բարի գործերու պատրաստուած։ Բ Տիմ. Գ. 16, 17։*

Դաս ԼԸ.— *Մարգարէական խօսքն ալ ունինք՝ որ աւելի հաստատուն է. ու աղէկ կ'ընէք՝ եթէ անոր մտադրութիւն ընէք, որպէս թէ մութ տեղը տեղը լոյս տուող ճրագի մը, մինչեւ ցորեկը լուսնայ ու արուսեակը սիրտերնուդ մէջ ծագի։ Բայց առաջ զայս գիտնաք, որ գրոց ամէն մարգարէութիւն իր յատուկ մեկնութիւնը չունի։ Բ Պետ. Ա. 19, 20։*

Դաս ԼԹ.— Տէրը ցուցուց իր փրկութիւնը, ազգերուն առջեւ յայտնեց իր արդարութիւնը։ Սաղ. ՂԸ. 2։

ԿԱՄԱՒՈՐ

Աղօթքներ

Սիրելի Յիսուս, կ'ուզեմ այն բաներն ընել որ քեզի հաճելի են։ Բայց գիտեմ թէ ես ինքս բաւական զօրաւոր չեմ։ Երբեմն անհամբեր կ'ըլլամ։ Կ'աղաչեմ, մի թողուր որ բարկանամ։ Պահէ զիս խռովիչ կամ ծանր խօսքեր ըսելէ։ Երբ սուտ խօսիլ կամ կեղծել փորձուիմ, ինծի քաջութիւն տուր ճշմարիտ խօսելու և ուղիղ շարժելու։ Ջնջէ իմ անձնասիրութիւնս։ Քու սէրդ այնչափ առատ ըլլայ սրտիս մէջ որ ճշմարտապէս սիրեմ քեզ և անձիս պէս սիրեմ ընկերս։ Օգնէ որ աւելի խոհեմ և աւելի ծառայող ըլլամ ամէն օր որ կ'ապրիմ։ Ամէն։

Ով Աստուած, երկնաւոր Հայրս, օգնէ որ Խօսքդ սորվիմ ժրութեամբ ու հաւատարմութեամբ և քու պատուէրներդ իմ կեանքիս կանոնն ընեմ։ Յիսուսի շնորհքովը ու գիտութեամբ աճիմ ամէն օր։ Ամէն։

Երկնաւոր Հայր մեր, կը գոհանանք քեզմէ քու Խօսքիդ համար, և այն արի մարդոց համար որոնք սիրով աշխատեցան, չարչարուեցան և իրենց կեանքերը տուին, որպէս զի ազատ ու բաց գիրք դարձնեն Սբ. Գիրքը։ Օգնէ մեզի որ գնահատենք ու սիրենք Խօսքդ աւելի քան առաջ և օրէ օր աւելի զայն կատարող ըլլանք։ Առաջնորդէ մեզ արդարութեան շաւիղներուն մէջ քու անուանդ համար։ Ամէն։

ԵՐԳ—Օրն է մօտ վախճանին։ Տես էջ 3։

COLUMBIA LIBRARIES OFFSITE
CU91191971

Ուսուցման Միջազգային Աստիճանական Դրութեան համեմատ կրտսերագոյն կարգի, այսինքն իննէն տասներկու տարեկան տղայոց, համար պատրաստուած Կիրակնօրեայ Դասերու քառամեայ դասընթացքին Ուսուցչի Դասագիրքին մասերը

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ՀԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Ա
ՀԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Բ
ՀԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Գ
ՀԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Դ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԵՐՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Ա
ՀԵՐՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Բ
ՀԵՐՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Գ
ՀԵՐՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Դ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Ա
ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Բ
ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Գ
ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Դ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Ա
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Բ
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Գ
ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մասն Դ

«ՍԷԼԱՄԷԹ» ՏՊԱՐԱՆ, ԹԻՒ 50, ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԳՈՒՇԸ, Կ. ՊՈԼԻՍ